

**EPITOME
HISTORIÆ SACRÆ**

DOOR

C. F. LHOMOND.

VOOR NEDERLAND BEWERKT

DOOR

G. VAN DEN ELSEN,

Rector van het Gymnasium te Heeswijk.

~~~~~  
**TWEEDE DRUK.**  
~~~~~

LEIDEN,

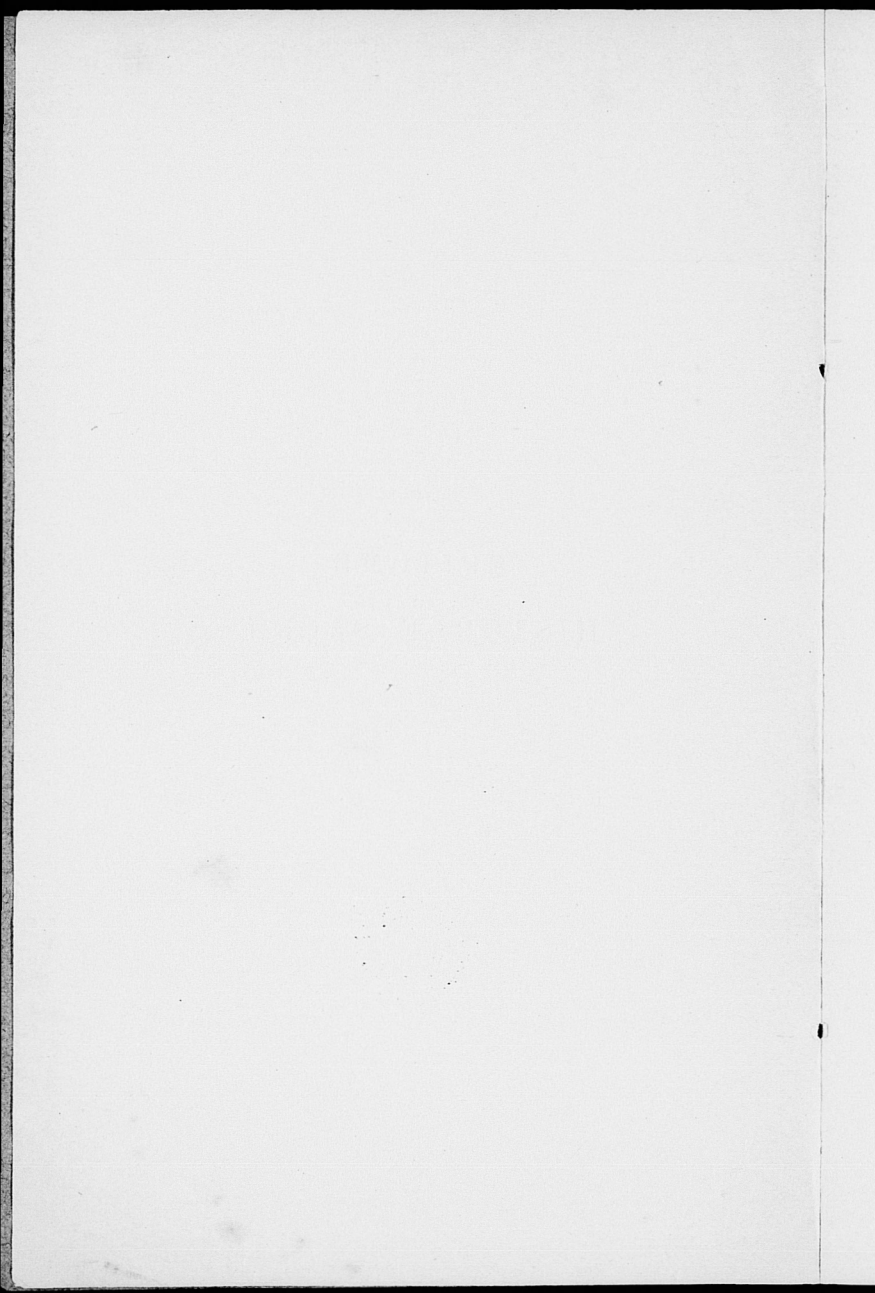
J. W. VAN LEEUWEN,

Uitgever en Antiq. Boekh. Hoogewoerd 89.

1898.

EPITOME
HISTORIÆ SACRÆ

EPITOME HISTORIÆ SACRÆ.

DOOR

C. F. LHOMOND.

VOOR NEDERLAND BEWERKT

DOOR

G. VAN DEN ELSEN,

Rector van het Gymnasium te Heeswijk.

TWEEDE DRUK.

LEIDEN,

J. W. VAN LEEUWEN,

Uitgever en Antiq. Boekh. Hoogewoerd 89.

1898.

IMPRIMATUR.

HARLEMI, die 27 Augusti 1898.

B. DANKELMAN,

Libr. Cens.

VOORBERICHT.

De schrijver van dit boekje is CHARLES FRANÇOIS LHOMOND, een geleerd en ijverig priester, die zijne eigene studiën staaakte en alle hoogere graden en eereposten, welke zij hem beloofden, van de hand wees, om zich vroegtijdig aan de opleiding der jeugd te kunnen toewijden en om, zooals hij menigmaal zeide, geheel zijn leven in de zesde klasse door te brengen.

Ten gerieve van deze klasse schreef hij twee werkjes, die meer dan een eeuw lang door de studenten van alle katholieke gymnasiën vertaald zijn geworden, het eerste: *De Viris illustribus Urbis Romæ*, het tweede: *Epitome Historæ Sacræ*. Beide zijn door den Franschman voor Franschen vervaardigd. Van het eerste echter bestaat reeds lang eene hollandsche uitgave met een woordenlijstje en met verklaringen voor Nederlanders. Van het tweede bestaat zulk eene uitgave niet, ofschoon zij veel noodzakelijker is.

In dit laatste toch, bestemd voor studenten, die van de latijnsche taal nog slechts de buigingen (declinatiën en conjugatiën) kennen, moest, althans in de eerste hoofdstukken, de woordschikking der fransche taal gevolgd

worden, moest ook de toepassing van regels vermeden worden, die voor eerstbeginnende Franschen te moeielijk zijn, terwijl omgekeerd volzinnen gemaakt werden, die voor vreemden onvertaalbaar waren. Wel verschenen uitgaven met een vlaamsch woordenlijstje, maar dit was slechts een vertaling van het fransche. ¹⁾ Aan den tekst werd niets veranderd, en zelden werd eene ingewikkelde spreekwijze voor den nieuweling opgehelderd.

Zoo gebeurde het, dat de *Epitome* bij Nederlanders nooit den bijval vond, dien hij elders verwierf, dat hij allengs in onbruik geraakte, en dat onchristelijke opstellen zonder samenhang, zonder leven en stichting ook tot katholieke gymnasiën toegang vonden.

Om dit kwaad te verheelen, om het kostbaar werkje ten onzent in zijne eer te herstellen, om de jeugdige harten wat langer voor den indruk te sparen, dien heidensche schrijvers en heidensche verhalen of voorbeelden noodzakelijk teweegbrengen, heb ik getracht aan den *Epitome* zijn fransch karakter te ontnemen en daarvoor, geheel in den geest van den schrijver, een nederlandsch in de plaats te stellen.

Men kan en mag hier geen verheven zelfs geen goeden stijl zoeken. Het boekje is niet geschreven, om een volmaakt latinist te vormen. Het is de eerste sport van eene hooge ladder, eene inleiding of toegang. De toegang moet zeer gemakkelijk, zelfs aanlokkelijk zijn en de leerling moet niet worden afgeschrikt, traag of wanhopig worden gemaakt door voor hem ondoenlijken arbeid.

Gaandeweg wordt hij in dit boekje door eenvoudige,

¹⁾ Zoo leest men bij het woordje *an*, als volgt: „*An, conj.* in het fransch: *si*, in het hollandsch: *zoo, indien, wanneer.*”

lieve, leerrijke en stichtende lesjes aan de vertaling van steeds moeilijker plaatsen gewend, voor zoo ver men van de zesde klasse vorderen kan. Evenals vroeger voor de Franschen, is hier voor de Nederlanders, vooral in de eerste hoofdstukken, de woordschikking der moedertaal nagevolgd. Het woordenlijstje is geheel opnieuw bewerkt en, om tijd te winnen, zijn aan den voet der bladzijden verwijzingen en verklaringen geplaatst, die men vroeger in dat lijstje nu bij 't een, dan bij 't ander woord moest zoeken en daarom vaak niet opmerkte. Enkele hoofdstukjes en volzinnen, die de kinderlijke onschuld konden hinderen en die reeds in vroegere uitgaven grootendeels gemist werden, zijn ook hier weggelaten.

G. v. d. E.

December 1888.

Bij den Tweeden Druk zijn enkele misstellingen verbeterd. Ik heb er aan gedacht voor de teekens der quantiteit het fransche accent te nemen, b.v. *móribur* en de participia praecutia meer als deelwoorden dan als bijv. naamwoorden in den letterlijken zin te vertalen, maar geen van beide bevordert de duidelijkheid voor beginnende leerlingen.

G. v. d. E.

Februari 1898.

the first of these is the fact that the
the second is the fact that the
the third is the fact that the
the fourth is the fact that the
the fifth is the fact that the
the sixth is the fact that the
the seventh is the fact that the
the eighth is the fact that the
the ninth is the fact that the
the tenth is the fact that the

the eleventh is the fact that the
the twelfth is the fact that the
the thirteenth is the fact that the
the fourteenth is the fact that the
the fifteenth is the fact that the
the sixteenth is the fact that the
the seventeenth is the fact that the
the eighteenth is the fact that the
the nineteenth is the fact that the
the twentieth is the fact that the

the twenty-first is the fact that the
the twenty-second is the fact that the
the twenty-third is the fact that the
the twenty-fourth is the fact that the
the twenty-fifth is the fact that the
the twenty-sixth is the fact that the
the twenty-seventh is the fact that the
the twenty-eighth is the fact that the
the twenty-ninth is the fact that the
the thirtieth is the fact that the

te
qu
et
—
w

CAPUT I.

DEUS CREAT MUNDUM.

Deus creāvit cælum et terram intra sex dies.

Primo die ⁽¹⁾ fecit lucem.

Secundo die fecit firmamentum, quod vocāvit ⁽²⁾ cælum.

Tertio die coëgit aquas in unum locum, et edūxit ⁽³⁾ e terrā plantas et arbōres.

Quarto die fecit solem, lunam et stellas.

Quinto die fecit aves, quæ volitant in aëre, et pisces, qui natant in aquis.

Sexto die fecit omnia animantia, postrēmo homīnem; et quiēvit die septīmo. ⁽⁴⁾

⁽¹⁾ *Primo die*: op den eersten dag.

⁽²⁾ *Quod vocavit*: hetwelk hij noemde. Het *perfectum historicum* wordt vertaald door het *imperfectum*.

⁽³⁾ *Et eduxit*: en hij trok.

⁽⁴⁾ Dikwijls staat het *adjectivum* achter het *substantivum*.

CAPUT II.

DEUS CREAT HOMINEM.

Deus finxit corpus hominis e limo terræ: dedit ei ⁽¹⁾ animam: fecit eum ad ⁽²⁾ similitudinem suam, et nominavit eum Adāmum.

Deinde immisit ⁽³⁾ sopōrem in Adāmum, et detraxit ⁽⁴⁾ unam e costis ejus ⁽⁵⁾, cum dormiebat.

Ex istā costa formāvit muliērem, quam dedit Adāmo, et sic instituit matrimonium

Nomen primæ muliēris erat Eva.

CAPUT III.

PARADISUS TERRESTRIS.

Deus posuit Adāmum et Evam in horto amœnissimo ⁽⁶⁾, qui solet appellāri ⁽⁷⁾ Paradīsus terrestris.

Ingens fluvius irrigābat hortum: omnes arbōres erant ibi jucundæ aspectu ⁽⁸⁾ et fructus suāves gustu. ⁽⁹⁾

⁽¹⁾ *Ei*: aan hem of hem.

⁽²⁾ *Ad* volgens, naar.

⁽³⁾ *Immittere* toezenden, overzenden.

⁽⁴⁾ *Detrahēre* uittrekken, nemen.

⁽⁵⁾ *Ejus* van hem of zijn, dus: een van zijne ribben.

⁽⁶⁾ *Amœnissimo*: superlativus, in het hollandsch: zeer aangenaam.

⁽⁷⁾ *Appellari*: infinitivus pass. van *appello*: die pleegt genoemd te worden.

⁽⁸⁾ *Jucundæ aspectu* liefelijk van uitzicht: schoon voor het oog.

⁽⁹⁾ *Suaves gustu*: zoet van smaak.

Inter has erat arbor scientiæ boni et mali.

Deus dixit homini: *Utère* ⁽¹⁾ *fructibus omnium arbörum paradisi præter fructum arböris scientiæ boni et mali; nam, si comēderis* ⁽²⁾ *ex isto fructu, morieris.* ⁽³⁾

CAPUT IV.

PECCATUM PRIMORUM HOMINUM.

Serpens, qui callidissimus erat omnium animantium, dixit muliëri: *Cur non comēdis fructum istius arböris?*

Mulier respondit: *Deus id prohibuit, si tetigērīmus* ⁽⁴⁾ *eum, moriēmur. Minīme, inquit serpens, non moriēmini, sed erītis* ⁽⁵⁾ *similes Deo, scientes bonum et malum.*

Mulier decepta est ⁽⁶⁾ his verbis, decerpsit fructum et comēdit.

Deinde obtūlit eum viro, qui parīter comēdit.

CAPUT V.

ADAMUS SE EXCUSAT.

Adāmus, fugiēns ⁽⁷⁾ conspectum Dei, abscondit se

(1) *Utère* imperativus van *utor*, dat den *abl.* regeert; *fructibus* is dus voorwerp: gebruik de vruchten.

(2) Futurum exactum van *comedo*.

(3) Futurum simpl. van *morior*.

(4) Fut. exactum van *tango*.

(5) *Eritis* fut. simpl. van *sum*.

(6) *Decepta est* perfectum pass. van *decipio*.

(7) *Fugiens* participium præsens van *fugio*.

Deus vocāvit eum: *Adāme, Adāme!* Hic respondit:
Timēo conspectum tuum et abscondi me.

Times, inquit Deus, *quia comedisti fructum vetitum.* ⁽¹⁾

Adāmus respondit: *Mulier, quam dedisti mihi, porrexit* ⁽²⁾
mihi fructum istum ut edērem.

Dominus dixit muliēri: *Cur hoc fecisti?*

Hæc respondit: *Serpens decēpit me.*

CAPUT VI.

PÆNA PECCATI.

Dominus dixit serpenti: *Quia decepisti muliērem, eris* ⁽³⁾
odiosus et exsecratus inter omnia animalia: reptabis super
pectus tuum et comēdes ⁽⁴⁾ *terram.*

Ponam ⁽⁵⁾ *inimicitias inter te et muliērem: ea contēret*
caput tuum. Dixit etiam muliēri: *Afficiam* ⁽⁶⁾ *te multis*
malis ⁽⁷⁾; *paries* ⁽⁸⁾ *libēros in dolore et eris in potestate*
viri tui.

⁽¹⁾ *Vetitum*: verboden; participium perf. pass. van *veto*.

⁽²⁾ *Porrexit* perf. van *porrigo*.

⁽³⁾ *Eris* fut. simpl. van *sum*.

⁽⁴⁾ *Comedes* fut. simpl. van *comedo*.

⁽⁵⁾ *Ponam* fut. simpl. van *pono*.

⁽⁶⁾ *Afficiam* fut. simpl. van *afficio*.

⁽⁷⁾ *Malis* abl. plur. van *malum*.

⁽⁸⁾ *Paries* fut. simpl. van *pario*.

CAPUT VII.

ADAMUS PUNITUR.

Deinde dixit Deus Adāmo: *Quia gessisti mōrem* ⁽¹⁾ *uxōri tuæ, erit terra tibi infesta: fundet tibi spinas et cardūos.*

Queres ex ea victum cum multo labōre, donec redeas ⁽²⁾ *in terram, e quā ortus es.* ⁽³⁾

Tum ejēcit Adāmum et Evam ex horto, ut ille colēret terram.

Collocavit etiam Angēlum, qui manu gladium ignēum prāferēbat, ut aditum paradisi custodīret.

CAPUT VIII.

CAÏNUS ET ABEL.

Adāmus habuit multos libēros, inter quos Caïnus et Abel numērantur; hic fuit pastor, ille agricōla.

Uterque obtūlit dona Domīno; Caïnus quidem fructus terræ, Abel autem oves egrēgias.

Dona Abēlis placuērunt Deo, non autem dona Caïni; quod Caïnus ægre tulit. ⁽⁴⁾ Dominus dixit Caïno: *Cur invīdes tuo fratri? Si recte facis, recipies mercēdem; si autem male agis, lues* ⁽⁵⁾ *pœnam peccati.*

⁽¹⁾ *Gerere morem*: den zin doen van.

⁽²⁾ *Redeas* præsens conj. van *redeo*.

⁽³⁾ *Ortus es* perf. van *orior*.

⁽⁴⁾ *Ægre ferre*: kwalijk nemen.

⁽⁵⁾ *Lues* fut. simpl. van *luo*: boeten, ondergaan.

CAPUT IX.

CÆDES ABELIS.

Caïnus non parūit monītis Dei: iram dissimūlans dixit fratri suo: *Age, eāmus* ⁽¹⁾ *deambulātum*.

Itaque exiērunt ⁽²⁾ ambo foras, et quum essent in agro, irrūit Caïnus in Abēlem, et interfēcit eum.

Deus dixit Caïno; *Ubi est frater tuus?* Caïnus respondit: *Nescio: num* ⁽³⁾ *ego sum custos fratris mei?*

CAPUT X.

PŒNA CAINI.

Deus dixit Caïno: *Caïne, quid fecisti? Sanguis fratris tui, quem manu tua fudisti, clamat ad me.*

Terra erit tibi infesta, quia bibit sanguinem Abēlis; quum eam longo et duro labōre coluēris ⁽⁴⁾ *feret nullos fructus; eris vagus in orbe terrarum.*

Cainus, venīam despērans, fugit.

CAPUT XI.

AEDIFICATUR ARCA.

Postquam numērus homīnum crevit, ⁽⁵⁾ *invaluērunt* ⁽⁶⁾ *omnia vitia.*

⁽¹⁾ *Eamus* præs. conj. van *eo*.

⁽²⁾ *Exierunt* perf. van *exeo*.

⁽³⁾ *Num* is een vraagwoordje en wordt vertaald door *wel, dan immers niet*. *Num ego sum*: ben ik dan.

⁽⁴⁾ *Colueris* fut. exactum van *colo*.

⁽⁵⁾ *Crevit* van *cresco*, aangroeien.

⁽⁶⁾ *Invaluerunt* van *invalesco*.

Ideo offensus est Deus et statuit humānum genus perdere diluvio.

Attāmen pepercit Noēmo et libēris ejus, quia virtūtem colēbant.

Noēmus, admonītus ⁽¹⁾ a Deo, extruxit arcam in modum ⁽²⁾ navis, linīvit eam bitumīne et induxit unum par aut plura paria omnium specierum avium et animalium.

CAPUT XII.

DILUVIUM.

Postquam Noēmus cum conjūge ⁽³⁾, tribus ⁽⁴⁾ filiis et totidem nuribus arcam ingressus est, erupērunt aquæ maris et omnium fontium.

Simul cecidit pluvia ingens per quadraginta dies et totidem noctes.¹

Aqua operuit universam terram, ita ut altissimos montes quindēcim cubitis superāret.

Omnia diluvio absumpta sunt, ⁽⁵⁾ arca autem, aquis sublevāta, ⁽⁶⁾ fluitābat in alto.

(1) *Admonitus*: gewaarschuwde, particip. perf. van *admoneo*.

(2) *In modum*: op de wijze, in den vorm.

(3) *Conjuge* ablativus van *Conjux*.

(4) *Tribus* abl. van *tres*.

(5) *Absumpta sunt* perf. pass. van *absumo*.

(6) *Sublevata* part. van *sublevo* opgeheven.

CAPUT XIII.

FINIS DILUVII.

Deus emīsit ventum vehemētem, et sensim imminūtæ sunt ⁽¹⁾ aquæ.

Tandem mense undēcimo, postquam diluvium cœperat, apēruit Noēmus fenestram arcæ, et emīsit corvum, qui non reversus est.

Deinde emīsit columbam: quum ea locum non invenisset, ⁽²⁾ ubi ponēret pedem, reversa est ad Noēmum, qui manum extendit et eam in arcam intūlit.

Columba, rursum emissa, ⁽³⁾ attūlit ore suo ramum virentis olivæ, quo ⁽⁴⁾ finis diluvii significabatur.

CAPUT XIV.

NOEMUS EGREDITUR EX ARCA.

Noēmus egressus est ex arcā, postquam ibi cum familia sua per totum annum inclusus fuerat; ⁽⁵⁾ eduxit secum aves cæteraque ⁽⁶⁾ animantia.

Tum erexit altāre et obtūlit sacrificium Domīno.

Deus dixit ei: *Non amplius delebo genus hominum: ponam*

(1) *Imminuta sunt* verminderden perf. pass. van *imminuo*.

(2) *Invenisset* plusq. perf. conj. van *invenio*.

(3) *Emissa* uitgezonden, part. perf. van *emitto*.

(4) *Quo*: door welken, waardoor.

(5) *Inclusus fuerat* plusq. perf. pass. van *includo*.

(6) *Cæteraque*. *Que* beteekent *en*. Het wordt aan 't volgende woord gehecht.

arcum meum in nubibus et hic erit signum fœdëris, quod vobiscum facio.

Quum cælum velāvero ⁽¹⁾ nubibus, apparēbit arcus meus, recordābor ⁽²⁾ fœdus meum, et nunquam amplius perdet diluvium orbem terrārum.

CAPUT XV.

CORRUPTIO HUMANI GENĒRIS.

Omnes gentes ortæ sunt ex filiis Noëmi. Sēmus incōluit Asiam, Chāmus Afrīcam, Japhētus Eurōpam.

Pœna diluvii non deterruit homines a vitiis, sed brevi facti sunt ⁽³⁾ pejōres quam prius erant.

Obliti sunt ⁽⁴⁾ Dei Creatōris: adorābant solem et lunam; non verēbantur parentes: dicēbant mendacia; faciēbant ⁽⁵⁾ fraudem, furtum, homicidium: denīque contaminabant se omnibus flagitiis.

CAPUT XVI.

VOCATUR ABRAHAMUS.

Attāmen quidam sancti viri colēbant veram religionem, inter quos Abrahāmus fuit e genēre Semi.

(1) *Velavero* fut. exactum van *velare*, bedekken.

(2) *Recordabor* fut. simpl. van *recordari* hetwelk ook den acc. regeert.

(3) *Facti sunt*: zij werden, perf. pass. van *fiō*.

(4) *Obliti sunt* van *obliviscor*, dat den *genitivus* regeert. *Dei* is dus voorwerp.

(5) *Facere*: plegen.

Deus fecit foedus cum eo his verbis: *Exi* ⁽¹⁾ *e domo patris tui, desere patriam tuam, et vade ad regionem, quam dabo posteris tuis.*

Augēbo te prōle numerosa, eris pater multarum gentium, ac per te omnes orbis nationes cumulabuntur ⁽²⁾ *bonis.* ⁽³⁾

Aspice caelum; dinumera stellas, si potes ⁽⁴⁾; *tua progenies aequabit eas numero.*

CAPUT XVII.

ORTUS ISAACI.

Abrahāmus et Sara, uxor ejus, jam senuerant. ⁽⁵⁾ Tamen promisit Deus iis prolem.

Habebis, inquit, filium ex Sara, conjūge tuā.

Sará, hoc audiens, non statim adhibuit fidem promissis Dei, quare reprehensa est a Deo.

Abrahāmus autem credidit Deo. Et verò post unum annum natus est Abrahāmo filius, quem vocavit Isaacum.

CAPUT XVIII.

ISAACUS IMMOLATUR.

Postquam Isaacus adolēvit ⁽⁶⁾, tentavit Deus fidem

⁽¹⁾ *Exi* imperativus van *exeo*.

⁽²⁾ *Cumulabuntur* fut. simpl. van *cumulo*.

⁽³⁾ *Bonis* van *Bonum* is hier een *substantivum*.

⁽⁴⁾ *Potes* van *possum*: gij kunt.

⁽⁵⁾ *Senuerant* plusq. perf. van *senesco*.

⁽⁶⁾ *Adolevit* perf. van *adolesco*.

Abrahami et dixit ei: *Abrahame, tolle tuum unicum filium, quem amas, et immola eum mihi in monte, quem ostendam tibi.*

Abrahāmus non dubitāvit ⁽¹⁾ parēre mandātis Dei; imposuit ligna Isaaco; ipse vero portābat ignem et gladium.

Quum simul iter facērent, Isaacus dixit patri: *Mi pater, ecce ligna et ignis; sed ubinam est hostia, quae debet immolari?*

Cui Abrahāmus: *Deus, inquit, sibi providēbit* ⁽²⁾ *hostiam, fili mi.*

CAPUT XIX.

ABRAHĀMUS PROHIBETUR OFFERRE FILIUM.

Ubi ambo in locum designatum ⁽³⁾ pervenērunt, extruxit Abrahāmus aram, disposuit ligna, alligavit Isaacum super struem lignōrum, et arripuit gladium.

Tum clamavit Angelus de cœlo: *Abrahāme, contine manum tuam: ne noceas* ⁽⁴⁾ *puero: fides tua jam est perspecta mihi, cum non peperceris unico tuo filio: ego favēbo tibi; abunde remunerābo fidem tuam.*

Abrahāmus respexit, et vidit arietem hærentem ⁽⁵⁾ cornibus inter vepres, quem immolavit pro filio.

⁽¹⁾ *Dubitare* twijfelen, aarzelen.

⁽²⁾ *Providēbit* fut. simpl. van *providere* zich bezorgen.

⁽³⁾ *Designatus*: part. perf. van *designo*: aangeduid.

⁽⁴⁾ *Ne noceas* conj. in plaats van imperativus: doe geen kwaad.

⁽⁵⁾ *Hærentem* part. præs. van *hæreo* in plaats van den infinitivus: hij zag een ram hangen.

CAPUT XX.

ELIEZER DELEGATUR AB ABRAHĀMO.

Postea misit Abrahāmus servum suum Eliezĕrem ad cognātos suos, qui habitabant in Mesopotamia, ut uxorem adducĕret filio suo Isaāco.

Eliezer sumpsit decem camēlos domini sui, et profectus est, portans secum magnifica munĕra, ⁽¹⁾ quibus puellam, destinatam ⁽²⁾ Isaaco, ejusque parentes donaret.

Ubi pervēnit in Mesopotamiam, constitit cum camēlis prope puteum aquae ad vesperum, quo tempore ⁽³⁾ muliĕres solēbant convenīre ad hauriendam ⁽⁴⁾ aquam.

CAPUT XXI.

ELIEZER CONSŪLIT DEUM.

Eliezĕr oravit Deum his verbis: *Domine Deus Abrahami, fac ut puella, quae mihi potum dabit, ea sit, ⁽⁵⁾ quam Isaaco destīnas.*

Ecce statim Rebecca, filia Bathuēlis, prodiit, gerens humĕris urnam.

Descendit in puteum et implēvit urnam.

⁽¹⁾ *Munera* plur. van *munus*.

⁽²⁾ *Destinatam*: bestemd, part. perf. van *destino*.

⁽³⁾ *Ad vesperum quo tempore*: tegen den avond, op welken tijd, wanneer.

⁽⁴⁾ *Ad hauriendam*: om te putten. Gerundivum van *haurio*.

⁽⁵⁾ *Fac ut.... ea sit*: maak dat.... diegene zij.

Tunc Eliezer progressus obviam puellæ dixit; *Da mihi potum*. Cui Rebecca: *Bibe*, inquit, *Domine mi: et simul demisit urnam*.

Quum ille bibisset, Rebecca obtulit etiam aquam camēlis.

Hoc indicio cognōvit Eliezer id, quod cupiēbat scire.

CAPUT XXII.

ELIEZER INTERRŌGAT REBECCAM.

Eliezer protulit aureas inaures et armillas, quas dedit Rebeccæ; tum interrogavit eam, cujus filia esset, et an in domo patris locus esset ad commorandum. ⁽¹⁾

Cui Rebecca respondit: *Ego sum filia Bathuēlis: avus meus est frater Abrahāmi: domi est amplissimus locus ad commorandum; et habemus plurimum feni et palearum pro camēlis*.

Eliezer, hoc audiens, gratias egit ⁽²⁾ Deo, qui sibi ⁽³⁾ prospērum iter tribuērat.

CAPUT XXIII.

ELIEZER EXCIPĪTUR A LABĀNO.

Rebecca properavit domum et narravit matri suæ ea, quæ sibi ⁽³⁾ contigērant.

⁽¹⁾ Zie voorgaande bladz. ⁽⁴⁾.

⁽²⁾ *Gratias agere*: bedanken, dank zeggen.

⁽³⁾ *Sibi*: Dit slaat terug op het onderwerp van den voorgaanden zin.

Labanus, frater Rebeccæ, quum audivisset sororem narrantem, ⁽¹⁾ adivit hominem, qui stabat ad fontem cum camēlis, et compellans eum : *Incredere*, inquit, *Domine mi ; cur stas foris ? Paravi hospitium tibi et camēlis.*

Dein deduxit eum domum, eique cibum apposuit.

CAPUT XXIV.

REBECCA TRADITUR.

Continuo exposuit Eliezer parentibus Rebeccæ causam suscepti ⁽²⁾ itineris, rogavitque, ut annuērent postulationi suæ.

Qui respondērunt : *Ita voluntas Dei fert : ⁽³⁾ et non possūmus Deo obsistere. En Rebecca, proficiscatur tecum, nuptūra ⁽⁴⁾ Isaaco.*

Tum deprompsit Eliezer vasa aurea et argentea, vestesque pretiosas, quas dedit Rebeccæ.

Obtūlit etiam munēra matri ejus et fratri, et iniērunt ⁽⁵⁾ convivium.

CAPUT XXV.

REBECCA DIMITTITUR.

Eliezer, postridie mane surgens, dixit parentibus Re-

⁽¹⁾ Zie bl. 11 *nota* ⁽⁵⁾.

⁽²⁾ *Suscepti* partic. perf. van *suscipio* : van de ondernomen reis ; van de reis, die hij ondernomen had.

⁽³⁾ Zoo brengt het Gods wil mede, het is Gods wil.

⁽⁴⁾ *Nuptura* part. fut. van *nubo* : zullende huwen, om te huwen met.

⁽⁵⁾ *Inierunt* perf. van *ineo convivium* : een feestmaal houden.

beccæ: *Herus meus me expectat; dimittite me, ut ad eum redeam.*

Qui respondērunt: *Vocēmus puellam, et percontēmur ejus sententiam.*

Quum Rebecca venisset, sciscitati sunt, num vellet ⁽¹⁾ discedere cum homine. *Volo*, inquit.

Dimisērunt ergo Rebeccam et nutrīcem ⁽²⁾ ejus, precantes ei omnia prospēra. ⁽³⁾

CAPUT XXVI.

REBECCA VENIT OBVIAM ISAACO.

Isaacus, qui forte deambulabat ruri, vidit camēlos venientes.

Rebecca simul vidit virum deambulantem, desiliit e camēlo et interrogavit Eliezērem: *Quis est ille vir?*

Eliezer respondit: *Ipse est herus meus.* Illa statim operuit se pallio.

Eliezer narrāvit Isaaco omnia, quæ fecerat; et dolor lenītus est, quem Isaacus cepērat ⁽⁴⁾ ex morte matris suæ.

CAPUT XXVII.

ESAU VENDIT JUS PRIMOGENITI.

Rebecca habuit duos filios, gemīnos, Esaūm et Jacō-

⁽¹⁾ *Vellet* imperf. conj. van *volo*.

⁽²⁾ *Nutricem* acc. van *nutrix*.

⁽³⁾ Haar alle heil toewenshende.

⁽⁴⁾ *Ceperat* plusq. perf. van *capiō*: die Izaak had opgevat.

bum. Prior pilosus erat, alter verò lenis: ille fuit venātor strenuus, hic autem placidus et simplex moribus. ⁽¹⁾

Quādam die, quū Jacōbus sibi paravisset pulmentum ex lentibus, vēnit Esaūs fessus de viā, et dixit frātri: *Da mihi hoc pulmentum; nam redeo rure exanimātus lassitudine.*

Cui Jacōbus: ⁽²⁾: *Dabo, si concēdas mihi jus primogeniti. Faciam libenter,* inquit Esaūs. *Jūra* ⁽³⁾ *ergò,* ait Jacōbus. Esaūs jurāvit et vendidit jus suum.

CAPUT XXVIII.

MITTITUR ESAUS AD VENANDUM.

Isaācus, qui delectabātur venatiōne, amābat Esaūm; Jacōbus verò erat carior ⁽⁴⁾ Rebeccæ.

Quū Isaācus jam senuisset, et factus esset cæcus, vocāvit Esaūm: *Sumito,* ⁽⁵⁾ inquit, *pharētram, arcum et sagittas; offer mihi et para de venatiōne pulmentum, ut comēdam, et apprēcer tibi fausta omnia, antequā moriar.*

Esaūs itaque profectus est venātum. ⁽⁶⁾

CAPUT XXIX.

REBECCA DAT CONSILIUM JACOBO.

Rebecca audiērat Isaācum loquentem; vocāvit Jacō-

⁽¹⁾ *Moribus*: van zeden; abl. qualitatis. Ille.... hic: gene.... deze.

⁽²⁾ Hier is *inquit* of *respondit* verzwegen.

⁽³⁾ *Jura*, imperativus van *juro*.

⁽⁴⁾ *Carior* comparativus van *carus*, dierbaar, geacht, bemind.

⁽⁵⁾ *Sumito* fut. imperat. van *sumo*.

⁽⁶⁾ *Venatum* van *venor*: om te jagen.

bum, et : *Afferto*, ⁽¹⁾ inquit, *mihi duos hāedos opīmos : conficiam pulmentum, quo pater tuus valdè delectātur ; appones ei cibum et benè precabitur* ⁽²⁾ tibi.

Jacōbus respondit : *Ego non aūsim* ⁽³⁾ *id facere, mater : Esāis est pilōsus ; ego sum lenis ; si pater me attrectaverit, succensebit* ⁽⁴⁾ *mihi : et maledictio mihi eveniet* ⁽⁵⁾ *pro benedictione.*

CAPUT XXX.

REBECCA PARAT CIBUM ISAACO.

Rebecca institit : *Ne timeas, inquit, fili mi. Si quid adversi* ⁽⁶⁾ *indè sequātur, id tōtum sūmo mihi. Tu vērō ne dubites* ⁽⁷⁾ *facere, quòd jussus es.* ⁽⁸⁾

Itaque Jacōbus abiit et attūlit mātři duos hāedos ; hæc parāvit seni cibum, quem noverat jucundissime ei sapere. ⁽⁹⁾

Deindè induit Jacōbum veste frātris : aptāvit pellem hāedi manibus ejus et collo.

Tum : *Adi, inquit, patrem tuum, et offer ei escam, quam petit.*

⁽¹⁾ *Afferto* fut. imper. van *affero*.

⁽²⁾ *Bene precari* : zegenen.

⁽³⁾ *Non ausim* van *audeo* : ik zou niet durven.

⁽⁴⁾ *Succensebit* van *succenseo* : boos worden op.

⁽⁵⁾ *Mihi eveniet* : van *evenio* : zal over mij komen.

⁽⁶⁾ *Si quid adversi*, of *si aliquid adversi* : indien iets kwaads.

⁽⁷⁾ *ne dubites*, conj. in plaats van imperativus. Zie cap. XIX.

⁽⁸⁾ *Quod jussus es* perf. pass. van *jubeo* : wat gij bevolen zijt.

⁽⁹⁾ *Quem noverat* enz. Welke zij wist, dat hem zeer goed smaakte.

CAPUT XXXI.

ISAACUS BENEDICIT JACOBO PRO ESAU.

Jacōbus attūlit patri suo escam, parātam ⁽¹⁾ à mātře.

Cui Isaācus dixit: *Quisnam es tu?* Jacōbus respondit: *Ego sum primogenītus tuus; fēci quod jūssisti, pater; surge et comēde e venatiōne meā.*

Quomōdō, ait Isaācus, potuisti id invenire tam citò? Inveni, pater: Deus itā voluit.

Isaācus rursūm ⁽²⁾: *Tūne* ⁽³⁾ *es Esaüs primogenītus meus? accēde propiūs, ut attrectem te.*

Hic accessit ad patrem, qui dixit: *Vox quidem est Jacōbi, sed manus sunt Esaï.*

Isaācus, amplexātus Jacōbum, anteposuit eum frātri, et tribuit illi omnia jura primogenīti.

CAPUT XXXII.

ESAUUS REVERSUS ROGAT BENEDICTIONEM.

Non multò post, Esaüs rediit à venatiōne, et ipse obtūlit pulmentum, quod paravērat.

Cui Isaācus mīrans dixit: *Quis est ergò ille, qui modò attūlit mihi cibum, et cui apprecātus sum omnia fausta, tanquam* ⁽⁴⁾ *primogenīto?*

⁽¹⁾ *Paratam* part. perf. van *paro*.

⁽²⁾ Hier is *ait* weggelaten. Men vertale dus: Isaak hernam.

⁽³⁾ *Tune*. Ne achter een woord dient om te vragen. *Tune es:* zijt gij?

⁽⁴⁾ *Tanquam*: als aan.

Quod audiens ⁽¹⁾ Esaüs édīdit magnum clamōrem, et implēvit domum lamentis.

CAPUT XXXIII.

DISCESSUS JACOBI.

Esaüs, ardens irā, minabātur mortem Jacōbo.

Quāre Rebecca mater, timens dilecto filio suo : *Fuge, inquit, fili mi, abi ad Labānum avunculum tuum, et commorare* ⁽²⁾ *apud eum, dōnec ira frātris tui defervescat.*

Jacōbus, dimissus à patre et mātē, profectus est in Mesopotamiam.

Iter faciens pervēnit ad quemdam ⁽³⁾ locum, ubi fessus de viā pernoctāvit: supposuit lapīdem capiti suo et obdormīvit.

CAPUT XXXIV.

VISIO JACOBI.

Jacōbus vīdit in somnis scālam, quā, innixa terrā, pertinēbat ad cēlum; vidit Angēlos Dei ascendentes et descendentes ⁽⁴⁾: audīvit Dominum dicentem sibi: *Ego sum Deus patris tui; dabo tibi et postēris tuis terram, cui incubas* ⁽⁵⁾: *nōli timēre; ego favēbo tibi; ero custos tuus, quòcum-*

⁽¹⁾ *Quod audiens*, in plaats van: *hoc audiens*: Esau dit hoorende.

⁽²⁾ *Commorare* imperativus van *commoror*.

⁽³⁾ *Quemdam* acc. van *quidam*.

⁽⁴⁾ Zie Cap. XIX ⁽⁵⁾.

⁽⁵⁾ *Cui incubas*: waarop gij ligt.

que perrexëris ⁽¹⁾ *et redūcam te in patriam, ac per te omnes orbis natiōnes erunt bonis cumulatae.* ⁽²⁾

Jacōbus expergefactus adorāvit Dominum.

CAPUT XXXV.

JACOBUS VENIT IN MESOPOTAMIAM.

Jacōbus, iter persecūtus ⁽³⁾, pervēnit in Mesopotāmiam: vīdit tres pecōrum greges propter puteum cubantes. ⁽⁴⁾

Nam ex eo puteo greges solēbant adaquāri. Os putei claudebātur ingenti lapīde.

Jacobus accessit illūc, et dixit pastoribus: *Frātres, undē estis?* Qui respondērunt: *ex urbe Haran.*

Quos interrogāvit itērūm: *Nostisne* ⁽⁵⁾ *Labānum?* Dixērunt: *Novimus.* — *Valetne?* *Valet*, inquit: *Ecce Rachel filia ejus venit cum grege suo.*

CAPUT XXXVI.

JACOBUS A LABANO BENE EXCIPITUR.

Dum Jacōbus loquebatur cum pastoribus, Rāchel filia Labāni venit cum pecōre paterno: nam ipsa pascēbat gregem.

⁽¹⁾ *Quocumque perrexeris*; waarheen gij ook gaan zult, van *pergo*, *perrexi*, *perrectum*.

⁽²⁾ Zie Cap. XVI *nota* ⁽²⁾ en ⁽³⁾.

⁽³⁾ *Persecutus* part. perf. van *persequor*, voortzetten, vervolgen.

⁽⁴⁾ *Cubantes* part. praes. van *cubo*.

⁽⁵⁾ *Nostisne—valetne*. *Ne* is een vraagwoordje, zie Cap. XXXI ⁽³⁾.

Confestim Jacōbus, videns cognātam suam, amōvit lapīdem ab ōre putei. *Ego sum*, inquit, *filius Rebeccae*.

Rāchel festīnans nunciāvit patri suo, qui agnōvit filium sorōris suæ, deditque ei Rachēlem in matrimonium. ⁽¹⁾

CAPUT XXXVII.

REDITUS JACOBI.

Jacōbus diū commorātus est apud Labānum: interea mīrē auxit rem suam ⁽²⁾ et factus est dīves.

Longo post tempōre, admonītus à Deo, rediit in patriam suam.

Extimescēbat iram fratris sui: ut placāret animum ējus, prēmīsit ad eum nuncios, qui offerrent ei munēra. ⁽³⁾

Esaūs mitigātus occurrit obviām Jacōbo advenienti ⁽⁴⁾, insilūit in collum ējus, flensque osculātus est eum, nec quidquam ⁽⁵⁾ illi nocuit.

CAPUT XXXVIII.

JOSEPHI PUERITIA.

Jacōbus habuit duodēcim filios, inter quos erat Josephus: hunc pater amābat prae cætēris, quia jam senex ⁽⁶⁾

⁽¹⁾ *In matrimonium*, ten huwelijk.

⁽²⁾ *Auxit rem suam*. Perf. van *Augere rem suam*: zijne bezittingen vermeederen.

⁽³⁾ *Munera*, plur. van *munus*.

⁽⁴⁾ *Advenienti* part. præs. van *advenio*: aankomende toen hij aankwam.

⁽⁵⁾ *Nec quidquam*: en niets, en hij deed hem volstrekt geen kwaad.

⁽⁶⁾ *Jam senex*: reeds oud of bejaard zijnde.

CAPUT XLII.

JOSEPHUS VENUMDĀTR.

Ubi Josēphus pervēnit ad frātres suos, detraxērunt ei togam, quā indūtus erat, et detrusērunt eum in foveam.

Deinde, quū consedisent ⁽¹⁾ ad sumendum cibum, conspexērunt mercatōres, qui petēbant Ægyptum cum camēlis portantibus ⁽²⁾ varia aromāta.

Venit iis ⁽³⁾ in mentem, Josēphum vendēre his mercatoribus.

Qui emērunt Josēphum viginti nummis argenteis, eumque duxērunt in Ægyptum.

CAPUT XLIII.

PATER LUGET JOSEPHUM.

Tunc frātres Josēphi tinxērunt togam ejus in sanguīne hādi, quem occidērunt, et misērunt eam ad patrem cum his verbis : *Invenimus hanc togam, vide num toga filii tui sit.*

Quam quū ⁽⁴⁾ agnovisset pater, exclamāvit : *Toga filii mei est : fera pessima devorāvit Josephum.* Deindē scīdit vestem, et induit cilicium.

Omnes liberi ejus convenērunt, ut lenīrent dolōrem patris ; sed Jacōbus noluit accipēre consolatiōnem, dixitque : *Ego descendam mærens cum filio meo in sepulcrum.*

⁽¹⁾ *Quum consedisent* enz. Toen zij zich hadden neergezet.

⁽²⁾ *Portantibus* part. præs. van *porto*.

⁽³⁾ *Iis* abl. plur. van *is* : het kwam hun in de gedachte.

⁽⁴⁾ *Quam quum* in plaats van : *quum hanc*.

CAPUT XLIV.

JOSEPHUS IN CARCĒREM MITTĪTUR.

PUTĪPHAR Ægyptius ēmit Josēphum à mercatori-
bus.

Deus autem fāvit Putiphāri, causā Josēphi: omnia
ei prospērè succedēbant. ⁽¹⁾

Quamobrem Josēphus benignè habitus est ⁽²⁾ ab hero,
qui prāfēcit ⁽³⁾ eum domui suæ.

Josēphus ergo administrābat rem familiārem ⁽⁴⁾ Pu-
tiphāris: omnia fiēbant ad nutum ējus, nec Putiphar
ullius negotii ⁽⁵⁾ cūram gerēbat.

Quādam die uxor Putiphāris Josephum accusāvit
apud virum, qui, nimium credūlus, conjēcit Josephum
in carcērem.

CAPUT XLV.

SOMNIA MINISTRORUM REGIS.

ERANT in eōdem carcēre duo ministri Rēgis Pha-
raōnis; alter prāerat ⁽⁶⁾ pincernis, alter pistoribus.

Utrīque obvēnit divinitūs somnium eādem nocte.

⁽¹⁾ Alles ging hem voorspoedig.

⁽²⁾ *Benigne habitus est. Benigne habere*: minzaam bejegenen, goed-
gunstig behandelen.

⁽³⁾ *Præfecit* perf. van *præficio*.

⁽⁴⁾ *Rem familiārem*: het huishouden.

⁽⁵⁾ *Nec ullius negotii*: en voor geene enkele zaak.

⁽⁶⁾ *Præerat*, imperf. van *præsum*: de een stond over... de
ander over.

Ad quos quum ⁽¹⁾ venisset Josēphus manē, et animadvertisset eos tristiōres solīto, ⁽²⁾ interrogāvit, quānam ⁽³⁾ esset mœstitiæ causā?

Qui respondērunt: *Obvēnit nōbis somnium: nec quisquam est, qui illud nōbis interpretetur.*

Deus solus, inquit Josēphus, potest prænoscere res futuras? narrate mihi somnia vestra.

CAPUT XLVI.

JOSEPHUS INTERPRETATUR SOMNIUM PRIMUM.

Tum prior ⁽⁴⁾ sic exposuit Josēpho somnium suum: *Vidi in quiete vitem, in quā erant tres palmītes; ea paulatim protulit gemmas; deinde flores erupērunt, ac deniquē uvæ maturescebant.*

Ego exprimēbam uvas in scyphum Pharaōnis, eique porrigēbam.

Esto bono animo, ⁽⁵⁾ inquit Josēphus; post tres dies Pharaō te restituet in gradum pristinum: te rogo, ut meminēris mei. ⁽⁶⁾

(1) *Ad quos quum* in plaats van: *Quum ad hos.*

(2) *Tristiores* comparat.: van *tristis*: dat zij droeviger waren dan gewoonlijk.

(3) *Quenam* fem. van *quisnam*: welke.

(4) *Prior*: de eerste.

(5) *Esto bono animo*: wees van goeden moed, wees welgemoed, heb goeden moed.

(6) *Ut meminēris mei*: conj. van *memini*, dat gij mijner gedenket.

CAPUT XLVII.

INTERPRETATUR SOMNIUM ALTERUM.

ALTER quoque narrāvit somnium suum Josēpho: *Gestābam in capite tria canistra, in quibus erant cibi, quos pistōres solent conficere.*

Ecce autem aves circumvolitabant, et cibos illos comēbant. Cui Josēphus: Hec est interpretatio istius somnii: tria canistra sunt tres dies, quibus elapsis, (¹) Pharaote feriet secūri, et affiget ad pālum, ubi aves pascentur carne tuā.

CAPUT XLVIII.

VERITAS SOMNIORUM.

DIE tertio, qui dies natālis Pharaōnis erat, splendidum convivium parandum fuit. (²)

Tunc rex meminit ministrōrum suōrum, qui erant in carcēre.

Restituit praeffectum pincernārum; alterum vērō secūri percussit et suspendit ad pālum. Itā eventus somnium comprobāvit.

Tamen praeffectus pincernārum oblītus est Josēphi, et ejus beneficium non amplius recordātus est.

(¹) *Quibus elapsis*: welke verlopen zijnde, als deze verlopen zullen zijn.

(²) *Parandum fuit*: Gerundivum van *paro*: was te bereiden, moest bereid of gehouden worden.

CAPUT XLIX.

SOMNIUM REGIS.

Post biennium rex ipse habuit somnium. Videbātur sibi ⁽¹⁾ adstāre Nilo flumīni; ecce emergēbant de flumīne septem vac cæ pingues, quæ pascebantur in palūde.

Deindē septem aliæ vaccæ macilentæ exiērunt ex eōdem flumine, quæ devorārunt ⁽²⁾ priōres.

Pharao experrectus rursū dormīvit, et alterum habuit somnium. Septem spicæ plenæ enascebantur in ūno culmo, aliæque totīdem exiles succrescēbant, et spīcas plēnas consumēbant.

CAPUT L.

JOSEPHUS COMMENDATUR.

Ubi dies illuxit, ⁽³⁾ Pharao perturbātus convocāvit omnes conjectōres Ægypti, et narrāvit iis somnium; at nēmo potērat ⁽⁴⁾ illud interpretāri.

Tunc præfectus pincernārum dixit rēgi: *Confiteor peccātum meum: quum ego et præfectus pistōrum essemus in carcēre, uterque somniavimus eādē nocte.*

Erat ibi puer Hebræus, qui nōbis sapienter interpretātus est somnia; res enim interpretatiōnem comprobāvit.

⁽¹⁾ Videbatur sibi adstare: het scheen hem, dat hij stond; hij meende te staan bij.

⁽²⁾ Devorarunt perf. in plaats van devoraverunt.

⁽³⁾ Illuxit perf. van illucesco: Toen de dag aanbrak.

⁽⁴⁾ Poterat imperf. van possum.

CAPUT LI.

JOSEPHUS VOCATUS INTERPRETATUR SOMNIUM.

Rex arcessivit Josēphum, eīque narrāvit utrumque somnium. Tūm Josēphus Pharaōni: *Duplex somnium*, inquit, *ūnam atque eandem rem significat*.

Septem vaccae pingues et septem spīcae plēnae sunt septem anni ubertatis, mox ventūræ ⁽¹⁾; *septem verò vaccae macilentae et septem spīcae exīles sunt totīdem anni famis, quæ ubertatem secutura est*. ⁽²⁾

Itaque, rex, praefice tōti Aegypto virum sapientem et industrium, qui partem frugum recondat in horrēis publicis ⁽³⁾ *servetque diligenter in subsidium* ⁽⁴⁾ *famis secutūræ*.

CAPUT LII.

JOSEPHUS PRÆFICĪTUR AEGYPTO.

Regi placuit consilium; quāre dixit Josēpho: *Num* ⁽⁵⁾ *quisquam est in Aegypto te sapientior* ⁽⁶⁾? *nēmo certe fungetur meliūs illo munēre*. ⁽⁷⁾

(1) *Mox ventūræ*, part. fut. van *venio*: weldra zullende komen, die weldra komen zal.

(2) *Secutura est*: conj. periphrastica van *sequor*.

(3) *In horreis publicis*: in de staatsschuren.

(4) *In subsidium*: tot verlichting.

(5) *Num quisquam est*: is er wel iemand?

(6) *Te sapientior*: comparativus van *sapiens*, in plaats van: *sapientior quam tu*.

(7) *Fungetur* fut. van *fungi munere*: eene bediening waarnemen.

En tibi trado curam regni mei.

Tum detraxit e manu suâ annulum, et Josēphi digito inseruit: induit illum veste byssinā: collo torquem aureum circumdedit, eumque in curru suo secundum ⁽¹⁾ collocāvit.

Josēphus erat triginta annos nātus, quum summam potestatem a rēge accēpit.

CAPUT LIII.

JOSEPHUS COLLIGIT VENDITQUE FRUMENTA.

Josēphus perlustrāvit omnes Ægypti regiōnes, et per septem annos ubertātis conguessit maxīmam frumenti copiam.

Secūta est inopia septem annōrum, et in orbe universo fames ingravescēbat.

Tunc Ægyptii, quos premēbat egestas, ⁽²⁾ adiērunt rēgem postulantes cibum.

Quos Pharao remittēbat ad Josēphum. Hic autem aperuit horrea, et Ægyptiis frumenta vendidit.

⁽¹⁾ *Secundum* behoort bij *eum*: hem den tweede, hem op de tweede plaats.

⁽²⁾ *Quos premebat egestas*: die de nood drong, die door den nood gedrongen werden.

CAPUT LIV.

JACOBUS MITTIT FILIOS IN AEGYPTUM.

Ex aliis quoque regionibus conveniebātur ⁽¹⁾ in Ægyptum, ad emendam ⁽²⁾ annōnam.

Eādem necessitate compulsus, Jacōbus misit illuc filios suos.

Itaque profecti sunt frātres Josēphi; sed pater retinuit domi nātu minūm, qui vocabātur Benjamīnus; timēbat enim, ne quid mali ⁽³⁾ ei accidēret in itinēre.

Benjamīnus ex eādem mātrem nātus erat, quā ⁽⁴⁾ Josēphus, ideōque ei longē carior erat quā cætēri frātres.

CAPUT LV.

JOSEPHUS REPREHENDIT FRATRES.

Decem frātres, ubi in conspectum Josēphi venērunt, eum prōni ⁽⁵⁾ venerāti sunt.

Agnōvit eos Josēphus, sed ipse non est cognitus ab eis.

Noluit indicāre statim, quis esset; sed eos interrogāvit tanquam aliēnos: *Undē venistis, et quo consilio?*

(1) *Conveniebatur* imperf. pass. van *convenio*: Men kwam te zamen.

(2) *Ad emendam*, ger. van *emo*: om te koopen.

(3) *Ne quid mali*: dat iets kwaads.

(4) *Eādem* — *quā*: uit dezelfde — als.

(5) *Proni*: voorover gebogen: met eene buiging groetten zij hem.

Qui respondērunt: *Profecti sumus e regione Chanaan, ut emāmus frumentum.*

Non est itā, inquit Josēphus; sed venistis hūc anīmo hostili: vultis explorāre nostras urbes et loca Ægypti parūm munita. ⁽¹⁾

At illi: *Minīme, inquiunt: nihil mali meditamur: duodēcim frātres sumus: minimus retentus est* ⁽²⁾ *domi a patre: aliud vērō non supērest.* ⁽³⁾

CAPUT LVI.

JOSEPHUS RETINET SIMEONEM.

Hoc Josēphum angēbat, quōd Benjamīnus cum cætēris non adērat.

Quāre dixit eis: *Experiar an vērūm dixeritis; maneat unus ex vobis obses* ⁽⁴⁾ *apud me, dum adducātur hūc frater vester minimus; cætēri abite* ⁽⁵⁾ *cum frumento.*

Tunc cōpērunt inter se dicēre: *Merito hēc patimur; crudeles fuimus in fratrem nostrum; nunc pēnam hujus scelēris luimus.*

Putābant, hēc verba ⁽⁶⁾ non intelligi a Josēpho, qui per interprētem cum eis loquebātur.

Ipsē autē avertit se parumper, et flēvit.

⁽¹⁾ *Parum munita* part. perf. van *munio*, te weinig versterkt, zwak. Deze woorden behooren bij *loca*.

⁽²⁾ *Retentus est* perf. pass. van *retineo*.

⁽³⁾ *Superest* van *supersum*.

⁽⁴⁾ *Obses* als gijzelaar.

⁽⁵⁾ *Abite* imperativus van *abeo*: de anderen moeten heengaan.

⁽⁶⁾ *Acc. cum infin.* Zij dachten dat deze woorden enz.

CAPUT LVII.

REVERTUNTUR FRATRES DOMUM.

Josēphus jussit frātrum saccos ⁽¹⁾ implēri tritico, et pecuniam, quam attulērant, repōni in ōre saccōrum; addidit insūper cibaria in viam. ⁽²⁾

Deindē demisit eos, prāter Simeōnem, quem retinuit obsidem. ⁽³⁾

Itaque profecti sunt frātres Josēphi, et quū venissent ad patrem, narravērunt ei omnia, quae sibi accidērant.

Quum aperuissent saccos, ut effundērent frumenta, mirantes reperērunt pecuniam.

CAPUT LVIII.

JACOBUS DUBITAT DIMITTERE BENJAMINUM.

Jacōbus, ut audīvīt ⁽⁴⁾ Benjamīnum arcessi ⁽⁵⁾ a prae-fecto Aegypti, cum gemitu questus est.

Orbum me libēris fecistis ⁽⁶⁾: *Josēphus mortuus est*; *Si-meon retentus est in Aegypto*; *Benjamīnum vultis abducere*.

(1) *Acc. cum infin.* Jozef beval dat, of: beval de zakken te vullen enz.

(2) *In viam* voor de reis.

(3) *Obsidem*: acc. van *obses* als gijzelaar.

(4) *Ut audīvīt* etc. acc. cum inf. *Ut* zonder conjunctivus betee-kent *als* of *toen*. Toen hij hoorde dat,

(5) *Arcessi* infin. pass. van *arcesso*.

(6) *Orbum facere*: berooven.

Hæc omnia mala ⁽¹⁾ *in me recidunt ; non dimittam Benjaminum ; nam si quid ei adversi* ⁽²⁾ *acciderit in via, non potëro* ⁽³⁾ *ei superstes vivëre* ⁽⁴⁾, *sed dolöre oppressus moriar.*

CAPUT LIX.

INSTANT FRATRES.

Postquam consumpti sunt cibi, quos attulërant, Jacōbus dixit filiis suis: *Proficiscimini* ⁽⁵⁾ *itërum in Ægyptum, ut ematis cibos.*

Qui respondërunt: *Non possūmus adire præfectum Ægypti sine Benjamīno ; ipse enim jussit illum ad se adduci.* ⁽⁶⁾

Cur, inquit pater, mentiōnem fecistis de fratre vestro minīmo ?

Ipsë, inquiunt, nos interrogāvit, num pater vivëret, an aliū frātrē haberēmus. Respondimus ad ea, quæ ⁽⁷⁾ *sciscitabātur. Non potuimus præscire eum* ⁽⁸⁾ *dictūrum esse : Adducite huc frātrē vestrum.*

CAPUT LX.

JACOBUS SINIT ABIRE BENJAMINUM.

Tunc Jūdās, ūnus e filiis Jacōbi, dixit patri: *Com-*

(1) *Mala* plur. van *malum* ramp, al deze rampen.

(2) *Si quid adversi* zie Cap. XXX ⁽⁶⁾.

(3) *Potero* fut. van *possum*.

(4) *Superstes vivere*: overleven.

(5) *Proficiscimini* imperativus van *proficiscor*.

(6) *Adduci* infin. pass. van *adduco*: hij heeft bevolen dat hij tot hem zou gebracht worden, hem te halen.

(7) *Ad ea quæ*: op die dingen welke, op datgene wat.

(8) *Eum dicturum esse*: acc. cum infin.

mitte mihi puerum: ego illum recipio in fidem meam: ego servābo, ego redūcam illum ad te; nisi fecēro ⁽¹⁾ *huius rei culpa in me residebit.*

Si voluisses eum statim dimittere, jam secundò hūc rediissemus. Tandem victus pater annuit.

Quoniam necesse est, inquit, proficiscatur Benjaminus vobiscum; deferte viro munera et duplum pretium; quia fortè errore ⁽²⁾ *vobis prior pecunia reddita est.*

CAPUT LXI.

JOSEPHUS EXCĪPIT FRATRES.

Nunciātum est ⁽³⁾ Josēpho eosdem viros ⁽⁴⁾ advenisse et cum eis parvūlum frātre.

Jussit Josēphus eos introdūci domum, et laūtum parāri convivium.

Illi porrò metuēbant, ne arguerentur de pecuniā, quam in saccis reperērant: quārè purgavērunt se apud dispensatōrem Josēphi.

Jam semel, inquit, hūc venimus: reversi domum, invenimus pretium frumenti in saccis: nescimus, quōnam cāsū id factum fuerit; sed eandem pecuniam reportavimus.

Quibus dispensātor ait: *Bono animo estōte.* ⁽⁵⁾ Deindè adduxit ad illos Simeōnem, qui retentus fuerat.

⁽¹⁾ *Nisi fecero*, fut. exact. van *facio*: als ik het niet doe, zal de schuld enz.

⁽²⁾ *Error* abl. van *error*: bij vergissing.

⁽³⁾ *Nunciatum est*: er werd gebodschapt. men boodschapte.

⁽⁴⁾ *Eosdem viros*: acc. cum inf.

⁽⁵⁾ Zie Cap. XLVI ⁽⁵⁾.

CAPUT LXII.

COLLOQUIUM FRATUM CUM JOSEPHO.

Deindè Josēphus ingressus est in conclāve, ubi sui eum frātres expectābant, qui eum venerāti sunt et obtulērunt ei munēra.

Josēphus eos clementer salutāvit, interrogāvitque: *Salvusne* ⁽¹⁾ *est senex ille, quem vos patrem habētis? Vivitne adhuc?*

Qui respondērunt: *Salvus est pater noster, adhuc vīvit.*

Josēphus aūtem, conjectis in Benjamīnum oculis, ⁽²⁾ dixit: *Iste est frāter vester minimus, qui domi remanserat apud patrem;* et rursūs: *Deus sit tibi propitius, fili mi;* et abiit festinans, quia commōtus erat animo, ⁽³⁾ et lacrymæ erumpēbant.

CAPUT LXIII.

JOSEPHUS DAT CONVIVIUM FRATRIBUS.

Josēphus, lōtā facie, ⁽⁴⁾ regressus, continuit se, et jussit appōni cibos. Tūm distribuit escam unicuīque ⁽⁵⁾

⁽¹⁾ *Salvusne* zie Cap. XXXI ⁽³⁾.

⁽²⁾ *Conjectis oculis* ablativus absolutus: de oogen geworpen zijnde: nadat hij zijne oogen op Benjamin geworpen, zijne blikken op B. gevestigd had.

⁽³⁾ *Commotus animo*: bewogen in zijn gemoed.

⁽⁴⁾ *Lota facie* abl. absol.: het aangezicht gewasschen zijnde, toen hij zich gewasschen had.

⁽⁵⁾ *Unicuīque* dativus van *unusquisque*.

frātrum suōrum; sed pars Benjamīni erat quintuplo māior quā cāterōrum.

Peracto convivio, ⁽¹⁾ Josēphus dat negotium ⁽²⁾ dispensatōri, ut saccos eōrum impleat frumento, pecuniam simul repōnat, et insuper scyphum suum argentēum in sacco Benjamīni recondat.

Ille fēcit diligenter, quod jussus fuērat. ⁽³⁾

CAPUT LXIV.

JOSEPHUS REVOCAT FRATRES.

Frātres Josēphi sēse in viam dedērant, necdum procul ab urbe abērant.

Tunc Josēphus vocāvit dispensatōrem domūs suae, eīque dixit: *persequēre* ⁽⁴⁾ viros, et quī eos assecūtus fueris, illis dicito ⁽⁵⁾: *Quāre injuriam pro beneficio rependistis?*

Subripuistis scyphum argenteum, quo domīnus meus utitur: imprōbē fecistis.

Dispensātor mandāta Josēphi perfēcit; ad eos confestim advolavit, furtum exprobrāvit, rei indignitātem ⁽⁶⁾ exposuit.

CAPUT LXV.

REPERITUR SCYPHUS.

Frātres Josēphi respondērunt dispensatōri: *Istud*

⁽¹⁾ *Peracto convivio* abl. abs.: *cum peractum esset convivium.*

⁽²⁾ *Negotium dare*: gelasten, gebieden.

⁽³⁾ Zie Cap. XXX (a).

⁽⁴⁾ *Persequere*: imperativus van *persequor.*

⁽⁵⁾ *Dicito*: fut. imper. van *dico.*

⁽⁶⁾ *Indignitatem rei exponere*: de verkeerdheid der handeling onder de oogden brengen.

scelēris ⁽¹⁾ *longè a nōbis aliēnum est : nos, ut tute* ⁽²⁾ *scis, retulimus bonā fide pecuniam repertam* ⁽³⁾ *in saccis ; multum abest ut* ⁽⁴⁾ *furātī sīmus scyphum domini tui ; volūmus ut is, apud quem furtum deprehensum fuerit, morte mulctētur.*

Continuò depōnunt saccos et aperiunt. Quos ille scrutātus invēnit scyphum in sacco Benjaminī.

CAPUT LXVI.

REDEUNT IN URBEM.

Tunc frātres Josēphi, mœrōre oppressi, revertuntur in urbem.

Adducti ad Josēphum, sēse abjecērunt ad pedes illius. Quibus ille : *Quomōdo, inquit, potuistis hoc scelus admittēre ?*

Jūdas respondit ; *Fateor ; res est manifesta ; nullam possūmus excusatiōnem afferre, nec audēmus petēre veniam aut sperāre ; nos omnes erīmus servi tui.*

Nequaquā, ait Josēphus ; sed ille, apud quem inventus est scyphus, erit mihi servus ; vos autem abīte libēri ad patrem vestrum.

(1) *Istud sceleris* in plaats van *istud scelus* : die misdaad is zeer ver van ons, wij hebben er volstrekt geen deel aan.

(2) *Tute* versterkende vorm van *tu* : gelijk gij wel weet.

(3) *Repertam* part. perf. van *reperio* : gevonden.

(4) *Multum abest ut* : het scheelt veel dat, het is er verre af dat.

CAPUT LXVII.

JUDAS SE OFFERT PRO BENJAMINO.

Tunc Jūdas accēdens propiūs ad Josēphum: *Te ōro inquit, domine mi, ut bonā cum veniā me audias; pater unīcē dilīgit puērū: nolēbat primò eum dīmīttēre; non potui id ab eo impetrāre, nisi postquā spopondi eum tutum ab omni pericūlo fore; ⁽¹⁾ si redierīmus ad patrem sine puero, mērore confectus morietur.*

Te ōro atque obsēcro, ut sinas puerum abire, mēque pro eo addicas in servitūtem: ego pēnam ejus mihi sūmō et eam libenter exsolcam.

CAPUT LXVIII.

JOSEPHUS MANIFESTAT SEIPSUM.

Interēa Josēphus continēre se vix potērat: quāre jussit Ægyptios adstantes ⁽²⁾ recedēre.

Tūm flens dixit magnā vōce ⁽³⁾: *Ego sum Josēphus; civitne adhuc pater meus!*

Non potērant respondēre fratres ejus, nimio timōre perturbāti.

Quibus ille amīcē: *Accedite, inquit, ad me; ego sum Josēphus frāter vester, quem vendidistis mercatoribus euntī-*

⁽¹⁾ *Eum tutum* — fore. acc. cum inf.: dat hij beveiligd zal zijn tegen.

⁽²⁾ *Adstantes* part. præs. van *adsto* omstaande.

⁽³⁾ *Magna voce*: met luider stemme.

bus ⁽¹⁾ in Ægyptum: nolite ⁽²⁾ timēre; Dei providentiā id factum est, ut ego salutī vestræ consulērem.

CAPUT LXIX.

JOSEPHUS VULT PATREM ADDUCI.

Josēphus, hæc locūtus, frātre suum Benjamīnum complexus est, eumque lacrymis conspersit.

Deindē cætēros quoque frātres collacrȳmans osculātus est. Tū demū illi cum eo fidenter locūti sunt.

Quibus Josēphus: *Ite* ⁽³⁾, inquit, *properāte ad patrem meum, eīque nunciate filiū suū* ⁽⁴⁾ *vivēre, et apud Pharaōnem plurimū posse: persuadēte illi ut in Ægyptum cum omni familiā commigret.*

CAPUT LXX.

PHARAO MITTIT MUNĒRA JACOBO.

Fāma de adventu frātrum Josēphi ad aūres regis pervēnit, qui dedit eis munĕra perferenda ⁽⁵⁾ ad patrem cum his mandātis: *Adducite hūc patrem vestrum et omnem familiam ejus; nec multū curāte* ⁽⁶⁾ *supellectilem vestram:*

⁽¹⁾ *Euntibus* part. præs. van *eo*, iens gaande.

⁽²⁾ *Nolite* zie Cap. XLI ⁽⁶⁾.

⁽³⁾ *Ite* imperativus van *eo*.

⁽⁴⁾ Acc. cum inf.

⁽⁵⁾ *Perferenda*, gerundivum van *perfero* moetende gebracht worden, welke zij brengen moesten.

⁽⁶⁾ *Non multum curare* niet veel zorgen, niet bezorgd of bekommerd zijn.

quia omnia, quæ opus erunt ⁽¹⁾ *vōbis, præbiturus sum* ⁽²⁾,
et omnes opes Ægypti vestræ erunt.

Misit quoque currus ad vehendum ⁽³⁾ senem, et par-
vūlos et muliēres.

CAPUT LXXI.

FRATRES PATREM DELECTANT.

Frātres Josēphi festinantes reversi sunt ad patrem
suum, eīque nunciavērunt Josēphum vivēre, et principem
esse totius Ægypti.

Ad quem nuncium, Jacōbus, quasi e gravi somno exci-
tātus, obstupuit, nec primūm filiis, rem narrantibus ⁽⁴⁾,
fidem adhibēbat; sed postquam vidit plaustra et dōna,
sibi a Josēpho missa, recēpit animum, et: *Mihi satis*
est, inquit, si vivit adhuc Josēphus meus: ibo et vidēbo
eum antequā moriar.

CAPUT LXXII.

JACOBUS COMMĪGRAT IN ÆGYPTUM.

Jacōbus, profectus cum filiis et nepotibus, pervēnit in
Ægyptum, et prēmīsit Jūdā ad Josēphum, ut eum
facēret certiōrem de adventu suo.

(1) *Quæ opus erunt* fut simpl. van *opus esse*: noodig zijn, wat gij
zult noodig hebben.

(2) Zie Cap. LI ⁽²⁾.

(3) Zie Cap. LV ⁽²⁾.

(4) *Rem narrantibus*, die het nieuws vertelden.

Confestim Josēphus processit obviām patri, quem ut vidit ⁽¹⁾, in collum ejus insiluit, et flens flentem ⁽²⁾ complexus est.

Tum Jacōbus : *Satis diū vixi, inquit, nunc aequo animo moriar, quoniam conspectu tuo frui mihi licuit* ⁽³⁾, *et te mihi superstitem* ⁽⁴⁾ *relinquo.*

CAPUT LXXIII.

FRATRES JOSEPHI CORAM REGE.

Josēphus adiit Pharaōnem, eīque nunciāvit patrem suum advenisse ; constituit etiam quinque e fratribus suis cōrām rēge.

Qui eos interrogāvit quidnam opēris ⁽⁵⁾ habērent : illi responderunt se esse pastōres.

Tūm rex dixit Josēpho : *Aegyptus in potestāte tuā est ; cūra ut pater et frātres tui in optīmo loco habitent ; et si qui* ⁽⁶⁾ *sint inter eos gnāvi et industrii, trade eis cūram meōrum pecōrum.* ⁽⁷⁾

(1) *Quem ut vidit* zie Cap. LVIII (4) : Toen hij hem zag.

(2) *Flens flentem* ; de weenende den weenende, weenende omhelsden zij elkander.

(3) *Mihi licuit frui* : het is mij geoorloofd geweest, ik heb.... mogen genieten.

(4) *Superstitem relinquo* acc. van *superstes* overlevend, levend achterlaten.

(5) *Quidnam operis*, voor *quodnam opus* : welk beroep.

(6) *Si qui voor si aliqui* : indien er eenige.

(7) *Cūram* enz. gen. obj. de zorg voor mijn vee.

CAPUT LXXIV.

JOSEPHUS PATREM COMMENDAT PHARAŌNI.

Josēphus adduxit quoque patrem suum ad Pharaŏnem, qui, salutātus a Jacōbo, percontātus est ab eo, quā esset aetate. ⁽¹⁾

Jacōbus respondit rēgi: *Vixi centum et triginta annos, nec adeptus sum senectūtem beātam avōrum meōrum.* Tūm, benè precātus rēgi, discessit ab eo.

Josēphus autē patrem et fratres suos collocāvit in optimā parte Ægypti, eisque omnium rerum abundantiam suppeditāvit.

CAPUT LXXV.

JACOBUS DESIGNAT LOCUM SEPULCRI SUI.

Jacōbus vixit septem et decem annos, postquā commigrasset in Ægyptum.

Ubi sensit mortem sibi imminēre, arcessito ⁽²⁾ Josēpho dixit: *Sī me amas, jūra te ⁽³⁾ id factūrum esse, quod a te petam, scilicet ut me non sepelias in Ægypto, sed corpus meum transferas ex hāc regiōne, et condas in sepulcro majōrum meōrum.*

⁽¹⁾ *Qua esset aetate*: Abl. qualitatis: van welken leeftijd, hoe oud hij was.

⁽²⁾ *Arcessito* enz. part. perf. van *arcesso*: hij zeide tot den ontboden Jozef; hij ontbood Jozef en zeide:

⁽³⁾ *Jura te* imperativus van *juro*: zweer dat gij.

Josēphus aūtem: *Faciam*, inquit, *quod jubes, pater*.
Jūra ergō mihi, ait Jacōbus, *te certò id factūrum esse*.
Josēphus jurāvit in verba ⁽¹⁾ patris.

CAPUT LXXVI.

JOSEPHUS FILIOS PROPONIT PATRI.

Josēphus adduxit ad patrem duos filios suos, Manassem et Ephraïmum: posuit Manassem, qui nātu mājor erat, ad dextram senis, Ephraïmum vērò minōrem ad sinistram ejus.

At Jacōbus, decussans manus, dextram imposuit Ephraïmo, sinistram aūtem Manassi, et utrīque simul benè precātus est. Quod Josēphus animadvertens aēgrè tulit, et conātus est manus patris commutāre.

At pater restitit, dixitque Josēpho: *Scio, fili mi, scio hunc* ⁽²⁾ *esse majōrem natu, et illum minōrem: id prūdens feci*. ⁽³⁾

Ita Jacobus Ephraïmum Manassi anteposuit.

CAPITULUM LXXVII.

FUNUS PATRIS CURAT.

Ut vidit Josēphus extinctum ⁽⁴⁾ patrem, ruit super eum flens, et osculātus est eum, luxitque illum diū.

⁽¹⁾ *In verba*: op de woorden.

⁽²⁾ *Hunc esse*, acc. eum inf.

⁽³⁾ *Id prudens feci*: dat heb ik met opzet gedaan.

⁽⁴⁾ *Extinctum* part. perf. van *extinguor*: uitgebluscht worden, sterven. Toen J. zag, dat zijn vader dood was.

Deinde praecepit medicis, ut condirent ⁽¹⁾ corpus; et cum fratribus multisque Aegyptiis patrem deportavit in regionem Chanaan.

Ibi fūnus fecerunt cum magno planctu, et sepeliērunt corpus in speluncā, ubi jacēbant Abrahāmus et Isaācus, reversique sunt in Aegyptum.

CAPUT LXXVIII.

JOSEPHUS CONFIRMAT FRATRES.

Post mortem patris timēbant frātres Josēphi, ne ulciscerētur injūriam, quam acceperat: misērunt igitur ad illum rogantes ⁽²⁾, nomīne patris, ut eam oblīviscerētur, sibi que condonāret.

Quibus Josēphus respondit: *Non est quod timeatis* ⁽³⁾; *vos quidem malo in me animo fecistis* ⁽⁴⁾; *sed Deus convertit illud in bonum: exaltavit me, sicut videtis, ut salvos faceret populos multos; ego vos alam* ⁽⁵⁾ *et familias vestras.*

Consolātus est eos plurimis verbis, et comīter cum illis locūtus est.

⁽¹⁾ *Condirent* imperf. conj. van *condio*.

⁽²⁾ *Rogantes*: zij zonden vragenden, zij zonden iemand naar hem, om in den naam huns vaders te vragen, dat hij enz.

⁽³⁾ *Non est quod timeatis*: er is geen reden om te vreezen, gij behoeft niet te vreezen.

⁽⁴⁾ *Malo in me animo fecistis*: met eene kwade bedoeling tegen mij hebt gij gehandeld, gij hebt mij wel kwaad willen doen, gij hebt mij moedwillig mishandeld.

⁽⁵⁾ *Alam* fut simpl. van *alo*.

CAPUT LXXIX.

MORS JOSEPHI.

Josēphus vixit annos centum et decem; quūmq̃ue esset mortī proximū, convocāvit frātres suos, et illos admonuit se brevi moritūrum esse. ⁽¹⁾

Ego, inquit, jam morior: Deus vos non descret, sed erit vōbis præsidio, ⁽²⁾ et deducet vos aliquandō ex Ægypto in regiōnem, quam patribus nostris promisit: oro vos atque obtestor ut illūc ossa mea deportētis.

Deindē placide obiit. Corpus ejus conditum est et in ferētro positum.

CAPUT LXXX.

OPPRESSIO JUDÆORUM.

Interēa postēri Jacōbi, seu Hebræi, numēro aucti sunt mīrum in modum ⁽³⁾, et eōrum multitūdo, crescens in dies, metum incutiēbat Ægyptiis.

Rex novus solio potītus est, qui Josēphum non vidērat, nec merita ejus novērat.

Is igitur, ut Hebræos opprimēret, primū dūris illos laboribus conficiēbat; deindē edixit etiam, ut parvūli eōrum recens nāti in flumen projicerentur.

⁽¹⁾ Acc. cum infin.

⁽²⁾ *Erit vobis præsidio.* *Esse* met twee dativi beteekent strekken, dienen tot. Hij zal u tot bescherming dienen, uw beschermer zijn.

⁽³⁾ *Mīrum in modum:* op wonderbare wijze.

CAPUT LXXXI.

NASCITUR MOSES.

Mulier hebræa pepērit filium, quem voluit servāre, quūm vidēret eum elegantem esse.

Quāre abscondit eum tribus mensibus; sed quūm non posset eum diutius occultāre, sumpsit fiscellam scirpeam, quam linīvit bitumīne ac pice.

Deindē posuit intūs infantūlum, et exposuit eum inter arundīnes ripæ flumīnis.

Habēbat sēcum ūnam comītem sorōrem pueri, quam iussit stāre procul, ut eventum rei explorāret.

CAPUT LXXXII.

SERVATUR MOSES.

Mox filia Pharaōnis venit ad flūmen, ut ablueret corpus. Prospexit fiscellam in arundinibus hærentem, misitque illūc ūnam e famulābus suis.

Apertā fiscellā, ⁽¹⁾ cernens parvūlum vagientem, miserta est illius: *Iste est*, inquit, *ūnus ex infantibus Hebræōrum*.

Tunc soror accēdens: *Visne*, ⁽²⁾ ait, *ut arcessam* ⁽³⁾ *mulierem hebræam, quæ nutriat parvūlum?* Et vocāvit mātrem.

⁽¹⁾ *Aperta fiscella* abl. absol.: het korfje geopend: toen het korfje geopend was.

⁽²⁾ *Visne* van *volo* en *ne* zie Cap. XXXI ⁽³⁾

⁽³⁾ *Arcessam* conj. van *arcesso*.

Cui filia Pharaōnis puerum alendum ⁽¹⁾ dedit, promissa mercēde. ⁽²⁾

Itaque māter nutrīvit puerum et adultum reddidit filiae Pharaōnis, quae illum adoptāvit et nomināvit Mōsem, id est, servātum ex aquis.

CAPUT LXXXIII.

MOSES CONATUR LIBERARE JUDEOS.

Mōsēs jam senex, jubente Deo, adiit Pharaōnem, eīque praecepit nomīne Dei, ut dimittēret Hebrāeos.

Rex impius renuit parēre mandātis Dei.

Mōses, ut Pharaōnis pertinaciam vincēret, multa et stupenda edidit prodigia, quae vocantur plāgæ Ægypti.

Quūn nihilōmīnus Pharaō in sententiā perstāret, Deus interfecit primogenitum ejus filium et omnes primogenitos Ægyptiōrum.

Tandem metu victus paruit, deditque Hebrāeis discedendi facultatem. ⁽³⁾

CAPUT LXXXIV.

DISCESSUS HEBRÆORUM.

Profecti sunt Hebrāi ex Ægypto ad ⁽⁴⁾ sexcenta

⁽¹⁾ *Alendum* gerundivum van *alo*, om hem op te voeden.

⁽²⁾ *Promissa mercede*: eene belooning toegezegd zijnde, voor eene toegezegde belooning.

⁽³⁾ *Discedendi facultatem*: Gerundium van *discedo*, verlof om heen te gaan.

⁽⁴⁾ *Ad* bij de, omtrent.

millia virōrum prāter parvūlos et promiscuum vulgus.

Illis egredientibus ⁽¹⁾ praeibat columna nūbis interdiū et columna ignis noctu, quae esset dux viā; nec unquam per quadraginta annos defuit illa columna.

Post paucos dies, multitūdo Hebræōrum pervēnit ad littus maris rubri, ibique castra posuit.

CAPUT LXXXV.

MOSES DIVIDIT AQUAS MARIS.

Brevi rēgem pœnituit, quòd tot millia hominum dimississet, et, collecto ingenti exercitu, eos persecutus est.

Hebræi, quum vidissent ex ūnā parte se mari interclūsos esse, ⁽²⁾ ex altērā parte instāre Pharaōnem cum omnibus copiis, magno timōre correpti sunt.

Tunc Deus Mōsi: *Protende, inquit, dextēram tuam in mare, et divide aquas, ut Hebræis gradientibus iter siccum præbeant.*

CAPUT LXXXVI

HEBRÆI MARE INGREDIUNTUR.

Fecit Mōses, quod jussērat Deus: quum tenēret manum extensam super mare, aquae divisae sunt; et intumescētes hinc et indē pendēbant.

Flāvit etiam ventus vehēmens, quo exsiccātus est alvūs.

(1) *Illis egredientibus*: Zij uitgaande, terwijl zij uitgingen.

(2) *Se mari interclusos esse*: Acc. cum inf. dat zij van den eenen kant door de zee waren ingesloten en dat Pharaο enz.

Tunc Hebræi ingressi sunt in mare siccum; erat enim aqua tanquàm mûrus a dēxtrâ eōrum et lævâ.

Rex quoque Ægyptius, Hebræos insecûtus, non dubitâvit mare ingrēdi cum univërso exercitu.

CAPUT LXXXVII.

ÆGYPTII FLUCTIBUS OBRUUNTUR.

Quum Ægyptii progredierentur in medio mari, Dominus subvertit eorum currus, et dejecit equites.

Metu perculsi Ægyptii cœperunt fugere: at Deus dixit Mōsi: *Extende rursus dextram in mare, ut aquæ revertantur in locum suum.*

Paruit Mōses, et statim aquæ refluentes obruerunt Ægyptios et eōrum currus et equites.

Delētus est universus exercitus Pharaōnis in mediis fluctibus; nec ūnus quidem ⁽¹⁾ nuncius tantæ clādis superfuit.

Sic Deus liberāvit Hebræos ab injustā servitūte Ægyptiōrum.

CAPUT LXXXVIII.

JUDÆI VAGANTUR IN DESERTO.

Hebræi, trajecto mari rubro, ⁽²⁾ diū peragrārunt vastam solitudinē.

(1) *Nec unus quidem.... superfuit*: en zelfs bleef niet een bode over enz.

(2) *Trajecto mari rubro*: abl. abs, in plaats van: *postquam trajectum mare rubrum.*

Deērat pānis; at Deus ipse eos aluit: e cælo per annos quadraginta cecidit cibus, quem appellavērunt MANNA.

Inērat ⁽¹⁾ huic cibo gustus simīlæ, cum melle mixtæ.

Interdūm etiam defuit aqua; at, jubente Deo, Mōses percutiēbat rūpem virgā, et continuo erumpēbant fontes aquæ dulcis.

CAPUT LXXXIX.

DEUS PROMULGAT LEGEM.

Mense tertio, postquā Hebræi egressi sunt ex Ægypto, pervenērunt ad montem Sīnæ.

Ibi Deus dedit eis lēgem cum apparātu terrifico.

Cōpērunt exaudīri tonitrua, micāre fulgūra: nūbes densa operiēbat montem, et clangor buccīnæ vehementer perstrepēbat.

Stābat popūlus præ metu trepidus ⁽²⁾ ad radīces montis fumantis.

Deus autem in monte loquebātur e mediā nube inter fulgūra et tonitrūa.

CAPUT XC.

DECALŌGUS.

Hæc porrò sunt verba, quæ protūlit Deus: Ego sum Dominus, qui eduxi vos e servitūte Ægyptiorum.

⁽¹⁾ *Inerat* imperf. van *insum*: Er was in deze spijs enz.

⁽²⁾ *Præ metu trepidus*: bevend van schrik.

„Non erunt vōbis ⁽¹⁾ dii aliēni; ego ūnus ⁽²⁾ Deus, et non est alius prāter me.

„Non usurpabitis nōmen Dei vestri temērē et sine causā.

„Sabbāto nullum opus faciētis: colite patrem vestrum et mātrem vestram: non occidētis, non adulterabitis.

„Non faciētis furtum: non dicētis falsum testimonium adversus proximum vestrum: non concupiscētis rem alienam.”

CAPUT XCI.

MORĪTUR MOSES.

Mōses, a Deo mōnitus, confici jussit ⁽³⁾ tabernacŭlum e pellibus et cortinis prētiosissimis: insūper arcam fœdēris aūro puro vestīri, in quā reposuit tabŭlas lēgis divīnæ.

Quū jam in conspectu habēret terram a Deo promissam, mortuus est vir sapientiā et cæteris virtutibus plānē admirabilis. ⁽⁴⁾

Luxit eum populus diēs triginta.

Successit in locum Mōsis Josue, quem ipse priūs designaverat.

(¹) *Non erunt vobis.* *Esse* met een dativus beteekent *hebben*: gij zult geene vreemde goden hebben.

(²) *Ego unus Deus*: ik alleen ben God.

(³) *Confici jussit.* *Jubere* kan dikwijls door *laten* vertaald worden: hij liet vervaardigen, of bouwen.

(⁴) *Plane admirabilis* behoort bij *vir*: de man, die alleszins bewonderenswaardig is, boven allen lof verheven is om of wegens....

CAPUT XCII.

HEBRÆI PER JORDANEM VADUNT.

Ut ⁽¹⁾ Hebræi in terram promissam introducerentur, Jordānis erat trajiciendus ⁽²⁾, nec erat iis ⁽³⁾ navium copia, nec vadum præbēbat ⁽⁴⁾ amnis, qui tunc plēno alvō fluēbat.

Deus vēnit eis auxilio: Josue jussit præferri arcam fœdēris, et populum sequi.

Appropinquante arcā, aquæ, quæ supernè defluēbant, ⁽⁵⁾ stetērunt instar mūri: quæ autem infrah erant, descenderunt, et alveum siccum reliquērunt.

CAPUT XCIII.

JOSUE ERIGIT MONUMENTUM.

Hebræi incedēbant per arentem alveum, donec rīpam oppositam attingērent.

Tūm reversæ sunt aquæ in locum pristinum.

Josue vērò duodēcim lapīdes, e medio amne sublātos, erexit, ut essent perenne rei monumentum.

Dixit Hebræis: *Si quandò vos interrogavērint filii vestri, quorsum spectet ista lapidum congeries? respondebitis: Siccopedē trajecimus Jordanem istum: idcirco positi sunt lapides ad sempiternam facti memoriam, ut discant postēri, quanta sit Dei potentia.*

⁽¹⁾ *Ut... introducerentur*: Als... zouden binnentrekken.

⁽²⁾ *Erat trajiciendus*. Gerundivum; zie Cap. XLVIII ⁽²⁾.

⁽³⁾ *Nec erat iis* zie Cap. XC ⁽¹⁾.

⁽⁴⁾ *Vadum præbere* ondiepte of doortocht verleenen.

⁽⁵⁾ *Quæ superne defluēbant*: die van boven afstroomden.

CAPUT XCIV.

URBS JERICO CAPITUR.

Erat in his locis urbs munīta validissimis mūrīs ac turribus, nomīne Jericho, quæ non facilè potērat expugnāri, nec obsidēri.

Josue, divīno auxilio frētus, non armis aut viribus urbem aggressus est.

Arcam circumferri jussit circa mūros, sacerdōtesque antecedēre, et tubā canēre.

Quūm arca septies circumlāta fuisset, mūri et turres illicò corruērunt.

Urbs capta et direpta est.

CAPUT XCV.

JOSUE SUSTINET SOLEM.

Reges Chanaan, conjunctis viribus ⁽¹⁾ progressi sunt adversus Hebræos.

At Deus dixit Josue: *Ne timeas eos; tua erit victoria.*

Josue igitur magno impētū illos adortus est; qui, subitā formidīne correpti, fugērunt.

Tunc in eos cecidit grando lapidea, et multos interfēcit.

Quūm autē dies in vesp̄erum inclināret, ⁽²⁾ re non-

(1) *Conjunctis viribus*: van *conjugere vires*: met vereende krachten.

(2) *In vesp̄erum inclinare*: ten avond neigen.

dùm confectâ, ⁽¹⁾ Josue jussit sōlem consistere; et vĕro stetit sol, et diem produxit, dōnec delētus esset hostium exercĭtus.

CAPUT XCVI.

JOSUE MORITUR.

Josue, devictis omnibus Palestīnæ popŭlis, Hebræos in sēde destinātâ collocāvit: agros et oppĭda capta singulis tribŭbus divīsit et mortuus est.

Deindē summa potestas delāta est ad judĭces, inter quos eminuēre ⁽²⁾ Gedeon, Samson et Samuel.

Varia deinceps fuit Hebræōrum fortūna pro variis eōrum morĭbus ⁽³⁾: sæpē in Deum peccaverunt, sed tunc, divĭno præsidio destitŭti, ab hostibus superabantur: quoties ad Deum conversi ējus auxilium imploravĕrunt, placātus est Deus et liberāvit eos.

CAPUT XCVII.

MITTITUR GEDEON.

Hebræi, a Madianĭtis vexāti, opem a Deo petiĕrunt. Deus illōrum preces audĭvit.

Angĕlus adstitit Gedeōni: *Dominus tecum*, inquit, *vir fortissime*.

(1) *Re nondum confecta*, abl. abs.: daar de zaak nog niet afgehandeld, de overwinning nog niet volkomen was.

(2) *Eminuere* in plaats van *eminuerunt*.

(3) *Varia deinceps* enz. In het vervolg was het geluk (of het lot) der Hebreëuwen afwisselend (of onbestendig) gelijk hun gedrag.

Respondit Gedeon: *Si Deus nobiscum est, cur durā premimur servitūte?*

Ait angēlus: *Macte animo: liberābis populum tuum a servitūte Madianitarum.*

Nolēbat primò Gedeon tantum onus suscipere; sed duplici miracūlo confirmatus, non abnuit.

CAPUT XCVIII.

GEDEON PROCEDIT CONTRA MADIANITAS.

Gedeon, contracto exercitu, profectus est cum duōbus et triginta millibus hominum, et castra castris hostium contūlit. ⁽¹⁾

Erat porrò infinīta multitūdo in exercitu Madianitarum; nam cum iis rex Amalecitarum se conjunxerat.

Tamen Deus dixit Gedeoni: *Non opus est tibi* ⁽²⁾ *tot millibus hominum; dimissis cæteris, retine tantum trecentos viros, ut victoriam sue virtuti non tribuant, sed potentie divinæ.*

CAPUT XCIX.

GEDEON VICTORIAM REFERT.

Gedeon trecentos viros in tres partes divisit deditque illis tubas et lagēnas testacēas, in quibus erant lampādes accensæ. ⁽³⁾

⁽¹⁾ *Castra castris* enz. Hij sloeg zijne legerplaats op tegenover die der vijanden.

⁽²⁾ *Non opus est tibi*: gij hebt niet noodig. Zie Cap. LXX ⁽¹⁾.

⁽³⁾ *Lampades accensæ*: ontstoken, brandende lampen.

Hi, mediâ nocte ingressi castra hostium, cœpērunt tubis clangēre et collidēre inter se ⁽¹⁾ lagēnas.

Madianitæ, audīto tubārum sonītu et visis lampadibus, turbāti sunt, et turpi fugā dilapsi.

Denīquē gladios in se invicem convertērunt, et mutuâ cæde se trucidārunt.

Gedeon hostium rēges persecūtus est, et comprehensos neci dedit. ⁽²⁾

CAPUT C.

ORTUS SAMSONIS EJUSQUE ROBUR.

Quum Hebræi in potestāte essent Philistæorum, et ab illis affligerentur, natus est Samson, futūrus ultor hostium.

Hūjus māter diū orba fuerat; sed ei angelus Domini apparuit, prædixitque eam habitūram esse filium, qui cīves suos in libertatem aliquandò vindicāret.

Enixa puerum, nōmen Samsōnis ei indīdit.

Puer crēvit; intonsam habuit comam; nec vinum, nec sicēram bibit; incredibīli fuit corpōris robōre ⁽³⁾; obvium leonem ⁽⁴⁾ manu interfēcit.

(1) *Collidere inter se*: tegen elkander verbrijzelen.

(2) *Neci dedit* van *neci dare*: ter dood brengen.

(3) *Incredibīli fuit robore*; abl. partis: hij was van ongeloofelijke kracht, hij had eene ongeloofelijke lichaamskracht, hij was ongeloofelijk sterk van lichaam.

(4) *Obvium leonem*: een tegemoet komenden leeuw, een leeuw dien hij aantrof.

CAPUT CI.

SAMSON VEXAT PHILISTÆOS.

Samson adultus Philistæos multis affecit cladibus⁽¹⁾: cepit trecentas vulpes, quarum caudis⁽²⁾ accensas lampades alligavit, et in hostium agros immisit.

Tunc fortè messis matura erat: ita incendium fuit facile.

Omnes segètes, vineæ et oleæ exustæ sunt; et inimicam gentem variis incommôdis vexare non destitit.

Traditus Philistæis rûpit vincula, quibus constrictus fuerat; et, arreptâ maxillâ asini, mille hostes prostravit.

CAPUT CII.

SAMSON TOLLIT PORTAM URBIS.

Quâdam die Samson, urbem Philistæorum ingressus, videbatur ibi pernoctaturus esse.

Philistæi, occasionem captantes, portas obserari jussērunt, ne quis exiret.

Per tōtam noctem expectabant silentes, ut Samsōnem mâne exeuntem⁽³⁾ interficerent.

At Samson mediâ nocte surrexit, venitque ad portam urbis, quam quum⁽⁴⁾ invenisset clausam, humeris sustulit cum postibus et seris, atque in verticem montis vicini supportavit.

(1) *Multis afficere cladibus*: veel nederlagen berokkenen, groote verliezen toebrengen.

(2) *Quarum caudis*: aan wier staarten.

(3) *Exeuntes* van *exiens* part. præs. van *exeo*.

(4) *Quam quum* in plaats van *quum hanc*.

CAPUT CIII.

AB UXORE PRODĪTUR.

Tandem Philistæi, qui Samsōnem comprehendere nequiverant, illius uxōrem pecuniā corrupērunt, ut virum prodēret.

Mulier viro persuāsit, ut sibi indicāret causam tantæ virtūtis : et, ubi rescivit vires ejus in capillis sitas esse, caput dormientis totondit, atque ita eum Philistæis tradidit.

Illi, effossis oculis, vinetum in carcērem conjecērunt, diūque ludibrio habuērunt.

Sed spatio temporis cœpit crīnis accīsus crescēre et cum crīne virtus redire ; jamque Samson justæ ultīōnis tempus opperiebātur, sciens sibi vires rediisse.

CAPUT CIV.

SAMSON MORIENS OCCĪDIT HOSTES.

Erat Philistæis mos, quū dies festos agērent, producere Samsōnem quasi in pompam publicam ⁽¹⁾ captōque insultāre.

Die quādam, quū publicum convivium celebraretur, Samsōnem addūci jubent.

Domus, in quā omnis populus et principes Philistæōrum epulabantur, subnixa erat duābus columnis miræ magnitudinis.

Adductus Samson inter columnas statuītur.

⁽¹⁾ *Quasi in pompam publicam* : als ter openbare zegepraal, als om met hem te zegevieren.

Tùm ille, occasiōne ūtens, columnas concussit, et turba omnis obrūta est ruīnā domūs, simulque Samson ipse cum hostibus occubuit.

CAPUT CV.

SAMUEL NASCITUR ET CRESCIT.

Quum Hēli esset summus sacerdos, nātus est Samuel. Hunc adduxit mātēr ad sacerdōtem, et obtūlit Domino, ut ei in sacrificiis faciendis ⁽¹⁾ ministrāret.

Puer crescēbat egregiā indōle præditus, eratque Deo et hominibus cārus: cui mātēr sua certis temporibus afferēbat parvam tunīcam, quam ipsa confecērat.

Heli vērō habēbat filios perdītis moribus, adeò ut populum a colendo Deo ⁽²⁾ abducērent; nec satis graviter eos unquā ⁽³⁾ reprehendit.

Quamobrem Deus erat libēris et patri iratus.

CAPUT CVI.

DEUS DENUNTIAT PŒNAM HELI.

Quādam nocte, quum jacēret Heli in lectūlo, Dominus vocāvit Samuēlem, quī, ratus se ⁽⁴⁾ a sacerdōte arcessi, cucurrit dixitque: *En adsum; vocāsti enim me.*

(1) *In sacrificiis faciendis*; gerundivum: in offeranden te doen, in het offeren.

(2) *A colendo Deo*; gerundivum: van God te dienen, van den godsdienst.

(3) *Nec unquam*: en nooit.

(4) *Ratus se* enz. acc. cum inf. meenende dat hij.

At Heli: *Non te vocavi*, inquit, *fili mi: revertere in lectulum tuum*. Idque itērū et tertiò factum est.

Tandem præmonitus a sacerdotē, Samuel respondit Deo vocanti: *Loquere, Domine; audit enim servus tuus*.

Tūm Deus Samuēli: *Ego*, ait, *afficiam domum Heli iis malis*, ⁽¹⁾ *quæ nemo audire possit, quin ei ambæ aures tinniant; propterēa quòd in liberos suos plus æquo indulgens* ⁽²⁾ *fuerit, eorumque vitia nimium patienter tulērit*.

CAPUT CVII.

SAMUEL CERTIOREM FACIT HELI.

Arcus deindē somnus Samuēlem complexus est, qui dormīvit usque manē.

Ubi dies illuxit, ⁽³⁾ surgens e lectūlo aperuit ostium tabernacūli, uti facere consuēverat ⁽⁴⁾; timēbat autem sacerdoti indicāre sermōnem Dei.

Hēli compellans eum; *Oro te*, inquit, *et obtestor, indica mihi ea, quæ dixit tibi Deus: cave ne me quidquam* ⁽⁵⁾ *celēs eorum, quæ audivisti*.

Jubenti paruit Samuel, eīque enarrāvit omnia verba Domini; cui Hēli: *Dominus est*, ait, *faciat quod sibi libuērit*.

(1) *Afficere iis malis, quæ* enz.: met zulke rampen treffen, dat niemand ze kan aanhooren zonder dat enz.

(2) *Plus æquo indulgens*: al te toegevend.

(3) *Ubi dies illuxit*. Zie Cap. L ⁽³⁾.

(4) *Uti... consueverat*, plusq. perf. van *consuesco*: gelijk hij gewoon was.

(5) *Cave ne me quidquam celēs*: pas op dat gij mij iets verbergt.

CAPUT CVIII.

TRISTIS EXITUS HELI.

Paulo post bellum exortum est inter Philistæos et Hebræos.

Hebræi arcam fœdēris in pugnam dēferunt, et cum eā filii sacerdōtis procēdunt; sed, quia Deus iis erat offensus, arca detrimento magis quā adjumento fuit. ⁽¹⁾

Victi sunt Hebræi, occisi filii sacerdōtis, arca ipsa capta est.

Hēli, audīto tantæ cladis nuncio, e sellâ decīdit, et fractâ cervīce, mortuus est.

CAPUT CIX.

SAMUĒL JUDEX ET SAÛL REX.

Samuël fuit postrēmus Hebræōrum jūdex, eōrumque res ⁽²⁾ in summâ pāce et perpetuâ tranquillitāte administrāvit.

At quū senuisset, et filii ejus a moribus paternis desciscērent, populus, novitātis amans ⁽³⁾, ab eo rēgem petiit.

Samuël primò rem dissuāsit, Hebræosque ab isto consilio dimovēre conātus est; sed illi in sententiā perstiterunt.

(1) *Detrimento magis quam adjumento*: meer tot schade dan tot voordeel, meer schadelijk dan voordeelig.

(2) *Eorumque res*: hunne bezittingen, hunne belangen, hunnen staat.

(3) *Novitatis amans*: op nieuwigheden belust.

Quāre admonītus a Deo Samuel annuit eōrum postulatiōni, et Saūlem rēgem consecrāvit.

Erat statūra Saūlis ingens et forma excellens, adeò ut dignitas corporis ⁽¹⁾ dignitatī regiæ pulchrè conveniret.

CAPUT CX.

INOBEDIENTIA SAULIS.

Philistæi in agrum Hebræōrum irruptiōnem fecērunt.

Quapropter Saūl adversus illos processit, et apud Galgāla, urbem insignem istius regiōnis, castra posuit.

Porro Samuel edixerat, ut se ⁽²⁾ per septem dies expectārent, nēve manum cum hoste prius conserērent ⁽³⁾, quàm ipse veniret et Deo sacrificium faceret.

Die septīmo, quū Samuel morarētur, et populus moræ pertæsus ⁽⁴⁾ dilaberetur, Saūl ipse sacrificium fēcit loco sacerdōtis.

Vix peracto sacrificio, venit Samuël, rēgemque graviter reprehendit, quòd mūnus proprium sacerdōtum sibi temerè arrogavisset.

CAPUT CXI.

AUDAX JONATHÆ FACINUS.

Quum Hebræi a Philistæis premerentur, Jonathas, Saulis filius, aūdax consilium cēpit et perfēcit.

⁽¹⁾ *Dignitas corporis*: waardige houding of statig voorkomen.

⁽²⁾ *Se.* Zie Cap. XXII ⁽³⁾.

⁽³⁾ *Non prius manum conserere, quam*: niet eerder handgemeen (of slaags) worden dan.

⁽⁴⁾ *Moræ pertæsus*: het wachten moede.

Sōlo armigĕro comĭte, ⁽¹⁾ castra hostium ingressus est, et viginti ferè Philistæis interemptis, universum exercitum terrōre percūlit. ⁽²⁾

Itaque Philistæi perturbāti non amplius ordĭnes servabant ⁽³⁾ non imperia exēquebantur, sed fugæ se committere cōpērunt.

Quod ubi Saül animadvertit, copias castris eduxit, et fugientes persecūtus insignem victoriam retūlit.

CAPUT CXII.

SAUL MORTI EXPONIT FILIUM.

Saül dūm persequerētur Philistæos, edixerat ne quis, nisi confectis hostibus, ⁽⁴⁾ cibum sumĕret, et cum iuramento minātus erat mortem illi, qui id fecisset.

Jonathas tunc abĕrat, nec regis imperium audierat.

Accĭdit ut exercitus trajicĕret silvam, in quā esset plurimū mellis silvestris.

Jonathas, edicti paterni nescius, extendit virgam, quam manu tenĕbat, eamque, melle intinctam, ōri admōvit.

Id ubi rex cognōvit, filium morte plecti voluit; sed

(1) *Solo armigero comite*, abl. abs.: in plaats van *dum solus armiger comes erat*.

(2) *Terrore percellere*: met schrik slaan.

(3) *Ordines servare*: het gelid houden, in 't gelid blijven.

(4) *ne quis* enz.: dat niemand, tenzij de vijanden afgemaakt zijnde, dat niemand vooraleer de vijanden gedood waren.

recens meritum⁽¹⁾ periculo juvenem exēmit, nec populus tulit insontem⁽²⁾ ad supplicium trahi.

CAPUT CXIII.

SAULE REJECTO, ELIGITUR DAVID.

Saul postea, jubente Deo, bellum Amalecītis intulit. Prīmò rem benè gessit.⁽³⁾ Cæsi sunt hostes, et eōrum rex captus est.

Sed deindè Saül Deum graviter offendit: vetuerat Deus, ne quid ex spoliis hostium reservaretur; Saül vērò, Amalecītis cæsis, partem prædæ servāvit.

Quam ob causam rejectus est à Deo, et in ejus locum Dāvid adhuc juvenis,⁽⁴⁾ e tribu Jūdæ electus est et à Samuēle unctus.

CAPUT CXIV.

SEDAT DAVID SAULEM TURBATUM.

Saülem, postquam Dei mandata sprevisset, invāsit spiritus malus, ita ut ille in furōrem sæpe incidēret.

Tunc aulīci ei suasērunt, ut aliquem arcessēret, qui

(1) *Recens meritum*: de zoo even verworven verdienste, de pas bewezen dienst.

(2) *Tulit insontem*: duldde niet, dat de onschuldige.

(3) *Rem bene gerere*: zijne zaken goed doen, slagen, gelukkig strijden.

(4) *Adhuc juvenis*: nog jōng zijnde.

cithāram sciret pulsāre, ad deliniendum ægrum ejus animum. ⁽¹⁾

Arcessitus est Dāvid hujusce artis peritus ⁽²⁾, qui ob illud mūnus inter ministros regios habebatur.

Itaque statim ac ⁽³⁾ Saūlem spiritus malus corripiebat, Dāvid cithāram pulsābat, et regis furor considēbat.

CAPUT CXV.

GOLIATHUS IRRĪTAT HEBRÆOS.

Secutum est bellum cum Philistæis. Quum duæ acies in conspectu essent ⁽⁴⁾, Philistæus quidam, nomine Goliathus, vir miræ magnitudinis, progressus est ante ordines et unum ex Hebræis sæpè provocābat ad singulāre certāmen.

Loricā squamātā induebatur: ocreas in cruribus æreas habebat; cassis ærea caput ejus operiebat, et clypeus æreus tegebat humeros.

Tum Saūl magna præmia, imò et filiae nuptias ei promisit, qui provocantis spolia retulisset.

At nemo contrā illum exire audēbat: et Goliathus suam Hebræis ignaviam cum irrīsu ac ludibrio exprobrābat.

⁽¹⁾ *Ægrum ejus animum*: zijn ziek gemoed, zijne zwaarmoedigheid.

⁽²⁾ *Hujusce artis peritus*: in deze kunst ervaren.

⁽³⁾ *Statim ac*: zoodra als.

⁽⁴⁾ *Quum duæ* enz.: Toen de twee legers in het gezicht waren, tegenover elkander stonden.

CAPUT CXVI.

DAVID SESE OFFERT AD CERTAMEN.

Dāvid, commōtus ignominia populi sui, se spontē ad pugnandum obtūlit.

Itaque adductus est ad Saūlem, qui, considerātā ejus aetate, diffidēbat pugnæ.

Non potēris, inquit, adolescentūlus cum viro robustissimo ⁽¹⁾ *pugnare.*

Respondit Dāvid: *Ne timeas, o rex; quūm pascērem oves patris mei, leo invāsit gregem, ovemque corripuit; ego illum persecūtus occidi, et ovem e faucibus illius eripui. Ursum pariter interfeci. Deus, qui me defendit a leōne* ⁽²⁾ *et urso, me quoque a Philistæo isto defendet.*

Tūm Saūl: *Abi, inquit, cum istā fiduciā: Deus te adjūvet.*

CAPUT CXVII.

DAVID PROCEDIT ADVERSUS GOLIATH.

Saūl arma sua juveni voluit accommodāre: galeam capiti ejus imposuit, lorīcā pectus circumtexit, latus gladio accinxit.

Dāvid verò iis impeditus armis, quibus non erat assuētus, vix potērat incedēre.

Quārē onus incommōdum deposuit, sumpsit autem

⁽¹⁾ *Adolescentulus* enz.: gij, zoo'n kleine jongen, met een zoo sterken man.

⁽²⁾ *A leone*: tegen den leeuw.

pedum pastorāle, quo ūti consuevĕrat, ⁽¹⁾ et fundam cum quinque lapidibus in saccŭlo.

Sic armātus adversŭs Philistæum processit.

CAPUT CXVIII.

DAVID CÆDIT GOLIATHUM.

Accedebat ex adverso ⁽²⁾ Goliathus, qui, viso adolescente: *Nŭm me, inquit, canem esse putas, quem cum bacŭlo aggrediāris?*

Cui Dāvid respondit: *Tu venis ad me cum gladio et hastā et clypeo; ego autem venio in nomine Domini exercituum, quem probris aŭsus es lacessĕre. Aufĕram caput tuum, ut sciat omnis terra, Deum esse in Israĕl.*

Tunc misso fundā lapide, ⁽³⁾ Philistæum in fronte percussit, et humi prostrāvit; currensque suum jacenti ⁽⁴⁾ gladium detraxit, quo caput illi præcīdit.

Eā re percussi Philistæi in fugam versi sunt, et victoriam Hebræis concessērunt. ⁽⁵⁾

⁽¹⁾ *Consueverat* plusq. perf. van *consuesco*; *uti* infin. van *utor*: dien hij gewoon was te gebruiken.

⁽²⁾ *Ex adverso*: van den anderen kant, van de overzijde.

⁽³⁾ *Misso* enz. abl. abs. hij wierp een steen met den slinger, hij slingerde een steen.

⁽⁴⁾ *Jacenti* part. præ. van *jaceo*: den liggende, terwijl hij daar lag.

⁽⁵⁾ *Concedere*: teestaan, laten.

CAPUT CXIX.

SAUL DAVĪDI INVĪDET.

Redeunti ⁽¹⁾ Davīdi obviām itum est. ⁽²⁾ Hebræi gratulantes victōrem dedūcunt ad urbem; ipsæ mulieres, domibus egressæ, cum tympanis laudes ejus canēbant.

Tantus populi favor invidiam Saūlis accendit, qui deinceps malevōlo in Davīdem animo fuit, ⁽³⁾ nec jam eum benignis oculis aspiciēbat.

Longè alia ⁽⁴⁾ fuit mens filii ējus Jonathæ: virtūtem Davidis admīrans, eum singulāri amōre complexus est, suōque balteo, arcu et gladio donāvit.

CAPUT CXX.

SAUL PROMISSA MALE IMPLET.

Saūl victōri filiam suam spopondērat uxōrem; at promissis non stetit ⁽⁵⁾, novamque cōditiōnem proposuit, si nempē Dāvid centum Philistæos interfecisset.

Malo animo ⁽⁶⁾ id faciēbat rex invīdus: sperābat scīlicet juvenem audācem facilē peritūrum esse; at sua eum spes delūsit.

(1) *Redeunti* van *rediens* part. præ. van *redeo*. Den terugkeerenden, toen hij terugkeerde.

(2) *Itum est* perf. pass. van *eo*: men ging.

(3) *Malevolo animo esse*: slecht gestemd, vijandig gezind zijn.

(4) *Longe alius*: geheel anders.

(5) *Stare promissis*: zijne belofte, zijn woord houden.

(6) *Malo animo*: met eene kwade bedoeling, met boos opzet, uit boosheid.

Nam Dāvid, occīsis ducentis Philistæis, rediit illæsus, atque itā rēgis filiam in matrimonium accēpit.

CAPUT CXXI.

SAUL AGGREDITUR DAVIDEM.

Crescēbat in dies Saūlis odium, stimulante invidia⁽¹⁾; quāre non jam⁽²⁾ occultè, sed palām Davidi necem parābat.

Bis eum lanceā confodēre conātus est; sed Dāvid ictum lethālem⁽³⁾ declinatiōne corpōris effūgit.

Saūl mandātum dedit Jonathæ, ut Davidem occidēret; sed Jonathas noluit crudēli patris imperio obsēqui: imò cum lacrymis eum obtestātus est, ut tam inīquum consilium deponeret.

Deniquē Saūl mīsit satellītes, qui Davidem domi in oculis uxōris trucidārent; hæc vērò maritum demisit per fenestram, atque itā eripuit eum pericūlo.

CAPUT CXXII.

FUGIENS DAVID PARCIT SAULI.

Dāvid, ut vidit implacabilem esse Saulem, excessit aulā, et solitudinem petiit.

Saūl illum persecūtus est; at, Deo favente, Dāvid

(1) *Stimulante invidia*: daar de nijd hem prikkelde, door den prikkel van den nijd.

(2) *Non jam occulte*: niet meer heimelijk.

(3) *Ictum lethalem*: doodsteek.

inimīci manus effūgit, et Saūlis vitam non semel ⁽¹⁾ servāvit.

Erat in deserto spelunca vasta: ibi Dāvid cum suis comitibus in interiōre parte latēbat.

Fortè Saūl solus in illam speluncam ingressus est, latentes non vīdit, oppressusque somno quīēvit.

Sui Davidem comītes hortabantur, ut opportūnam Saūlis interficiendi occasionem ⁽²⁾ arripēret; sed Dāvid noluit, quū impūnè posset, ⁽³⁾ inimicum occidēre.

CAPUT CXXIII.

OCCIDITUR SAUL.

Mōtum est ⁽⁴⁾ rursus bellum cum Philistæis, adversus quos Saūl cum exercitu processit.

Commissa pugnā, ⁽⁵⁾ Hebræi fūsi sunt: tres filii regis in acie ceciderunt: Saūl ipse ex equo delapsus, ūni comitum latus transfodiendum præbuit, ⁽⁶⁾ ne vīvus in potestātem hostium venīret.

Rēgis mortem omnium Hebræorum fuga consecūta est, et eo die victoriā insigni potiti sunt ⁽⁷⁾ Philistæi.

(1) *Non semel*: niet eenmaal, menigmaal.

(2) *Opportunam occasionem*: geschikte gelegenheid om.

(3) *Quam impune posset*: ofschoon hij 't straffeloos kon.

(4) *Motum est* perf. pass. van *movere*: er werd verwekt, er ontstond.

(5) *Committere pugnam*: slag leveren.

(6) *Transfodiendum præbere*: aanbieden om te doorboren.

(7) *Victoria potiri*: eene overwinning behalen.

CAPUT CXXIV.

DAVID DEPLORAT MORTEM SAÛLIS.

Dāvid, audita Saūlis morte, lacrymas profūdīt: montes Gelboë, ubi cædes illa facta fuerat, exsecrātus est. In pœnam violātæ majestātis regiæ ⁽¹⁾ perīmi jussit illum, qui regia insignia attulērat et qui jactitābat, Saulem a se occīsum esse.

Civibus urbis Jābes, quod Saūlis ejusque filiorum corpōra sepelivissent, gratiam retūlit ⁽²⁾.

Admirandum sānē exemplum vērī ac sincēri ergā inimīcum amōris.

CAPUT CXXV.

PECCAT DAVID.

Dāvid, postquām solum conscendit, duplex scelus, et quidem gravissimum, commisit.

At Deus ad Davidem mīsīt prophetam, qui illum admonēret, eique pœnam sceleris denunciāret subeundam. ⁽³⁾

Verbis prophētæ mōtus, Dāvid culpam agnovit et confessus est. Cui prophēta: *tibi*, inquit, *Deus condōnat peccātum tuum: attāmen filius, qui nātus est tibi, moriētur.*

⁽¹⁾ *In poenam* enz. Tot straf van de geschonden Koninklijke Majesteit.

⁽²⁾ *Gratiam referre*: beloonen.

⁽³⁾ *Subeundam*, gerundivum van *subeo*: moeteude worden ondergaan, die hij moest ondergaan.

CAPUT CXXVI.

LUCTUS DAVIDIS.

Paulò post infans in gravem morbum incidit; per septem dies Dāvid in magno luctu fuit, cibo abstīnens ⁽¹⁾ et ōrans.

Die septīmo infans mortuus est, et non aūsi sunt famūli id rēgi nunciāre.

Quos ut vīdit Dāvid mussitantes, intellexit id quod erat ⁽²⁾ mortuum esse infātem.

Tunc, luctu deposito, jussit sibi appōni cibos, mirantibusque aulicis dixit: *Ægrotante puerūlo, jejūnus orābam, sperans scilicet Deum placāri posse; nunc autem, quūm mortuus sit, cur frustrā lugeam? Nūm potēro illum ad vitam revocāre?*

CAPUT CXXVII.

ABSOLON REBELLAT.

Ad hunc dolōrem alius accessit dolor ⁽³⁾. Absālon, filius Davidis, paternum regnum affectāvit: concitātā multitudīne imperitā, adversus patrem rebellāvit.

Id ubi cognōvit Dāvid, excessit Hierosolymā, verītus ne ⁽⁴⁾ si ibi remanēret, Absalon cum exercitu veniens

⁽¹⁾ *Cibo abstinere*: zich van spijs onthouden.

⁽²⁾ *Id quod erat*: wat er gaande was, wat waarheid was.

⁽³⁾ *Ad hunc dolorem* enz.: Bij deze smart kwam nog eene andere.

⁽⁴⁾ *Veritus ne*: vreezende dat.

urbem regiam obsidēret, eamque ferro et igne ⁽¹⁾ vastāret.

Quārē egressus cum suis, qui in officio manēbant, ⁽²⁾ conscendit montem Olivārum flens, nūdis pedibus et operto capite.

CAPUT CXXVIII.

DAVIDIS PATIENTIA.

Fugienti occurrit vir quīdam e genēre Saūlis, nomine Semei, qui cœpit Davīdem ejusque comites maledictis et lapidibus appetere ⁽³⁾.

Quod illi indigne ferentes ⁽⁴⁾ volebant ulcisci injuriam, et maledici conviciatoris caput amputāre.

At Dāvid eos cohibuit: *Sinīte*, inquit, *istum mihi maledicere; forsitan Deus, placatus malis quæ patior, miserebitur mei et rem afflictam* ⁽⁵⁾ *restituet*.

Comites incredibilem rēgis patientiam admirāti, dicto agrē paruērunt.

CAPUT CXXIX.

DAVID PUGNAT CONTRA FILIUM.

Absalon, profecto patre, ingressus est Hierosolymam,

⁽¹⁾ *Ferro et igni*: te vuur en te zwaard.

⁽²⁾ *In officio manere*: op zijnen post (in onderdanigheid) blijven.

⁽³⁾ *Maledictis* enz. Met verwenschingen en steenen aanvallen, verwenschen en met steenen werpen.

⁽⁴⁾ *Indigne ferre*: noode dragen, niet kunnen verdragen, niet kunnen aanzien.

⁽⁵⁾ *Rem afflictam*: de bedroefde zaak, het onheil herstellen.

ibique aliquandiū morātus est; quæ res salūti fuit Davīdi; ⁽¹⁾ nam intērim Dāvid collēgit copias, sēque ad bellum comparāvit.

Jam adērat Absalon cum exercitu, et prælium mox erat committendum; ⁽²⁾ suasērunt rēgi sui comites, ut non interesset certamini.

Quapropter Dāvid Joābum suis copiis præfecit, sēque in urbem vicinam contūlit. Abiens autem præcēpit Joābo cæterisque ducibus, ut Absalōni parcērent, sibi-que filium incolūmem servārent.

CAPUT CXXX.

ABSALON VINCITUR.

Acriter pugnātum est ⁽³⁾ utrinquē; sed, Deo favente, victoria penēs ⁽⁴⁾ Davīdem fuit. Terga vertērunt Absalōnis milites, e quibus viginti duo millia cecidērunt.

Absalon fugiens mūlo insidēbat; erat ⁽⁵⁾ autem promisso et denso capillo: dūm præcipiti cursu fertur ⁽⁶⁾ subter densam quercum, coma ejus implicāta est rāmis, et ipse suspensus adhæsit, ⁽⁷⁾ mūlo intērim prætereunte et cursum pergente.

(1) *Quæ res* enz.: die zaak strekte David tot zijn geluk, dit was het behoud van David.

(2) *Prælium committere*: strijd leveren, slaags worden. Zie Cap. XLVIII ⁽²⁾.

(3) *Pugnatum est*: er werd gevochten, men vocht.

(4) *Penes* bij, of aan de zijde van David.

(5) *Erat* met den abl. partis: hij was van, hij had.

(6) *Præcipiti cursu ferri*: in volle galop rijden, hals over kop voortrijden.

(7) *Suspensus adhæsit*: hij bleef er aan hangen.

CAPUT CXXXI.

ABSALON TRANSFIGITUR.

Vīdit quīdam ⁽¹⁾ pendentem Absalōnem, nec ⁽²⁾ ausus est illi manus violentas inferre ⁽³⁾ sed nunciāvit Joābo, qui eum incrēpans: *Debuēras, inquit, juvenem impium confodēre.*

Atqui, respondit ille, me præsente ⁽⁴⁾, rex præcepit tibi, ut filio suo parcēres.

Ego vērō non parcam, ait Joābus, et statim sumpsit tres lanceas, quas in pectus Absalōnis defixit.

Quūm Absalon adhuc palpitaret hærens in quercu, armigēri Joābi repetītis ictibus confossum ⁽⁵⁾ interemerunt.

CAPUT CXXXII.

DEPLŌRAT DAVID MORTEM FILII.

Stābat interēa Dāvid ad portam urbis, expectans eventum pugnæ, et maximè de filii sālute sollicitus.

Quūm illi nunciātum esset, profligātos hostes et inter-

(1) Als *quidam* zelfstandig gebruikt wordt, beteekent het iemand of zeker iemand.

(2) *Nec* beteekent hier *doch niet*.

(3) *Manus violentas inferre*: hem geweld aandoen, aan hem de handen slaan.

(4) *Me præsente* abl. abs.: ik aanwezig zijnde, in mijne tegenwoordigheid.

(5) *Repetitis ictibus* enz.: met herhaalde steken doorboord, na hem verscheiden steken toegebracht te hebben.

fectum esse Absalōnem, non modò, non lætatus est de victorià quam reportavērat, sed maximum quoque dolorem cepit ⁽¹⁾ ex morte filii.

Inambulabat in cœnaculo mœrens, et in has voces identidem erumpens: *Fili mi, Absalon; Absalon, fili mi! utinam pro te moriar; Absalon, fili mi; fili mi, Absalon!*

CAPUT CXXXIII.

DAVIDI MORTUO SUCCEDIT SALOMON

Multa deinceps bella Dāvid prosperè gessit contra Philistæos, rebusque foris et domi compositis ⁽²⁾, reliquum vitæ tempus in florenti pāce exēgit.

Quùm esset extrēmā senectūte et infirmā valetudīne, Salomōnem hērēdem regni constituit.

Is a summo sacerdotē unctus, vivo adhuc patre ⁽³⁾, rex appellātus est.

Dāvid, postquàm filio dedisset præcepta regno administrando utilissima ⁽⁴⁾, diem suprēmum obiit.

⁽¹⁾ *Capere*: nemen, trekken, opvatten. Zie Cap. XXVI.

⁽²⁾ *Rebusque* enz.: en na alles binnen en buiten geregeld te hebben.

⁽³⁾ *Vivo adhuc patre*, abl. abs.: de vader nog levend zijnde, nog bij het leven van zijn vader.

⁽⁴⁾ *Præcepta... utilissima*: lessen zeer nuttig om het rijk te besturen of voor het bestuur des rijks.

CAPUT CXXXIV.

SALOMON DEUM ROGAT SAPIENTIAM.

Diligēbat Deus Salomōnem, ei per quiētem adstāre vīsus est ⁽¹⁾ deditque optiōnem eligendi ⁽²⁾ quidquid vellet.

Salomon non aliud sibi dari poposcit quā sapien-
tiam, reliqua omnia parvi aestīmans.

Quæ res itā Deo placuit, ut illi plus tribuerit quā
rogātus fuerat; nam Salomōni eximiam sapientiam
impertīvit, et insūper addidit divitias et gloriam, quas
non petierat.

CAPUT CXXXV.

QUESTIO DIFFICILIS.

Non multò post Salōmon sapientiæ, sibi a Deo con-
cessæ, specīmen edidit. ⁽³⁾

Duæ mulieres in eādem domo habitābant: habebant
singulæ puerum. Unus ex his puerūlis nocte mortuus
est: māter subripuit puerum alterius muliēris dormien-
(tis, et hūjus loco filium suum mortuum supposuit.

Ortā inter duas mulieres gravi altercatiōne, res ad
Salomōnem delāta est.

(1) *Visus est* perf. van *videor*: hij scheen in den slaap bij hem
te staan.

(2) *Optio eligendi*: verlof om te kiezen, *quidquid* van *quisquis*.

(3) *Specimen edere*: een proef of blijk geven.

CAPUT CXXXVI.

SENTENTIA SALOMONIS.

Difficilis erat atque perobscūra quæstio, cum ⁽¹⁾ nullus esset testis.

Rex autem, ut exploraret latentem veritatem: *Dividatur*, inquit, *puer, de quo controversia est*; ⁽²⁾ *et pars una uni mulieri, altera alteri detur.*

Judicio assensit falsa māter: altera vērò exclamāvit: *Ne, quæso, ne occidatur puer, ô rex! malo* ⁽³⁾ *ut ista totum habëat.*

Tum rex ait: *Res est manifesta: hæc verè est mater puëri*, et hunc muliëri adjudicāvit.

Admirāti sunt omnes singulārem rēgis prudentiam.

CAPUT CXXXVII.

SALOMON ÆDIFICAT TEMPLUM.

Salomon templum immensi operis ⁽⁴⁾ Hierosolymæ ædificāvit: omnia aūro, argento gemmisque in eo ⁽⁵⁾ fulgebant. In hoc templo arca fœderis collocāta est.

Vicini rēges ob tantam fāmam sapientiæ cum Salomōne amicitiam junxērunt, fœdusque fecērunt.

⁽¹⁾ *Cum*: dewijl, omdat.

⁽²⁾ *de quo* enz.: over wien het geschil loopt, over wien getwist wordt.

⁽³⁾ *Malo* van *malle*: liever willen.

⁽⁴⁾ *Immensi operis*: ontzaglijk kostbaar.

⁽⁵⁾ *In eo*: in dien, daarin.

Regīna Sāba, eum videndi cupīda ⁽¹⁾, finibus regni sui excessit ⁽²⁾, venitque Hierosolyman.

Regnābat Salomon in summā pāce, opībus et deliciis affluens.

CAPUT CXXXVIII.

SALOMON A VIRTŪTE DEFĪCIT.

Postea Salomon voluptāti se dedit: nihil porrò tam inimicum ⁽³⁾ est virtuti quàm voluptas: itaque amisit sapientiam, et jam senex ad ritus gentiles pertractus est.

Quarè offensus Deus, pœnam illi denunciavit, scilicet fore ut ⁽⁴⁾ regnum majore ex parte filio ejus adimeretur et servo traderetur; atque ità factum est.

CAPUT CXXXIX.

ROBOAM IRRĪTAT POPULUM.

Salomōni Roboāmus filius successit: is imperium, culpā paternā jam nūtans, stultitiā suā evertit.

Salomon populo vectīgal gravissimum imposuerat; quod onus populus poposcīt imminui ⁽⁵⁾ quum illud tolerare non posset.

(1) *Eum videndi cupida*: begeerig om hem te zien.

(2) *Finibus excedere*: buiten de grenzen gaan, de grenzeu overschrijden.

(3) *Tam inimicum*: zoo vijandig aan, zoo tegenstrijdig met.

(4) *Fore... ut adimeretur*: dat het... zou ontnomen worden.

(5) *Imminui*, infin. pass. van *imminuere*.

Rēgem monēbant senes, ut populo satisfacēret ; juvēnes vērò dissuadēbant.

Roboāmus, æqualium consilio ūsus, populo acerbè respondit, ejūsque postulationem rejēcit.

CAPUT CXL.

DISJUNGITUR REGNUM.

Exorta est seditio : decem tribus a Roboāmo defecērunt, rēgemque sibi creavērunt Jeroboāmum e tribu Ephraīmi. Duæ tantūm tribus in fide mansērunt ⁽¹⁾, scilicet tribus Jūdæ et tribus Benjamīni.

Sic duo ex ūno regna facta sunt, altērūm Judæ, altērūm Israēlis.

Jeroboāmus, ut populum suum abducēret a consuetudine eundi Hierosolymam, propriam religiōnem eis instituit, et falsos deos proposuit colendos. ⁽²⁾

CAPUT CXLI.

REGNUM ISRAËLITICUM.

Non diū stetit regnum Israēliticum, quia omnes ad ūnum ⁽³⁾ reges fuērunt impii.

Ad eos Deus sæpè mīsit prophētas, qui eos admonērent, et ad vērūm cultum revocārent : sed prophetārum

⁽¹⁾ *In fide manere*: getrouw blijven.

⁽²⁾ *Proponere colendos*: voorstellen om ze te vereeren of ter vereering.

⁽³⁾ *Omnes ad unum*: allen tot één toe.

monitis non paruerunt; imò eos contumeliis, poenis, morte affecerunt. ⁽¹⁾

Quare iratus Deus illos in potestatem hostium tradidit: devicti sunt a Rēge Assyriorum, qui decem tribus captivas fecit, et in Assyriam deportavit.

CAPUT CXLII.

HISTORIA TOBIÆ.

Inter captivos, qui deducti sunt in Assyriam, fuit Tobias.

Is, ab ineunte ætate ⁽²⁾, lēgem divīnam sedulò observabat.

Quum esset puer, nihil tamen puerile gessit.

Deniquè, dum irent omnes ad vitulos aureos, quos Jeroboāmus, rex Israelis, fecerat, et quos populo adorandos ⁽³⁾ proposuerat, hic solus fugiebat societatem omnium; pergēbat autem ad templum Domini, et ibi adorābat Dominum.

CAPUT CXLIII.

PIETAS TOBIÆ.

Tobias adultus uxōrem duxit, habuitque filium, quem

⁽¹⁾ *Contumeliis*.... *afficere*: beleedigen enz. aandoen, beleedigen, bestraffen, dooden.

⁽²⁾ *Ab ineunte ætate*: van kindsbeen af, van zijne prilste jeugd af.

⁽³⁾ *Adorandos*, gerundivum. Zie Cap. CXL ⁽²⁾.

ab infantia ⁽¹⁾ docuit timēre Deum. et ab omni peccāto abstinēre.

Quū in captivitatem abductus esset, eandem in Deum pietatem semper retinuit; omnia bona, quae habere poterat, quotidie exilii sui comitibus imperitiēbat, eosque monitis salutaribus ad colendum Deum hortabatur.

Gabēlo cuiādam egenti decem talenta, quibus a rēge donatus fuērat, perhumaniter commodavit.

CAPUT CXLIV.

TOBIAS SEPĒLIT MORTUOS.

Posteā exortus est novus Assyriōrum rex, Israēlītis infensus, qui eos vexābat, necābat et sepelīri vetābat.

In hac calamitate Tobias frātres invisēbat, misēros consōlans, egēnos opibus suis juvans, et mortuos sepe-
liens.

Ea res nunciāta est rēgi, qui jussit Tobīam interfici, et bonis omnibus spoliāri.

At Tobīas cum uxōre et filio delituit, sicque rēgis iram effūgit.

CAPUT CXLV.

PERSEVERANTIA TOBIÆ.

Die quōdam festo ⁽²⁾ quū domi lautum convivium

⁽¹⁾ *Ab infantia*: van zijne kindsheid af.

⁽²⁾ *Die quodam festo*: op zekeren feestdag,

paravisset, mīsit filium, ut aliquot e sociis ad prandium invitāret.

Reversus filius nunciāvit patri, hominem Israelitam jacēre in foro mortuum.

Exsiliens statim Tobias cadāver occultè portavit domum, ut illud nocte sepelīret.

Sui illum amici ab hoc officio dehortabantur; at Tobīas, magis Deum quàm regem timens, id facere non destitit. ⁽¹⁾

CAPUT CXLVI.

TOBIAS FIT CÆCUS.

Tobīas, in præstando solito officio ⁽²⁾ defatigātus, incubuit ad pariētem et obdormīvit: fortè ex nido hirundinum stercōra calīda incidērunt in oculos dormientis, undè cæcus factus est.

Permisit Deus hanc calamitātem illi evenīre, ut esset illustre patientiæ exemplum, postēris propositum ad imitandum.

Nam Tobīas adeò patienter tulit cæcitātem, ut neque illum quērentem quisquam audiērit, neque ille eò minùs ⁽³⁾ constanter Deum coluērit.

⁽¹⁾ *Destitit* perf. van *desisto*: ophouden. Hij hield niet op dit te doen.

⁽²⁾ *In præstando* enz.: in het vervullen van zijn gewonen plicht,

⁽³⁾ *Ut neque... quisquam*, dat niemand.... *neque ille eo minus* en dat hij desniettemin.

CAPUT CXLVII.

JUSTITIA TOBIÆ.

Uxor Tobiae in texendâ tēlâ ⁽¹⁾ comparābat ea quæ ad victum erant necessaria. Quādam die domum attulit hædum, quem pretio labōris quotidiani emērat.

Hædum balantem audīvit Tobīas: et verītus ne furto ablātus esset, dixit uxōri: *Vide ne iste* ⁽²⁾ *clām alicui ereptus sit: redde illum domino suo; nefas enim est nōbis ex rapto vivēre.*

Adeò vir justus ab omni improbitāte abhorrēbat! ⁽³⁾

CAPUT CXLVIII.

MONĪTA TOBIÆ.

Tobias, mortem sibi imminēre putans, vocāvit filium suum: „Audi, inquit, fili mi, verba patris amantissimi; „eaeque penītūs memoriæ tuæ infixæ hærēant ⁽⁴⁾, ut „vītā sapienter instituas.

„Quotidiē Deum cogīta, et cave ne unquām in eum „pecces, ejusque præcepta negligas. Miserēre paup̃rum, „ut Deus tui misereātur; quantū potēris esto beneficus „et liberalis: si tibi magnæ opes suppētant, multū tri- „bue; si parvæ, parū, sed libenter; quoniam bene- „ficientia homīnem ab æternā morte libērat.

⁽¹⁾ *In texenda tela*: in het linnen weven.

⁽²⁾ *Vide ne iste*: zie toe dat hij niet.

⁽³⁾ *Adeo... abhorrebat*: zulk een afschrik had.

⁽⁴⁾ *Eaeque penītūs enz.*: Dat zij diep in uw geheugen gegrift blijven.

„Superbiam fuge, neque eam in animum aut in sermonem sinas ⁽¹⁾ obrepere.”

CAPUT CXLIX.

ALIA MONITA TOBIÆ.

„Quod tibi nolis ⁽²⁾ fieri, aliis ne facito, fili mi; si quis tibi opus fecerit, statim ei mercedem persolve: consilium semper a viro sapiente exquirere: ne societatem cum improbis jungito.

„Quum ex hac vita decessero, sepeli corpus meum: matrem tuam colito, memor malorum ⁽³⁾, quæ passa est propter te; et quum ipsa supremum diem obierit, eam ponito mecum in eodem sepulcro.”

CAPUT CL.

MANDATUM TOBIÆ.

„Hoc etiam te moneo, fili mi, me commodavisse decem argenti talenta Gabëlo, qui nunc commoratur Rāge, ⁽⁴⁾ in urbe Medōrum.”

Tunc adolescens patri: *Omnia, inquit, ut præcipis mihi, faciam, pater. Quomodo autem illam pecuniam a Gabëlo recipiam ignoro; nam neque ille me, neque ego illum novi; nec quâ viâ eatur ⁽⁵⁾ in Mediam scio.*

⁽¹⁾ *Neque... sinas*, conj. van *sino*: dulden, en duld niet dat.

⁽²⁾ *Quod nolis*, conj. van *nolo*: wat gij niet wilt, dat.

⁽³⁾ *Memor malorum*: de smarten gedachtig.

⁽⁴⁾ *Rage, in urbe*: te Rages, eene stad.

⁽⁵⁾ *Qua via eatur*, conj. pass. van *eo*: door (of langs) welken weg men gaat.

Cui Tobīas pater: *Chirogrāphum Gabēli habeo, quod quūm* ⁽¹⁾ *ei exhibuēris, statim reddet pecuniam; sed quere tibi hominem fidēlem, qui tibi sit dux viæ.*

CAPUT CLI.

RAPHAEL APPĀRET TOBĪÆ FILIO.

Egressus Tobīas invēnit juvēnem stantem et accinctum ad iter faciendum ⁽²⁾: quem ignōrans angēlum Dei esse, salutāvit.

Undē es, ô bone juvenis? Sum, inquit ille, *ūnus ex Israēlītis.*

Nosti-ne, ait Tobīas, *viam quæ dūcit in Mediam? Novi*, inquit, *et sæpē ūsus sum hospitio Gabēli, qui ibi habitat.*

Tobīas ea lætus renunciat patri, qui arcessitum juvenem interrogāvit, num vellet esse filii comes et itinēris socius ⁽³⁾, promissā mercēde ⁽⁴⁾? Id se velle respondit juvenis.

Itaque Tobīas valedixit parentibus, simulque ambo dedērunt se in viam, et canis secūtus est eos.

CAPUT CLII.

FLET MATER ABSENTIAM TOBĪÆ.

Profecto Tobīā, cœpit māter ējus flēre et acerbè queri, quòd vir suus dimisisset filium.

⁽¹⁾ *Quod quūm* in plaats van *quūm hoc*.

⁽²⁾ *Accinctum* part. perf. van *accingo*: omgord, gereed om te reizen, reisvaardig.

⁽³⁾ *Itineris socius*: reisgenoot.

⁽⁴⁾ Zie bladz. 48 ⁽²⁾.

Cur nos orbasti solatio senectutis nostræ? Melius fuit carere istâ pecuniâ, ad quam recuperandam ⁽¹⁾ filius missus est; satis erat nobis, quod filii conspectu frui liceret. ⁽²⁾

Cui maritus: Noli flere, inquit, incolumis filius perveniet in Mediam; incolumis ad nos redibit: Deus mittet angelum, qui ei prosperum iter præset.

Quibus verbis sedata mulier tacuit.

CAPUT CLIII.

TOBIAS PERICULO ERIPITUR.

Inter cæ Tobias et angelus pervenere ad flumen, Tigrim, et quum adolescens accessisset ad abluendos pedes, ecce piscis ingens exsiliit, quasi illum devoraturus. ⁽³⁾

Ad cujus aspectum Tobias perterritus exclamavit: *Domine, invadit me.* Cui Angelus: *Apprehende illum, et trahe ad te.*

Piscis attractus in ripam aliquandiu palpitavit et expiravit.

Tunc jussit angelus fel piscis sepōni, utpote medicamentum salutare: deinde partem carnis coxerunt comedendam in viâ.

CAPUT CLIV.

VENIUNT AD RAGUËLEM.

Ut appropinquaverunt urbi, quæ vocabatur Ecbatana,

⁽¹⁾ *Ad quam recuperandam*: om hetwelk terug te bekomen, waarvoor.

⁽²⁾ Zie Cap. LXXII ⁽³⁾.

⁽³⁾ *Quasi illum devoraturus* part. fut. van *devoro*: als zullende hem verslinden, als om hem te verslinden.

dixit Tobīas angelo : *Apud quem vis, ut diversēmur in hāc urbe?*

Cui angelus : *Est hic, inquit, vir quidam cognātus tuus, nomine Raguel: is nos hospitio excipiet: habet filiam unīcam, quam te oportet ⁽¹⁾ uxōrem ducēre: pete eam a patre; nec dubito, quin postulatiōni tuæ libenter annuat: Deus enim has tibi destinat nuptias; et omnes Raguēlis facultates jūre hæreditario ⁽²⁾ ad te pervenient.*

CAPUT CLV.

EXCIPIUNTUR A RAGUELE.

Eos lætus excēpit Raguel qui, conspicātus Tobīam, dixit uxōri suæ : *Quām similis est ⁽³⁾ hic adolescens cognāto meo!*

Tūm ad hospites conversus : *Undè estis, boni juvenes?* Qui respondērunt : *Sumus ex Israelītis urbis Ninīves. — Nostis-ne Tobīam? Novimus.* Tunc Raguel cœpit Tobīam laudibus efferre; quem interpellans angelus : *Tobias, inquit, de quo loqueris; pater istius est,* Raguel complexus adolescentem ait : *Tibi gratūlor, fili mi, quia boni et optīmi viri filius es.* Uxor Raguēlis et filia collacrymavērunt.

CAPUT CLVI.

MATRIMONIUM TOBIÆ.

Deindè Raguel jussit apparāri convivium; quūmq̃ue

(1) *Quam te oportet*: die gij moet.

(2) *Jure hæreditario*: door (of krachtens) erfrecht.

(3) *Quam similis est*: hoe gelijk is hij, hoe gelijkt hij.

hospites hortarētur ut discumbērent : *Neque ego comēdam, inquit Tobīas, neque bibam, nisi priūs filiam tuam mihi despondēris.*

Cui Raguel : *Deus profectò meas preces audivit, vosque hūc adduxit, ut ista cognāto suo nubēret : quapropter nōli dubitare, quin eam tibi hodiè datūrus sim uxōrem.*

Acceptā charta, fecērunt conscriptionem conjugii ⁽¹⁾, et laudato Deo, mensæ accubuērunt.

CAPUT CLVII.

GABĒLUS INVITATUR AD NUPTIAS.

Raguel Tobīam obtestatus est, ut apud se quindēcim dies morarētur : eūjus voluntāti obtempērans Tobīas rogāvit angelum, ut sōlus adīret Gabēlum, paternamque pecuniam ab illo recipēret.

Itaque angelus, sumptis camēlis, properāvit Rāgem, suum Gabēlo chirographum reddidit, pecuniam illi creditam ⁽²⁾ recēpit, eumque ad nuptias Tobīæ adduxit.

CAPUT CLVIII.

SOLLICITUDO PARENTUM TOBIÆ.

Interŕa Tobīas pater erat animo anxio et sollicito, quòd suus filius in redeundo tardior esset. ⁽³⁾ *Quare*

⁽¹⁾ *Facere conscriptionem conjugii* : de huwelijksverbintenis beschrijven.

⁽²⁾ *Pecuniam illi creditam* : het hem geleende geld.

⁽³⁾ *In redeundo tardior* : te traag in het terugkeeren.

tamdiù moratur filius? inquiebat mœrens: Forsitan Gabelus mortuus est, estque nẽmo, qui possit ei reddẽre istam pecuniam: illum abesse a nobis vehementer doleo; cœperuntque ipse et uxor ejus flere.

Præsertim luctus mätis nullo solatio leväri poterat: hæc quotidie, domo egressa, circuibat vias omnes, quã filium suum reditũrum esse sperabat⁽¹⁾, ut procũ videret eum, si fieri posset⁽²⁾, venientem.

CAPUT CLIX.

REDİTUS TOBIÆ JUNIORIS.

Consumptis quindecim diebus⁽³⁾, Raguel voluit Tobiam retinẽre; sed Tobias: *Oro te, ait, dimitte me quamprimum: scis enim parentes meos animo angi meã causã*⁽⁴⁾.

Tandem a socëro dimissus, cum uxõre ad patrem redibat.

In itinẽre dixit ei angelus: *Statim ut*⁽⁵⁾ *domum ingressus fuëris, Deum adõra, et complexus patrem, lavi oculos ejus felle piscis quod servasti, tunc sanabuntur oculi ejus, tẽque et cælum pater letus conspiciet.*

⁽¹⁾ *Qua... sperabat*: waarlangs zij hoopte dat.

⁽²⁾ *Si fieri posset*: als het geschieden kon. *Venientem* behoort bij *eum*.

⁽³⁾ *Consumptis quindecim diebus*: vijftien dagen volbracht zijnde, na verloop van veertien dagen.

⁽⁴⁾ *Animo angi mea causa*: om mijnentwille beangstigd zijn.

⁽⁵⁾ *Statim ut*: zoodra als.

CAPUT CLX.

ADVENTUS JUNIORIS TOBIÆ.

Dum Tobías urbi appropinquāret, māter ejus, ut solebat, in vertice montis sedebat, undè prospicere in longinquum posset; vīdit illum procūl venientem, currensque nunciāvit viro suo.

Tunc canis, qui simul fuērat in viā, præcucurrit, et quasi nuncius adveniens caūdā suā hero adulabātur. ⁽¹⁾

Confestim pater consurgens cœpit offendens pedibus ⁽²⁾ currere et, datā manu servo, processit obviam filio. Osculātus est eum, cœperuntque ambo præ gaudio lacrymas fundere.

CAPUT CLXI.

TOBIAS SÉNIOR RÉCIPIT VISUM.

Quum ambo Deum adoravissent, eīque gratias egissent, consederunt. Deindè Tobías oculos patris linīvit felle piscis, et post dimidiam fermè hōram cœpit albūgo, quasi membrana ōvi, ex oculis ejus egrēdi, quam apprehensam filius extraxit, atque ille statim vīsum recepit.

Tunc læti omnes collaudabant Deum; propinqui quoque Tobiaē convenerunt, gratulantes ei omnia bona ⁽³⁾ quæ Deus illi impertiērat.

⁽¹⁾ *Cauda adulari*: kwispelstaarten.

⁽²⁾ *Offendens pedibus*: strompelende.

⁽³⁾ *Gratulantes ei omnia bona*: hem gelukwenschende met al het goede, dat.

CAPUT CLXII.

ANGELUS SESE MANIFÉSTAT.

Deindè Tobīas narrāvit parentibus beneficia, quæ accepērat ab eo itinēris duce, quem hominem esse putābat: quārè obtulērunt illi dimidiam partem pecuniæ, quam attulērunt.

Tunc ille dixit eis: *Ego sum Raphael angelus, ūnus e septem, qui adstāmus anté Deum: misit me Dominus ut sanārem te: nunc tempus est, ut ad eum revertar, a quo missus sum. Vos autem debitas Deo grātes rependite.* ⁽¹⁾

Hæc locūtus, ab illōrum conspectu ablātus est, nec ultrā comparuit.

CAPUT CLXIII.

MÓRITUR TOBÍAS.

Tobīas, postquàm vīsum recepisset, vixit annis duobus et quadraginta. Instante aūtem morte, vocātum filium monuit, ut semper in timōre Domini perseverāret. Tūm placidā morte quīēvit.

Mortuo patre, Tobīas filius perrexit ad socērum suum Raguēlem, illumque omni officio coluit. ⁽²⁾

Déniquè cū attigisset novem et nonaginta annos, ipse vitā excessit. Omnes aūtem ējus libēri et nepōtes domesticam virtūtem ⁽³⁾ sunt imitāti; Deōque pariter et hominibus grāti et accepti fuērunt.

⁽¹⁾ *Debitas grates rependere*: den verschuldigden dank betuigen.

⁽²⁾ *Omni officio colere*: met alle dienstvaardigheid ter zijde staan.

⁽³⁾ *Domestica virtus*: de huiselijke (of erfelijke) deugd.

CAPUT CLXIV.

ABIAS ET ASA, REGES JUDÆ.

Hactenus ea, quæ ad regnum Israëliticum spectabant, breviter attigi: nunc revertor ad rēges Judæ, a quibus digressus sum.

Roboāmo patri successit Abīas, qui tres tantum annos regnāvit, soliumque reliquit Asæ filio.

Asa Deo grātus ob pietātem fuit: quippè āras falsorum numinum evertit, et impios regno suo expulit.

Quam ob causam Deus illi pācem satis diuturnam concessit. Postea tamen Asa bellum gessit cum Israelitis, de quibus victis amplam prædam retulit.

CAPUT CLXV.

JOSAPHAT REX JUDÆ.

Mortuo patre, Josaphatus regnāre cœpit, fuitque religiōsus Dei cultor: quapropter Deus illum gloriā et divitiis auxit. ⁽¹⁾

Josaphatus tamen cum Achābo, Israelitarum rēge impio, amicitiam junxit; quæ res ei magno damno fuit ⁽²⁾: nam conjunctis copiis ⁽³⁾ pugnārunt adversus rēgem Syriæ.

In prælio Achābus interfectus est, parumque abfuit, quin ⁽⁴⁾ perīret et ipse Josaphatus, nec sine auxilio

⁽¹⁾ *Gloria et divitiis augere*: met eer en goed overladen, tot roem en rijkdom verheffen.

⁽²⁾ *Quæ res* enz.: hetgeen hem tot groot nadeel strekte.

⁽³⁾ *Conjunctis copiis*, zie Cap. XCV ⁽¹⁾.

⁽⁴⁾ *Parum abesse quin*: weinig schelen of.

divīno incolūmis evāsīt. Indē documentum capēre debēmus, quā periculōsa ⁽¹⁾ sit improbōrum sociētās.

CAPUT CLXVI.

JORAM ET OCHOSIAS.

Josaphato patri successit Jorāmus, qui a paternā pietāte degeneravit; namque Athaliā, impīi Achābi filiā, duxīt uxōrem, fuitque socēro quā patri similior. Gravi morbo, quem Deus immisērat, consumptus est.

Post hunc Ochosias filius regnum adeptus est, sed non diū tenuit; nam pessimāe mātis exemplo ad vitia impulsus, misēre interiit.

CAPUT CLXVII.

ATHALIA ET JOAS.

Mortuo Ochosiā, māter ejus ⁽²⁾ stirpem regiam interēmit, et regnum occupāvit. Unus tantū Ochosiāe filius, nomine Jōas, promiscuē cēdi ereptus fuit, et in templo cum nutrīce occultātus.

Hunc Joiādas pontifex in templo clancūlum aluit, atque educāvit. Post annos ferē octo Puerum regium centurionibus et plēbi produxit, occisāque Athaliā, in regnum eum restituit.

⁽¹⁾ *Quam periculosa*: hoe gevaarlijk.

⁽²⁾ *Ochosia... ejus*: zulk een abl. abs. is zeldzaam, zie ook het laatste Cap. en Cap. CLII.

CAPUT CLXVIII.

PECCATA JOÆ.

Jonas, quandiū consiliis Joiadæ ūsus est, observantissimus ⁽¹⁾ fuit divīni cūltus: magnis sumptibus templum exornāvit.

Sed, Joiadā mortuo, aulicōrum adulationē corruptus, ad vitia deflexit, veramque religiōnem deseruit.

Immēmor beneficii, a Joiādā accepti, filium illius sapienter admonentem lapidibus obrui jussit.

Ipsē paūlo post a suis in lectūlo necātus, sepultūrā regiā caruit.

CAPUT CLXIX.

AMASIAS REX JUDE.

Jōæ morte regnum ad Amasiam filium devēnit: hic Idumæam adortus est cum ingentibus copiis, quas magno sumptu collegērat: sed a prophētā admonitus est, ut confidēret māgis divīno auxilio quā́m militum multitudīni.

Itaque, dimissā militum parte, parvā manu cum hoste conflixit, et insignem victoriam reportāvit.

Deindē, elatus victoriā, Deum deseruit, et amisso exercītu, a rēge Samariæ, quem temēre laccessiverat, captus est.

⁽¹⁾ *Observantissimus* superl. van *observans*: onderhoudend — een vurig voorstander.

CAPUT CLXX.

OSIAS ET JOATHAN.

OSIAS Amasiae filius et successor fuit. Philistæos, Deo favente, domuit, Arābes devīcit.

Posteā animum ējus invāsīt superbia: mūnus sacerdotum sibi arrogāvit; thus Deo aūsus est offerre, quod sōlis sacerdotibus fas erat; quūque a pontifice admonitus non paruisset, turpi morbo, quem lepram vocant, correptus est.

Quārè procuratiōnem regni coactus est relinquere Joathæ filio, qui rectè imperium administrāvit.

CAPUT CLXXI.

ACHAS IMPIUS.

ACHAS, Joathæ filius, in Deum impius fuit; numīna gentilium coluit. Rēgis exemplum brevi secūta est civitas ipsa.

Quam ob causam Deo invīsus, magnam clādem ab Samariæ et Syriæ regibus accēpit: nec illum calamitas ad meliōrem mentem revocāvit. ⁽¹⁾

Non eum puduit ⁽²⁾ ab Assyriis auxilium petere, aurumque et argentum, a templo ablātum, illōrum regi dōno mittere: vēnit advocatus rex Assyriōrum, et primum quidem hostes ējus profligāvit, sed deindē ipsius etiam regnum vastāvit.

⁽¹⁾ *Ad meliorem mentem revocare*: tot hetero gedachten, tot inkeer brengen.

⁽²⁾ *Non eum pudet*: hij schaamt zich niet.

CAPUT CLXXII.

EZECHIE PIETAS.

EZECHIAS singulāri pietāte floruit: statim ut regno potītus est, populum et sacerdōtes cohortātus, urbem a paternis superstitionibus expiāvit, templum ornāvit; cæremoniās, quæ jampridem omissæ fuerant, restituit.

Nec minor ei fuit in bello gerendo virtus ⁽¹⁾ quā in religiōne tuendā pietas: Philistæos multis præliis contūdīt, Judæosque a tribūtis, quæ pendēbant Assyriis, liberāvit.

CAPUT CLXXIII.

ÆGER EZECHIAS SANATUR.

ISDEM temporibus, Ezechias in gravem morbum incidit: quumque Isaīas prophēta ei denuntiasset vitæ finem adesse, Deum rex cum lacrymis orāvit, ne sibi vitam adimēret.

Precibus ejus et lacrymis mōtus Deus, quindēcim annōrum usūram illi concessit, atque ad faciendam fidem ⁽²⁾, sōlis umbra per decem lineas regressa est in ejus horologio.

Tertio post die, Ezechias sanātus templum adiit.

⁽¹⁾ *Nec minor ei fuit... virtus*: hij bezat niet minder dapperheid, hij was niet minder dapper in... dan vroom in...

⁽²⁾ *Ad faciendam fidem*: om geloof te bewerken, om het te doen gelooven.

CAPUT CLXXIV.

HIEROSOLYMA OBSESSA LIBERATUR.

Rex Assyriōrum bellum Ezechīæ intūlit: Hierosoly-
mam obsidiōne cinxit, minītans urbis excidium, nisi
cīves matūrā deditiōne sibi consulērent.

In hoc stātu rērum Ezechīam confirmāvit Isaiās,
pollicītus divinum auxilium non defutūrum ⁽¹⁾, brevīque
obsidionem solūtum iri ⁽²⁾

Et vērò nocte sequenti angelus Dei centum octoginta
quinque hostium millia lētho dedit. Rex Assyriōrum
trepīdus in patriam fūgit, ibique paūlò post a filiis
occīsus est.

CAPUT CLXXV.

RELĪQUA EZECHĪE GESTA.

Ezechias tanto periculo liberātus in summā pāce relī-
quum vītæ tempus ēgit: omnia illi feliciter cedēbant, quia
ei Deus favēbat; ipse tot beneficiis divinis obligātus
in eādē constanter pietāte mansit: omnem suam spem
in Dei auxilio posuit: iis rēbus, quæ Deo placēbant,
animum semper intendit. ⁽³⁾

Regnāvit annos novem et viginti, quibus exactis,

⁽¹⁾ *Pollicitus...* *non defuturum*: belovende dat... niet zou ontbreken.

⁽²⁾ *Solutum iri* inf. fut. pass. van *solvere* Dit hangt nog af van *pollicitus*.

⁽³⁾ *Iis rebus...* *animum intendit*: hij legde zich toe op die dingen, op datgene wat.

placīdā morte decessit. Populus eum luxit, et corpus ejus inter sepulcra avōrum regum loco editiōre ⁽¹⁾ collocatum est.

CAPUT CLXXVI.

CRIMINA MANASSIS.

Ezechīae successit Manasses, patris religiōsi filius impius. Is, relicto vērī Dei cultu, falsa numina adorāvit.

Ad impietātem accessit ⁽²⁾ crudelitas; quū enim Isaīas prophēta iram divīnam illi denunciāset, rex furōre percītus ⁽³⁾, prophētā serrā lignēā secāri jussit.

Necem vātis sui brevi ultus est Deus: Manasses ab Assyriis victus, captusque est, et in vincūla coniectus.

Ibi calamitāte edoctus ⁽⁴⁾, scelērum veniam suppliciter a Deo petiit et impetrāvit: in regnum restitūtus. Deum piē coluit.

CAPUT CLXXVII.

AMON ET JOSIAS.

Amon, Manassis filius, paternam impietātem imitātus est, non vērō pœnitentiam.

Non ultrā biennium regnāvit, et a suis domi interfectus est.

⁽¹⁾ *Loco editiore*; op eene verhevener plaats.

⁽²⁾ *Accessit*: zie Cap. CXXVII ⁽³⁾.

⁽³⁾ *Furore percitus*: opvliegend, razend van woede.

⁽⁴⁾ *Edoctus*: onderwezen, wijzer geworden.

Cui successit Josias, vir sanctus et religiōsus: is, a puero virtuti deditus, populum ad legitimum cultum revocāvit.

At illum deinde inconsiderāta fiducia ⁽¹⁾ perdidit ⁽²⁾; nam contrā Ægyptios exercitum duxit, admonitusque a Deo, ut praelio abstinēret, nihilominus acie dimicāvit.

Itaque, re malè gestā, vulnus accēpit, et paucis post diēbus mortuus est.

CAPUT CLXXVIII.

CAPTIVITAS BABYLONICA.

Josias moriens tres reliquit filios: ex his Joachas tres dumtaxat menses regnāvit: bello captus est ab Assyriōrum rēge.

In Joachæ locum suffectus est Jechonias, quo regnante, ⁽³⁾ Nabuchodonōsor Babyloniōrum rex Hierosolymam expugnāvit, cives Babylōnem transtulit, relictā vili plebeculā, cui prāfecit ⁽⁴⁾ Sedeciam postrēmum rēgem.

Quum Sedecias rebellasset, Nabuchodonosor reversus urbem diruit, templum incendit et Sedeciam, effossis prius oculis, in carcērem mīsit.

⁽¹⁾ *Inconsiderata fiducia*: onbezonnen zelfvertrouwen.

⁽²⁾ *Perdidit* perf. van *perdo*: ten val brengen, ongelukkig maken.

⁽³⁾ *Quo regnante*: welke regeerende, onder wiens regeering.

⁽⁴⁾ *Cui prāfecit*: waarover hij aanstelde.

CAPUT CLXXIX.

DANIEL CUM SUIS.

Inter captīvos, qui Babylōnem adducti fuerant, delecti sunt pueri eximiā formā, Daniel, Ananias, Misaël et Azarias : hi cum aliis multis in ipsā regiā educabantur, ut postea ad mensam rēgis consistērent, eīque accum-
benti ministrārent.

Nabuchodonosor jussērat eos, quo meliōre vultu essent ⁽¹⁾, iisdem cibus ali ⁽²⁾, quibus ipse vescebātur ; at generōsi illi pueri cibus profānis, a lege vetītis, ūti noluerunt, sed sōlis leguminibus ; attāmen robustiōres ac nitentiōres facti sunt cætēris pueris, quibuscum nutriebantur.

CAPUT CLXXX.

TRES PUERI IN FORNĀCE.

Nabuchodonosor sibi posuit statūam aurēam, quam ab omnibus iussit adorāri, propositā mortis pœnā iis, qui parēre nollent.

Ananias, Misaël et Azarias mori maluērunt, quān
honōrem, sōli Deo debītum, statuæ deferre.

Irātus rex eos vestītos et catēnis vinctos conjecit in fornācem ardentem : sed flamma nihil illis nocuit ; nec corpus adussit ignis, nec vestes quidem mutāvit ; at

(1) *Quo meliore vultu essent* in plaats van *ut eo meliore* enz. opdat zij van een des te beter uitzicht zouden zijn, opdat zij er gezonder zouden uitzien.

(2) *Ali* inf. pass. van *alo*.

solvit tantummōdò vincūla, quibus constringebantur, itā ut illæsi in mediā fornāce ambularent.

CAPUT CLXXXI.

DANIEL INTER LEONES.

Daniel apud rēgem gratiā plurīmum valēbat ⁽¹⁾ ob singulārem prudentiam: quapropter invīsus erat aulicis, qui ei insidias parābant. Suasērunt rēgi, ut edicto vetāret quemquam coli ⁽²⁾ nisi se, per dies triginta.

Non paruit Daniel edicto impio: sed quotidie Deum precabātur, ut ante facere consuevērāt.

Explorantes eum aulici accusavērunt, rexque coactus est hominem, sibi cārū, objicere leonibus; nam itā lex ferēbat. ⁽³⁾

Sed feræ Daniēli pepercērunt; rexque miraculo commōtus ipsos accusatōres leonibus devorandos tradīdit. ⁽⁴⁾

CAPUT CLXXXII.

AMANIS SUPERBI CRUELITAS.

Mardochæus, ūnus ex captīvis, Judæos e magno periculo liberāvit. Filiam frātris sui, nomīne Esthērem, utrōque parente orbam, educavērāt.

⁽¹⁾ *Gratia plurimum valere*: in zeer hoog aanzien staan.

⁽²⁾ *Quemquam coli nisi se*: acc. cum inf. dat niemand zou geëerd worden dan hij.

⁽³⁾ *Lex fert*: de wet brengt het mede, vordert het.

⁽⁴⁾ *Devorandos tradere*: te verslinden, ter verslinding overgeven.

Hanc rex Assuērus duxerat uxorem, et valdē diligēbat.

Erat tunc aulicus quidam apud rēgem gratiōsus, nomine Aman, qui favōre regio superbiens adorārī se volēbat; quod facēre renūens Mardochæus, grave in se odium Amānis accendērat. ⁽¹⁾

Aman, ulciscendi inimīci causā, ⁽²⁾ universam Judæorum gentem perdere statuit, edictumque eā de re ⁽³⁾ ab Assuēro impetrāvit.

CAPUT CLXXXIII.

MARDOCHÆUS ET ESTHER.

Ubi ad aures Mardochæi crudēle edictum pervēnit, statim, conscissis vestibus, saccum induit, conspersusque cinēre perrexit ad regiam, et illam implēvit questionibus.

Esther, lamentantis vōce audītā, quæsivit quid istud rei esset ⁽⁴⁾: ut cognōvit Mardochæum Judæosque omnes esse neci destinātos, invocāto Deo, adiit rēgem, suæ gentis ruīnam deprecaturā ⁽⁵⁾. Non tamen continuò rem aperuit rēgi, sed eum ad convivium invitāvit.

⁽¹⁾ *Grave in se odium accendere*: een bitteren haat op den hals halen.

⁽²⁾ *Causā* met gerundivum beteekent *om*: om zich op zijn vijand te wreken.

⁽³⁾ *Ea de re*: over die zaak, daarover.

⁽⁴⁾ *Quid istud rei esset*: wat dat voor een zaak was, wat er gaande was.

⁽⁵⁾ *Deprecatura*, zie Cap. XXIV ⁽⁴⁾: om af te bidden.

CAPUT CLXXXIV.

SUPPLICIUM AMĀNIS.

Assuērus ad convivium cum Amāne vēnit, et quūm hilāri esset animo ⁽¹⁾, Esther se abjēcit ad pedes ejus supplex.

Cui rex promisit nihil ei se negatūrum, etiāmsi dimidiam regni sui partem petēret.

Tūm Esther: *Meam, ô rex, meæque gentis salutem precor; nam crudelis iste Aman nos devōvit neci.*

Quā re permōtus est Assuērus: audiensque pātibulum ab eo parātum esse Mardochæo, Amānem ipsum eīdem jussit affigi.

CAPUT CLXXXV.

LIBERTAS JUDÆIS REDDITA.

Captivitas Babylonica per septuaginta annos duravit; idque prædixērat Deus. Postquam illud tempus effluxit, Cyrus, Persarum rex, devicto Babyloñorum rēge, Judæis fēcit potestatem ⁽²⁾ in patriam remigrandi, templumque restituendi; sacra etiam vasa, quæ Nabuchodonosor abstulērat, reddi jussit.

Itaque Judæi duce Zorobabēle ⁽³⁾, Hierosolymam

⁽¹⁾ *Hilari animo esse*: van een blij gemoed zijn, opgeruimd, vroolijk gestemd zijn.

⁽²⁾ *Facere potestatem*: machtiging verleenē om, verlof geven om.

⁽³⁾ *Duce Zorobabele* abl. abs.: Zorobabel, aanvoerder zijnde, onder aanvoering of geleide van Zorobabel.

regressi sunt, et prīma novi templi fundamenta jecērunt sed aedificatio diù intermissa fuit, quia illam impediēbant vicīnae gentes.

CAPUT CLXXXVI.

JUDÆORUM STATUS.

Reversi in patriam Judæi, composuerunt urbis stātum et non jam rēges habuēre, sed imperium penēs pontifices fuit: tribūta tamen pensitārunt primū Persis, deindē Græcis, post devictum ⁽¹⁾ ab Alexandro Darium.

Nec deinceps ab avitā religiōne unquam ⁽²⁾ desciverunt, quamvis eā de causa ⁽³⁾ a pluribus regibus vexāti fuerint, ac præsertim ab Antiōcho, rēge Syriæ: quæ pars historiæ judaïcæ nunc narranda est. ⁽⁴⁾

CAPUT CLXXXVII.

PERSECUTIO ANTIOCHI.

Antiōchus, Syriæ rex, sacram Judæōrum lēgem evertere aggressus est: edixit ut omnes, relictis majōrum suōrum institūtis, gentilium ritu ⁽⁵⁾ vivērent: āras falsis diis per universam Judæam extruxit: omnia templi

⁽¹⁾ *Post devictum Darium* in plaats van: *postquam Darius devictus est.*

⁽²⁾ *Nec behoort bij unquam.*

⁽³⁾ *Eā de causā:* om die reden.

⁽⁴⁾ *Narranda est:* zie Cap. XLVIII en XCII ⁽²⁾.

⁽⁵⁾ *Gentilium ritu:* naar de gewoonte der heidenen, naar heidensche gebruiken.

hierosolymitāni ornamenta detraxit: libros sacros jussit combūri: reluctantes inaudītis suppliciis affēcit ⁽¹⁾: urbem innumerā caede vastāvit: ac, ne Judæi tot malis oppressi rebellārent, præsidium in arce collocāvit.

CAPUT CLXXXVIII.

CONSTANTIA ELEAZĂRI.

Ex Judæis multi patriam deseruērunt, declinandi periculi causā ⁽²⁾, multi mortem oppetiērunt, potiūs quam a lēge divinā discedērent.

Insignis fuit Eleazari senis constantia: is, vi aperto ore ⁽³⁾, compellebātur carnem suillam comedēre, quam Judæis lex interdicēbat.

At vir fortissimus cibum vetitum respuēbat indignans ⁽⁴⁾: quamobrem quū ad supplicium ducerētur, sui eum amīci hortabantur ut, aliam carnem allatam comedendo, simulāret se rēgi paruisse, sicque mortem vitāret.

CAPUT CLXXXIX.

MIRANDA MORS ELEAZĂRI.

Eleazărus rem prāvam suadentibus noluit assentīri ⁽⁵⁾:

⁽¹⁾ *Inauditis suppliciis afficere*: op ongehoorde wijze straffen, gruwelijk tuchtigen.

⁽²⁾ *Causā*, zie Cap. CLXXXII ⁽²⁾.

⁽³⁾ *Vi aperto ore* abl. abs.: nadat men met geweld enz.

⁽⁴⁾ *Indignans*: met verontwaardiging.

⁽⁵⁾ *Rem pravam suadentibus assentiri*: luisteren naar hen, die het kwaad aanraden.

Ætati nostræ, inquit, non convēnit ista simulatio; non committam, ut perniciosum exemplum adolescentibus relinquam; multo satius est perire, quàm, propter brevem vitæ usuram, turpitudinis notam meo nomini inurere ⁽¹⁾: *Si vestro obséquar consilio, hominum quidem suppliciis eripiar; sed iram divīnam non effugiam.*

His dictis, mortem fortiter subiit, æternamque gloriam est consecutus.

CAPUT CXC.

MARTYRIUM MATRIS ET SEPTEM FILIORUM.

Præclārum Eleazari exemplum secūta est mulier quædam cum septem filiis.

Hi omnes simul comprehensi sunt et virgis cæsi, ut ad peccandum adigerentur; sed eos nulla vis potuit a lēge divīna abducere. Eōrum nātu maximus declarāvit se suosque frātres parātos esse mori, magis quam culpam committēre.

Irātus rex ollas æneas succendi jussit: tūm ei, qui locūtus fuerat, linguam amputāri, cutem capitis detrāhi, summas manus ac pedes ⁽²⁾ præcīdi, et truncum corpus in ollā torrēri.

⁽¹⁾ *Turpitudinis notam* enz.: een schandvlek op mijn naam branden.

⁽²⁾ *Summas manus ac pedes*: de uiteinden van handen en voeten, de vingers en teenen.

CAPUT CXCI.

TORQUETUR SECUNDUS.

Adērant tristi spectacūlo cāteri frātres cum mātē,
sēque invicem hortabantur, ad mortem fortiter tole-
randam.

Tūm comprehensus est secundus et, detracta capitis
cute cum capillis, interrogātus num vellet carnem oblā-
tam edēre, negāvit se id factūrum: quapropter prācis
membris, in ollam ardentem missus est.

Quūm extrēmum spiritum agēret; ⁽¹⁾ ad rēgem con-
versus: *Tu quidem, ait, hanc vitam nobis erīpis; sed amis-*
sam ⁽²⁾ *nōbis reddet Deus, pro cūjus lēge eam profundimus.*

CAPUT CXCH.

CRUCIANTUR TERTIUS ET QUARTUS.

Post hunc tertius similiter cruciātus est: linguam
prompte protulit ⁽³⁾, manusque protendens, dixit: *Hæc*
membra, a Deo accepta, nunc propter Deum contemno,
quā spēro fore ut ⁽⁴⁾ *ea recupērem.*

Rex et alii circumstantes admirabantur animum
adolescentis, qui acerbissimum dolōrem pro nihilo
ducēbat. ⁽⁵⁾

⁽¹⁾ *Quum extremum spiritum ageret*: toen hij lag te zietogen.

⁽²⁾ *Amissam*: het verloren leven.

⁽³⁾ *Linguam protulit*: hij bood zijne tong aan.

⁽⁴⁾ *Fore ut*, zie Cap. CXXXVIII ⁽⁴⁾.

⁽⁵⁾ *Pro nihilo ducere*: voor niets rekenen, niets achten.

Hoc extincto, quartus eōdem supplicio necātus est ; quū jam morti esset proximus, dixit : *Nobis optabile est letho dari, quoniam mortem, pro divīnā lēge appetitam, immortalitas sequētur.*

CAPUT CXCIH.

PERIMUNTUR QUINTUS ET SEXTUS.

Quū quintus a carnificibus torqueretur, sic locūtus est : *Abutēris, ô rex, potestate tuā ; scilicet putas nos omninò derelictos esse a Deo, et omni ope destitutos, atque idcirco innumēris malis nos opprīmis ; sed mox ipse divīnæ potentīæ vim expertūrus es.*

Pari constantiā sextus verbēra et tormenta pertulit, quibus pēnē confectus rēgem sic compellavit : *Nōli errare et malis nostris gloriāri : nos propter peccāta nostra hæc patimur ; at brevi cum Deo in gratiam redibimus ⁽¹⁾ tu vērō superbiæ et crudelitātis istius pēnas dabis gravissimas. ⁽²⁾*

CAPUT CXCIV.

TENTATUR NATU MINIMUS.

Ex septem fratribus ūnus tantum superērat ⁽³⁾ nātu minimus. Quem Antiochus cœpit illicēre ut lēgem dese-

⁽¹⁾ *In gratiam Dei redire* : in de genade van God terugkeeren, met God verzoend worden.

⁽²⁾ *Pēnas dare gravissimas* : zeer zware straffen boeten, zeer zwaar gestraft worden.

⁽³⁾ *Supererat* imperf. van *supersum*.

rēret, affirmans eum divitem fore⁽¹⁾ et beātum; sed adolescens nec minis movebātur nec promissis.

Quāre mātrem rex hortātus est, ut filio suadēret imperāta facere⁽²⁾. Illa, irridens crudēlem tyrannum, sic filium allocūta est: *Miserere, fili mi, miserere mātris tuæ; quæ propter te dolores multos passa sum; nōli a fraternā virtūte degenerāre: nōli timere carnificem istum. Deum ūnum time. Deum intūere, a quo mercēdem recipies.*

CAPUT CXCV.

CONSTANTIA ADOLESCENTIS.

His verbis confirmātus adolescens exclamāvit: *Non regi obsēquor, sed legi.* Tum conversus ad Antiochum: *Tu quidem, ô sceleste, Dei omnipotentis iram non effugies: erit tempus quum⁽³⁾, ab eo percussus et dolore victus, te hominem esse confitebēris. Nisi gens nostra in Deum peccavisset, nunquā in has misérias incidissemus; sed mor Deus, meo frātrumque meōrum sanguine placātus, genti nostræ reconciliabitur, et nos post mortem, patienter tolerātam, æternā vita donābit.*

CAPUT CXCVI.

IPSIUS MATRIS MARTYRIUM.

Tum Antiochus, indignè ferens⁽⁴⁾ se derisum esse,

(1) *Fore* hetzelfde als *futurum esse*.

(2) *Imperata facere*: de geboden dingen te doen, de bevelen uit te voeren.

(3) *Erit tempus quum*: Er zal een tijd komen, dat gij.

(4) *Indigne ferens*: verontwaardigd, verbolgen.

in adolescentūlum crudeliūs etiam quā in cæteros desæviit ⁽¹⁾, et illum exquisīto supplicio necāvit.

Deniquē septem filiōrum cædem mātis nece cumulavit ⁽²⁾. Hæc mulier plānē admirabilis et sempiternā memoriā digna ⁽³⁾, postquam filios certantes et aspectu et verbis adjuvit, postquam mori eos magno anīmo conspexit, ipsa dīram mortem subiit, suumque sanguinem cum filiōrum sanguine commiscuit.

CAPUT CXCVII.

MATHATHIAS EJUSQUE FILII.

Erat tunc Hierosolymæ sacerdos, nomine Mathathias, cum quinque filiis, Judā, Jonathā, Simōne, Eleazaro et Joanne. Hi, relictā urbe, ne vidērent mala quibus ea conflictabātur, secessērunt in solitudinem.

Eò confluit multitūdō hominum, quibus cordi erant ⁽⁴⁾ legēs divīnæ, brevīque ad speciem justī exercitus crevit. ⁽⁵⁾

Tunc, duce Mathathiā, ⁽⁶⁾ statuērunt patriam armis liberāre, et religionem tuēri: itaque āras, passim falsis

(1) *Crudelius etiam.... desæviit*: hij koelde zijne woede met nog meer wreedheid aan....

(2) *Matris nece cumulavit*: hij vulde de maat zijner gruweldaden met den moord der moeder, door de moeder te dooden.

(3) *Plane* enz. Alleszins wonderbaar en eeuwige gedachtenis waardig.

(4) *Cordi esse*: ter harte gaan.

(5) *Ad speciem* enz.: verkreeg het een aanzien van een voltallig leger.

(6) *Duce Mathathia*, zie Cap. CLXXXV ⁽³⁾.

numinibus erectas, evertērunt, neglectumque v̄eri Dei cultum restituērunt.

CAPUT CXCVIII.

GESTA JUDÆ MACHABÆI.

Interĕa Mathathias mortuus est, moriensque exercitui præfēcit Jūdā filium, qui dictus est Machabæus.

Is bellum, a patre susceptum, strenuē persecūtus est. Omnia optimi ducis munia egregiē implēvit: frētus divīno auxilio, quod invocavērat, castella expugnāvit, urbes præsidiis munīvit, Apollonium ūnum ex præfectis Antiochi vīcit, et ipse suā manu in acie interfēcit, atque gladio, quem illi detraxērat, in præliis deinceps ūsus est.

CAPUT CXCIX.

VICTORIA JUDÆ MACHABÆI.

Antiochus, ubi audīvit victum esse Apollonium, irā exarsit ⁽¹⁾: mandātum dedit Lysiæ, ut Judæam vastāret, gentemque universam delēret.

Lysias adversus Judæos mīsīt Ninanōrem et Gorgiam, quibus dedit quadraginta millia peditum et septem equitum millia: hi castra posuērunt non longē ab urbe Hierosolymā.

Jūdas cūjus spes omnis in Deo posīta erat ⁽²⁾, non

(1) *Ira exardescere*: in toorn ontvlammen of ontsteken.

(2) *Cujus spes* enz.: wiens geheele hoop op God was gesteld, die al zijne hoop op God gebouwd had.

dubitāvit cum tribus hominum millibus praelium committere. Tam exiguā manu copias regias prostrāvit, et ingenti praeda potitus est.

CAPUT CC.

CLADES LYSIÆ.

Hæc clādes nunciāta est Lysiæ, qui, existimans id culpā imperatorum accidisse, statuit ipse exercitum ducere. Venit igitur in Judæam cum sexaginta quinque hominum millibus.

Habēbat Jūdas decem tantum millia hominum; tamen adversus Lysiam processit, et, invocato prius divīno auxilio, cum hoste confligit.

Quinque hominum millia de exercitu Lysiæ cecidit, reliquos adeo perterruit, ut in fugam versi sint.

CAPUT CCI.

JUDAS RESTITUIT CULTUM DIVINUM.

Pulsis hostibus Jūdas restituendo cultui divīno animum intendit ⁽¹⁾: rediit victor in urbem Hierosolymam, quæ fœdam sui speciem præbēbat. ⁽²⁾

Portæ templi exustæ erant, altāre pollūtum, virgulta in atriis, quasi in saltu, enāta.

Jūdas omnia purgāvit, portas refecit, novum altāre

⁽¹⁾ *Animum intendit*, zie Cap. CLXXV ⁽³⁾.

⁽²⁾ *Fœdam sui speciem præbere*: eene leelijke gedaante van zich vertoonen, deerlijk (of schandelijk) er uitzien.

erexit, cūjus dedicatio magnā totius populi frequentia, clangentibus tubis, facta est; decretumque ut, ad memoriam rei sempiternam, quotannis dies sollemnis celebraretur. ⁽¹⁾

CAPUT CCII.

TUETUR DEUS JUDAM.

Concitatae ob restitutum templum ⁽²⁾ gentes vicinae, bellum Judaeis intulerunt: contra illas Jūdas Machabaeus dimicavit. Eo in praelio Deus manifestum se praebuit Jūdāe adiutorem ⁽³⁾; nam inter pugnandum apparuerunt quinque viri, equites virtute insignes, quorum duo Jūdā medium ⁽⁴⁾ habentes incolumem servabant, in hostes vero tela et fulmina jaciebant: undē illi, oculis et mente turbati ⁽⁵⁾, ad viginti quinque milia interfecti sunt.

CAPUT CCIII.

PŒNIS AFFICITUR ANTIOCHUS.

Antiochus, ut cognovit suos duces a Jūdā Machabaeo

⁽¹⁾ *Diem solemnem celebrare*: een feestdag vieren.

⁽²⁾ *Concitatae ob restitutum templum* in plaats van *ob restitutionem templi*: ter oorzaak of naar aanleiding van het herstellen des tempels.

⁽³⁾ *Manifestum se praebere adiutorem*: zich openlijk als helper betoonen, openlijk hulp verleenē.

⁽⁴⁾ *Judam medium habentes*: Judas in hun midden hebbende.

⁽⁵⁾ *Oculis et mente turbati*: in hun gezicht belemmerd en in hun gemoed ontsteld, in- en uitwendig van de wijs gebracht.

esse devictos, āmens furore ⁽¹⁾ in Judæam citāto cursu ⁽²⁾ contendit, excidio gentis et urbis acceptam clādem ultūrus.

At illum subītus viscērum dolor corripuit a Deo immissus; quūmq̃ue nihilominus cursum accelerāret, e curru gravīter decīdit: cāsus gravis ægrum jam corpus valdè afflixit; undè factum est, ut membra corrupta scatērent vermībus, et fetōrem lātè emittērent, ⁽³⁾ exercitui et ægro ipsi intolerabīlem.

CAPUT CCIV.

MORS ANTIOCHI.

Antiochus, dolōris acerbitāte victus, tandem ad sanam mentem rediit ⁽⁴⁾: se mortalem esse agnōvit, et recordatus malōrum ⁽⁵⁾, quibus Judæos affecērat, apertè confessus est se suōrum scelērum pēnas luēre: promisit se Judæos florentes beātosque facturum.

Sed quia metus mortis non vēra pēnitentia hæc omnia extorquēbat, divīnam misericordiam non flexit rex impius et homicīda, et morbo in hōras ingravescente, misēre interiit.

⁽¹⁾ *Amens furore*: buiten zich zelven van woede.

⁽²⁾ *Citato cursu contendere*: met overhaasting (in galop, spoorsslags voortrijden).

⁽³⁾ *Fetorem late emittere*, wijd en zijd een stank verspreiden.

⁽⁴⁾ *Ad sanam mentem redire*: tot een gezond oordeel (of betere gevoelens) terugkeeren, tot inkeer komen.

⁽⁵⁾ *Recordatus malorum* enz.: de rampen gedenkende, die hij den Joden had berokkend.

CAPUT CCV.

LYSIAS ITERUM CEDITUR.

Antiocho successit filius, cui nomen Eupător fuit. Hic, paterni in Judăos odii hæres, contra eos mīsit Lysiam qui, jam semel victus a Jūdā, hanc macūlam cupiēbat eluēre.

Jūdas ad opem divīnam confūgit, sicut facere solēbat, oravitque Dominum ut angelum mittēret sui populi adiutōrem.

Deindē sumptis armis, obviām hosti cum suis progressus est. Tunc antē aciem Judæōrum vīsus est eques, veste candidā, armis aureis indūtus, hastam vibrans.

Quo prodigio confirmāti Judæi, leōnum more in hostes irruērunt, et undēcum millia peditum, equītes mille et sexcentos prostravērunt.

CAPUT CCVI.

REX EUPĂTOR VINCITUR.

Rex ipse Eupător, ad opprimendum Jūdā Machabæum, omnes regni sui vīres collēgit: itaque cum centum millibus peditum et viginti millibus equitum in Judæum ingressus est.

Præibant elephantī, vastā corpōris mōle et horrendo stridōre terribiles ⁽¹⁾: singulis belluis impositæ erant lignæ turres, ex quibus pugnabant milītes armāti.

(1) *Vastā* enz.: schrikwekkend door het ontzaglijk gevaarte huns lichaams en door hun vreeselijk gebrul.

Sed Jūdas, qui potentiæ divīnæ magis quàm numēro militum confidēbat, isto terrifico belli apparātu non fuit commōtus: in eam castrōrum hostilium partem irruit, ubi erat tabernacūlum rēgis, et occīsis quatuor hominum millibus, tantas opes dissipavit.

CAPUT CCVII.

VIRTUS EXIMIA ELEAZARI.

Memorabilis fuit hæc pugna fortitudine et morte Eleazari. Is vidērat belluam ūnam, cæteris majōrem, ac phalēris regiis circumtectam: existimans illā rēgem vehi, ⁽¹⁾ se pro commūni salūte devōvit: per medios hostes ad belluam properavit, sub illius ventrem subiit, repetitis ictibus confossam ⁽²⁾ occīdit, et belluæ labentis pondēre oppressus ipse occubuit.

CAPUT CCVIII.

NICANŌRIS IMPIETAS

Demetrius, occupāto Syriæ regno, adversus Judæos Nicanōrem mīsit. Hic impius, extensā in templum dextrā, aūsus est mināri se Dei ædem solo æquatūrum ⁽³⁾.

Jūdas et milītes ējus, quamquàm paūci erant, cum illo conflixerunt, manu quidem pugnantes, sed Dōminum animo orantes.

⁽¹⁾ *Illa vehi*: daarop rijden.

⁽²⁾ *Repetitis* enz.: zie Cap. CXXXI ⁽⁵⁾.

⁽³⁾ *Solo æquare*: met den grond gelijkmaken.

Regium exercitum ad interneciōnem cecidērunt. ⁽¹⁾
Nicānor ipse inter hostium cadavēra repertus est, cūjus
caput avulsum Jūdās Hierosolymam ferri jussit, ma-
numque nefariam templo affixam suspendi.

CAPUT CCIX.

MORS JUDÆ MACHABÆI.

Mox secūtum est alterum prælium cum Bacchīde,
ūno ex Demetrii præfectis: quod guidem prælium fuit
Judæis funestum: nam hi, amissā fiduciā, quam in
Deum habuērant, animo concidērunt ⁽²⁾, et alii aliò
dilapsi sunt ⁽³⁾.

Jūdās cum octingentis tantūm hominibus impētum
hostium sustinuit ⁽⁴⁾; imò oppositam sibi aciēi partem
fūdīt: sed multitudīne hostium circumventus, illōrum
tēlis confossus est. Quām cārus populo fuerit, mœrōre
funēris indicātum est; sui eum cīves diū luxērunt.

CAPUT CCX.

JONATHAS FRATER MACHABÆI.

In locum Jūdæ suffectus est Jonathas. Is, fraternæ

⁽¹⁾ *Ad internecionem cedere*: volkomen verslaan, geheel en al vernietigen, in de pan hakken.

⁽²⁾ *Animo concidere*: den moed laten zakken, den moed verliezen.

⁽³⁾ *Alii alio dilapsi*: uiteengedreven worden, hier en ginds verstrooid worden.

⁽⁴⁾ *Impetum sustinere*: den aanval uitstaan, of doorstaan.

virtūtis æmulus, Bacchīdem plurībus præliis vīcit, illū-
que ad petendam pācem adēgit.

Interēa Demetrium rēgem interfēcit Alexander, qui
se Antiōchi filium dictitābat. Is fœdus cum Jonathā
fēcit, eum veste purpurea donāvit, semperque in datā
fide mansit ⁽¹⁾.

Itā quamdiū Alexander regno potitus est, res Ju-
dæōrum tranquillæ fuērunt ⁽²⁾ sed paulō pōst Jonathas
a Triphōne quōdam per insidias necatus est.

CAPUT CCXI.

SUCCESSORES JONATHÆ.

Summa rērum ⁽³⁾ ad Simōnem Jonathæ frātre[m] delata
est. Is fūnus frātris magnificē curāvit ⁽⁴⁾: sed non diū
regnāvit; nam et ipse ⁽⁵⁾ genēri sui fraūde periit.

Simōni patri successit Joannes, nomīne Hircānus,
qui, post annum mortuus, hærēdem reliquit filium
Aristobūlum.

Hic primus omnium post captivitatem regium nōmen
sumpsit, capitūque diadēma imposuit.

(1) *In data fide manere*: in het gegeven woord, (in de gezworen
trouw) volharden.

(2) *Res Judæorum tranquillæ fuerunt*: bleef de staat der Joden
in rust.

(3) *Summa rerum*: het opperbestuur.

(4) *Funus* enz.: hij zorgde voor eene heerlijke begrafenis, hij
liet zijn broeder plechtig begraven.

(5) *Et ipse*: ook hij.

CAPUT CCXII.

JUDÆA SUBJICITUR ROMANIS.

Mortuo Aristobūlo, Alexander ejus filius regnavit: is, nullā re memorabili gestā ⁽¹⁾, decessit: duos reliquit filios, qui acriter de regno inter se decertarunt.

Hūjus dissidii occasiōne ⁽²⁾, Pompeius populi Romani dux in Judæam vēnit, specie ⁽³⁾ quidem restituendæ inter fratres concordiæ, revērā ut istam provinciam Romano adjungēret imperio: Judæam stipendiariam populi Romani fēcit.

Paūlo pōst, regnum Judææ invasit Herōdes alieni-
gēna: hunc primum Judæi habuērunt ⁽⁴⁾ regem ex
aliā gente ortum, eōque regnante natus est CHRISTUS,
uti prædixērant prophētæ.

Hic est omnium rerum principium et finis; sit Ipsi
soli cum omni imperio honor et gloria in sæcula sæcu-
lorum.

⁽¹⁾ *Nulla re* enz. Zonder iets belangrijks uitgevoerd te hebben.

⁽²⁾ *Occasione*: Naar aanleiding van.

⁽³⁾ *Specie*: onder voorwendsel van.

⁽⁴⁾ *Hunc primum* enz.: deze was de eerste koning der Joden,
die enz.

FINEM LOQUENDI PARITER OMNES AUDIAMUS: DEUM TIME ET
MANDATA EJUS OBSERVA: HCC EST OMNIS HOMO: ET CUNCTA, QUÆ
FIUNT, ADDUCET DEUS IN JUDICIUM PRO OMNI ERRATO, SIVE BONUM,
SIVE MALUM ILLUD SIT. *Eccle.* XII, 13, 14.

PRECES.

ANTE STUDIUM.

Antiphona.

Veni Sancte Spiritus, reple tuorum corda fidelium, et tui amoris in eis ignem accende, qui per diversitatem linguarum cunctarum, gentes in unitatem fidei congregasti.

V. Emitte Spiritum tuum et creabuntur :

R. Et renovabis faciem terræ.

OREMUS.

Deus qui corda fidelium Sancti Spiritus illustratione docuisti, da nobis in eodem Spiritu recta sapere et de ejus semper consolatione gaudere. Per Christum Dominum nostrum. Amen.

POST STUDIUM.

OREMUS.

Actiones nostras, quæsumus Domine, aspirando præveni, et adjuvando prosequere ; ut cuncta nostra oratio et operatio a te semper incipiat, et per te cœpta, finiatur. Fer Christum Dominum nostrum. Amen.

ALIÆ PRECES.

Pater noster, qui es in cœlis, sanctificetur nomen tuum : adveniat regnum tuum ; fiat voluntas tua sicut in cœlo et in terra.

Panem nostrum quotidianum da nobis hodie : et dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris : et ne nos inducas in tentationem : sed libera nos a malo. Amen.

Ave Maria, gratia plena : Dominus tecum, Benedicta tu in mulieribus, et benedictus fructus ventris tui Jesus.

Sancta Maria, Mater Dei, ora pro nobis peccatoribus nunc, et in hora mortis nostræ. Amen.

Credo in Deum, Patrem omnipotentem, Creatorem cœli et terræ. Et in Jesum Christum, Filium ejus unicum, Dominum nostrum : qui conceptus est de Spiritu Sancto, natus ex Maria Virgine : passus sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus et sepultus : descendit ad inferos, tertia die resurrexit a mortuis : ascendit ad cœlos, sedet ad dexteram Dei Patris omnipotentis : inde venturus est judicare vivos et mortuos. Credo in Spiritum Sanctum, Sanctam Ecclesiam Catholicam, Sanctorum communionem, remissionem peccatorum, carnis resurrectionem, vitam æternam. Amen.

- V. Angelus Domini nuntiavit Mariæ :
R. Et concepit de Spiritu Sancto. *Ave Maria.*
V. Ecce ancilla Domini :
R. Fiat mihi secundum verbum tuum. *Ave Maria.*
V. Et Verbum caro factum est :
R. Et habitavit in nobis. *Ave Maria.*
V. Ora pro nobis, Sancta Dei Genitrix,
R. Ut digni efficiamur promissionibus Christi.

OREMUS.

Gratiam tuam, quæsumus Domine, mentibus nostris infunde, ut qui, Angelo nuntiante, Christi Filii tui incarnationem cognovimus, per passionem ejus et crucem ad resurrectionis gloriam perducamur. Per eundem Christum Dominum nostrum. Amen.

PRO TEMPORE PASCHALI.

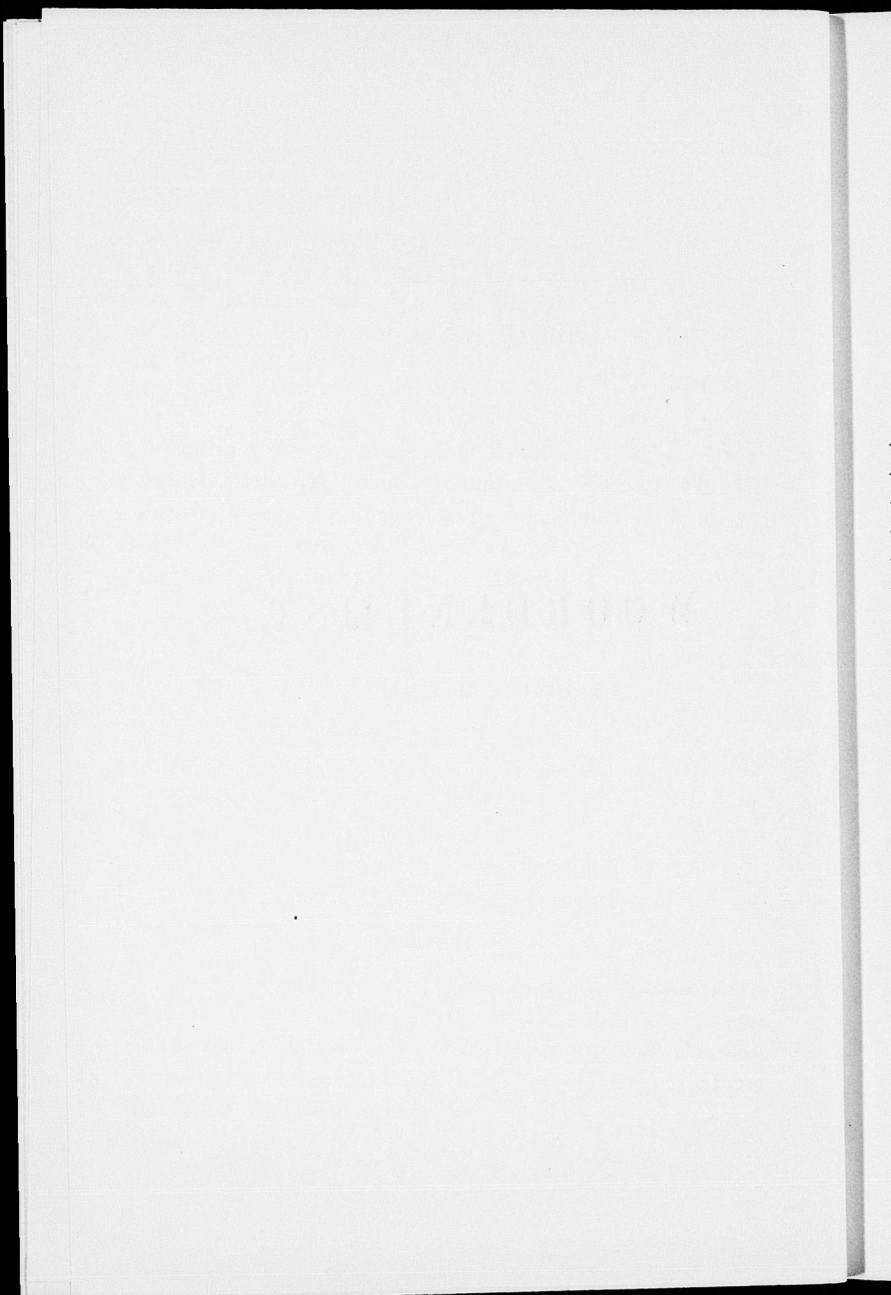
- Regina cœli, lætare, alleluia,
Quia, quem meruisti portare, alleluia,
Resurrexit, sicut dixit, alleluia,
Ora pro nobis Deum, alleluia,
V. Gaude et lætare Virgo Maria, alleluia :
R. Quia surrexit Dominus vere, alleluia.

OREMUS.

Deus, qui per resurrectionem Filii tui Domini nostri Jesu Christi mundum lætificare dignatus es, præsta quæsumus : ut per ejus Genitricem Virginem Mariam perpetuæ capiamus gaudia vitæ. Per eundem Christum Dominum nostrum. Amen.

s
i
-
n

WOORDENLIJST.

WOORDENLIJST.

A.

A, ab, *pr. cum abl.*: door, van.

Abdūco abduxi, abductum 3: afleiden, wegvoeren.

Abel, elis *m.* Abel.

Abeo, abii, abitum, abire: heengaan, zich verwijderen.

Abēram, *imperf.* van *absum*.

Abfui, zie *absum*.

Abhorreo, ui 2: een afschrik hebben van, terugdeinzen voor.

Abi: *imperativus* van *abeo*.

Abias, æ, *m.*: Abias.

Abiens, abeuntis, part. praes. van *abeo*.

Abii, zie *abeo*.

Abjicio, abjeci, abjectum 3: afwerpen, wegwerpen, *se abjicere ad pedes*: zich voor de voeten neerwerpen.

Ablatus, part. perf. van *aufero*.

Abluo, ablui, ablutum 3: afwasschen.

Abnuo, abnui, abnūtum 3: weigeren.

Abrahamus, i, *m.*: Abraham.

Absalon, onis, *m.*: Absalon.

Abcondo, abscondi, absconditum 3: verbergen.

Absens, part.: afwezig.

Absentia, æ, *f.*: afwezigheid.

Abstineo, abstinui, abstentum 2: zich onthouden; *cibo*: zich van spijs onthouden; *prælio*: den strijd niet wagen.

Abstūli, zie *aufero*.

Absum, abfui, abesse, afwezig zijn; verwijderd zijn.

Absūmo, absumpsi, absumptum 3: vernielen, verwoesten.
vernietigen.

Abundantia, æ, f. overvloed.

Abunde, *adv.*: ruimschoots.

Abūtor, abusus sum 3: misbruiken, misbruik maken van.

Ac, *conj.*: en.

Accēdo, accessi, accessum 3: naderen, komen bij; *propius*
dichterbij komen.

Acceléro, avi, atum 1: verhaasten; *cursum*: sneller loopen,
sneller rijden.

Accendo, accendi, accensum 3: ontsteken.

Accēpi, zie *accipio*.

Acceptus, *adj.* aangenaam, welkom, zie verder *accipio*.

Accerso, zie *arcesso*.

Accessi, zie *accedo*.

Accīdo, accīdit 3: overkomen, geschieden; *accidit ut*: het
gebeurde dat.

Accingo, accinxi, accinctum 3: aangorden, omgorden;
latus gladio: een degen aan de zijde gorden.

Accipio, accēpi, acceptum 3: ontvangen, aannemen, nemen,
krijgen.

Accīsus, *part.* van *accido*: afgesneden.

Accommōdo, avi, atum 1: aanpassen.

Accumbo, accubui, accubitum 3: aanliggen, aanzitten, aan
tafel gaan zitten.

Accusator, oris, m. beschuldiger.

Accūso, avi, atum 1: beschuldigen.

Acer, acris, acre, *adj.* hevig, levendig.

Acerbe, *adv.* bitter, bits, met bitterheid.

Acerbitas, tatis, f.: hevigheid, bitterheid.

Acerbus, *adj.*: bitter, hevig, wreed.

Achābus, i, m.: Achab.

Acies, ei, f.: slagorde, gelederen, leger, legerschaar, slagveld;
acie dimicare: in slagorde (of in het open veld) strijden.

Acrīter *adv.*: hevig, dapper.

Ad *præp. cum acc.*: tot, naar, aan, bij, voor; met het *gerundium* beteekent het *om*.

Adāmo, avi, atum 1: teeder beminnen.

Adamus, i. m.; Adam.

Adāquo, avi, atum, 1: drenken.

Addico, addixi, addictum 3: overgeven, overleveren aan;
in servitutem tot slavernij of slavendienst verwijzen,
ter slavernij veroordeelen, slaaf maken.

Addo, addidi, additum 3: bijvoegen.

Adduco, adduxi, adductum 3: aanbrengen, halen, geleiden,
voeren, brengen bij of voor.

Adēgi zie *adigo*.

Adēmi zie *adimo*.

Adeò *adv.* zoozeer, zoo, zoodanig. **Adeò ut conj.** zoodat.

Adēo, adii, aditum, adire: naar toe gaan, gaan tot of
naar.

Adeptus zie *adipiscor*.

Adēram van *adsum*.

Adhæreo, adhæsi, adhæsum 2: gehecht zijn aan, blijven,
verblijven.

Adhibeo, adhibui, adhibitum 2: aanwenden, bezigen, ge-
bruiken, hebben; *fidem* geloof slaan aan.

Adhuc *adv.* nog.

Adigo, adēgi, adactum 3: dwingen; *ad peccandum* tot
zonde overhalen.

Adimo, ademi, ademptum 3: ontnemen, afnemen, benemen.

Adipiscor, adeptus sum 3: verkrijgen, achterhalen, inhalen,
bereiken.

Aditus, us m. toegang.

Adivi of **adii** zie *adeo*.

Adjicio, adjeci, adjectum 3: bijwerpen, bijvoegen.

Adjudico, avi, atum 1: toewijzen, toekennen.

Adjumentum, i. n. Steun, hulp.

Adjungo, adjunxi, adjunctum 3: bijvoegen, vereenigen met.

Adjutor, oris, m.: helper, beschermer.

Adjūvo, adjūvi, adjūtum 1: helpen, bijstaan.

Administro, avi, atum 1: besturen, beheeren.

Admirabilis adj. wonderlijk, bewonderenswaardig.

Admirandus adj. bewonderenswaardig.

Admīror, atus sum 1: bewonderen.

Admitto, admisi, admissum 3: aannemen, begaan.

Admoneo, admonui, admonitum 2: vermanen, waarschuwen, verwittigen.

Admoveo, admōvi, admōtum 2: naderbij brengen, *ori* aan den mond brengen.

Adōlescens, entis m. f.: jongeling.

Adōlescentulus i. m.: jongetje, knaapje.

Adōlesco, adolēvi, adultum 3: groeien, groot worden, opgroeien.

Adopto, āvi, ātum 1: aannemen, als kind aannemen, tot zich nemen,

Adorior, adortus sum 4: aanvallen, aanranden, losgaan, losrukken op.

Adōro, avi, ātum 1: aanbidden.

Adsto, adstīti, 1: staan bij of voor, zich vertoonen; *adstantes*: de omstaanden, de omstanders.

Adsum, adfui, adesse: tegenwoordig zijn, aanwezig zijn, dichtbij zijn, aanstaande zijn.

Adūlatio, onis f.: vleierij, liefkoozerij.

Adūlor, atus sum 1: vleien, liefkoozen.

Adultēro, avi, atum 1: overspel doen.

Adultus *part. van adoleasco*, groot geworden, volwassen, tot den mannelijke leeftijd gekomen.

Adūro, adussi, adustum 3: branden, verbranden, schroeien.

Advenio, advēni, adventum 4: aankomen.

Adventus, us m.: aankomst.

Adversus *adv. cum acc.*: tegen.

Adversus *adj.* tegenstrijdig, onaangenaam.

Advōco, āvi, ātum 1: roepen.

Advōlo, avi atum 1: ijlen, snellen naar.

Aedes, is f. tempel.

Aedificatio, **onis** f. het bouwen, de bouw, stichting.

Aedifico, **āvi**, **ātum** 1: bouwen, stichten.

Aeger, **ægra**, **ægrum** *adj.* ziek.

Aegrè *adv.* met tegenzin *ægre ferre*: met weerzin verdragen, kwalijk nemen.

Aegrōto, **āvi**, **ātum** 1: ziek zijn.

Aegyptius *adj.*: Egyptenaar.

Aegyptus, **i** f. Egypte.

Aemulus, **i** m.: mededinger *fraternæ virtutis*: najiverig op de dapperheid zijns broeders.

Aeneus *adj.* koperen, metalen.

Aequālis *adj.* zijns gelijke, speelgenoot.

Aequè *adv.* even, evenals, gelijkelijk.

Aequo, **āvi**, **ātum** 1: evenaren; *solo*: met den grond gelijk maken, slechten, sloopen.

Aequus *adj.* gelijk: *æquo animo*: gelaten, gerust, welgemoed; *plus æquo*: al te.

Aër, **aëris** m. lucht.

Aereus *adj.* koperen, ijzeren.

Aerumna, **æ** f. ongeluk, droefenis.

Aestimo, **āvi**, **ātum** 1: achten; *parvi* weinig, gering achten.

Aetas, **atis** f. leeftijd. ouderdom, *ab ineunte ætate*: van de prilste jeugd af.

Aeternus *adj.* eeuwig.

Affecto, **āvi**, **ātum** 1: staan naar.

Affero, **attuli**, **allatum**, **afferre**: aanbrengen, brengen, medebrengen.

Afficio, **affeci**, **affectum** 3: aandoen, overladen met; *pœna*, *suppliciis* straffen; *contumelia* beleedigen, beschimpen; *morte* doden.

Affigo, **affixi**, **affictum** 3: vasthechten, hechten of slaan aan; *ad palum*: aan een paal hechten.

Affirmo, **avi**, **atum** 1: verzekeren.

Affligo, **affixi**, **afflictum** 3: beschadigen, kwetsen, kwel-

len, plagen; *res afflictæ*: slechte, hopelooze toestand; onheil.

Affluo, affluxi, affluxum 3: toevloeien, overvloed hebben van, baden in.

Africa, æ f. Afrika.

Ager, agri m. akker, veld, land.

Aggredior, aggressus sum 3: afgaan op, aanvallen, ondernemen, ter hand nemen.

Agnosco, agnōvi, agnītum 3: erkennen, inzien.

Ago, egi, actum 3: doen, te werk gaan, handelen; *gratias*: dankzeggen, bedanken; *tempus*: den tijd doorbrengen.

Age, agite: welaan, kom, komt.

Agricola, æ m.: landbouwer, landman.

Aio, ais, ait: ik zeg, gij zegt, hij zegt, of hij zeide.

Albugo, inis f. het vlies.

Alexander, dri m. Alexander.

Alienigena, æ m. f. vreemdeling.

Aliēnus *adj.* vreemd, eens anders, verre, van een ander geslacht, buitenlandsch.

Aliquamdiu *adv.* eenigen tijd, een tijd, een tijdlang.

Aliquando *adv.* eens, eenmaal, soms.

Aliquis, aliqua, aliquod of **aliquid** *pron.* iemand, iets, eenig.

Aliquot *pron.* eenigen, sommigen.

Alius, alia, aliud, pron. een ander, verschillend: *non aliud* niets anders.

Alligo, avi, atum 1: binden, vastmaken.

Alloquer, allocutus sum 3: aanspreken, toespreken.

Alō, alui, alitum 3: voeden, opvoeden, kweken, onderhouden.

Altare, is, n. altaar, het altaar.

Alter *gen.* **alterius** de ander, de tweede: *alter alter*: de een de ander.

Altercatio, onis f. twist, woordentwist.

Altum, i, n. hoogte, oppervlakte: *fluitare in alto*: op de oppervlakte drijven.

Altus *adj.* hoog, verheven.

Alui zie *alo*.

Alveus, i: de bedding: *pleno alveo fluere*: over de geheele bedding stroomen, in vollen stroom zijn.

Amalecitæ, arum m. De Amalekieten.

Aman, anis m. Aman.

Amans *part.* liefhebbend. Zie verder *amo*.

Amasias, æ m. Amasias.

Ambo, æ *adj.* beiden.

Ambulo, avi, atum 1: wandelen.

Amens *adj.* onzinnig: *furore*: waanzinnig van woede.

Amicē *adv.* vriendelijk.

Amicitia, æ f. vriendschap: *amicitiā jungere*: vriendschap sluiten, aanknoopen.

Amitto, amisi, amissum 3: verliezen: *amisso exercitu*: zijn leger verloren zijnde, met verlies van zijn leger.

Amnis, is m. rivier.

Amo, avi, atum 1: beminnen, liefhebben, veel houden van.

Amœnus *ad.*: aangenaam, bevallig.

Amon, onis, m. Amon.

Amor, oris, m. liefde, teederheid: *amore complecti*: veel genegenheid hebben voor, teeder beminnen.

Amoveo, amovi, amotum 2: verwijderen, wegnemen, afwentelen.

Amplexor, amplexatus sum 1: omhelzen.

Amplexus, us, m. omhelzing.

Amplus *adj.*: ruim, uitgestrekt, groot, aanzienlijk; *ampla præda*: vette buit.

Amplius *adj.*: meer.

Ampūto, avi, atum 1: afsnijden, afhouden.

An *conj.* of, of niet; *annon*: of wel.

Angēlus, i m. engel.

Ango, anxī 3: knellen, beangstigen, ongerust maken; *angī*: ongerust, beangstigd zijn.

Anīma, æ f. ziel.

len, plagen; *res afflictæ*: slechte, hopelooze toestand; onheil.

Affluo, affluxi, affluxum 3: toevloeien, overvloed hebben van, baden in.

Africa, æ f. Afrika.

Ager, agri m. akker, veld, land.

Aggredior, aggressus sum 3: afgaan op, aanvallen, ondernemen, ter hand nemen.

Agnosco, agnōvi, agnītum 3: erkennen, inzien.

Ago, egi, actum 3: doen, te werk gaan, handelen; *gratias*: dankzeggen, bedanken; *tempus*: den tijd doorbrengen.

Age, agite: welaan, kom, komt.

Agricola, æ m.: landbouwer, landman.

Aio, ais, ait: ik zeg, gij zegt, hij zegt, of hij zeide.

Albugo, inis f. het vlies.

Alexander, dri m. Alexander.

Alienigena, æ m. f. vreemdeling.

Aliēnus *adj.* vreemd, eens anders, verre, van een ander geslacht, buitenlandsch.

Aliquamdiu *adv.* eenigen tijd, een tijd, een tijdlang.

Aliquando *adv.* eens, eenmaal, soms.

Aliquis, aliqua, aliquod of **aliquid** *pron.* iemand, iets, eenig.

Aliquot *pron.* eenigen, sommigen.

Alius, alia, aliud, pron. een ander, verschillend: *non aliud* niets anders.

Alligo, avi, atum 1: binden, vastmaken.

Alloquer, allocutus sum 3: aanspreken, toespreken.

Allo, alui, alitum 3: voeden, opvoeden, kweken, onderhouden.

Altare, is, n. altaar, het altaar.

Alter *gen.* **alterius** de ander, de tweede: *alter alter*: de een de ander.

Altercatio, onis f. twist, woordentwist.

Altum, i, n. hoogte, oppervlakte: *fluitare in alto*: op de oppervlakte drijven.

Altus *adj.* hoog, verheven.

Alui zie *alo*.

Alveus, **i**: de bedding: *pleno alveo fluere*: over de geheele bedding stroomen, in vollen stroom zijn.

Amalecitæ, arum m. De Amalekieten.

Aman, anis m. Aman.

Amans *part.* liefhebbend. Zie verder *amo*.

Amasias, æ m. Amasias.

Ambo, æ *adj.* beiden.

Ambulo, avi, atum 1: wandelen.

Amens *adj.* onzinnig: *furore*: waanzinnig van woede.

Amicē *adv.* vriendelijk.

Amicitia, æ f. vriendschap: *amicitiā jungere*: vriendschap sluiten, aanknoopen.

Amitto, amisi, amissum 3: verliezen: *amisso exercitu*: zijn leger verloren zijnde, met verlies van zijn leger.

Amnis, is m. rivier.

Amo, avi, atum 1: beminnen, liefhebben, veel houden van.

Amœnus *ad.*: aangenaam, bevallig.

Amon, onis, m. Amon.

Amor, oris, m. liefde, teederheid: *amore complecti*: veel genegenheid hebben voor, teeder beminnen.

Amoveo, amovi, amotum 2: verwijderen, wegnemen, afwentelen.

Amplexor, amplexatus sum 1: omhelzen.

Amplexus, us, m. omhelzing.

Amplus *adj.*: ruim, uitgestrekt, groot, aanzienlijk; *ampla præda*: vette buit.

Amplius *adj.*: meer.

Ampūto, avi, atum 1: afsnijden, afhouden.

An *conj.* of, of niet; *annon*: of wel.

Angēlus, i m. engel.

Ango, anxī 3: knellen, beangstigen, ongerust maken; *angi*: ongerust, beangstigd zijn.

Anīma, æ f. ziel.

Aspectus, *us. m.* gezicht, blik, aanblik; *ad cujus aspectum*: bij wiens aanblik.

Aspicio, aspexi, aspectum 3: aanzien, bezien, zien, beschouwen.

Assentio, assensi, assensus 4: toestemmen, inwilligen, toegeven. **Assentior, assensus sum.** 4: toestemmen, luisteren naar.

Asséquor, assecutus sum 3: bereiken, inhalen.

Assuêrus *i. m.* Assuerus.

Assuesco, assuevi, assuêtum 3: zich gewennen, gewoon worden.

Assuetus *part* gewend, gewoon.

Assyria, *æ. f.* Assyrie.

Assyrius, *i. m.* Assyriër.

Astiti van *asto*. Zie *adsto*.

At. conj. maar, doch.

Athalia, *æ. f.* Athalia.

Atque conj. en.

Atqui conj. maar.

Atrium, *i. n.* voorhof.

Attâmen, *adv.* toch, evenwel.

Attingo, attigi, attactum 3: aanraken, behandelen, bereiken.

Atträho, attraxi, attractum 3: naar zich toehalen, trekken, optrekken.

Attrecto, ävi, atum *l.*: aanraken, tasten, betasten.

Attüli, zie *affero*.

Auctus, *part.* van *augeo*.

Audax, äcis *adf.* stoutmoedig, stout, vermetel: *consilium*: stout plan, stoute onderneming.

Audeo, ausus sum 2: durven, wagen.

Audio, ivi, itum 4: hooren, vernemen, luisteren.

Aufêro, abstüli, ablätum, auferre: wegnemen, stelen.

Augeo, auxi, auctum 2: vermeederen, vermenigvuldigen; *rem suam*: zijne bezittingen vermeederen; *gloria*:

met roem overladen; *prole numerosa*; door een talrijk kroost vermenigvuldigen.

Aula, æ f. het hof.

Aulicus, i, m. hoveling.

Aureus, *adj.* gouden.

Auris, is f. oor: **ad aures**, ter oore.

Aurum, i n. goud.

Ausim van *audeo*: ik zou durven.

Ausus, zie *audeo*.

Aut, *conj.* of.

Autem, *conj.* echter, nu, maar.

Auxi, zie *augeo*.

Auxilium, i n. hulp, bijstand, *auxilio venire*: te hulp komen.

Avello, **avulsi**, **avulsam** 3: afrukken, ontrukken, afhouden.

Averto, **averti**, **aversum** 3: afwenden, verwijderen.

Avis, is f. vogel.

Avitus, *adj.* voorvaderlijk.

Avulsus, zie *avello*.

Avunculus, i m. oom, moeders broeder.

Avus, i m. grootvader; *avi*: voorouders.

Azarias, æ, m. Azarias.

B.

Babylon, **onis** f. Babylon, Babyionië.

Babylonicus, i, m. van Babylon, Babyioniër.

Babylonii, **orum** m. Babyioniërs.

Bacchides, is m. Bacchides.

Baculum, i. n. stok.

Bālo, **avi**, **atum** l.: blaten.

Balteus, i, m. gordel, bandelier.

Bathuel, **elis**, m. Bathuël.

Beātus, *adj.* zalig, gelukkig.

Bellua, æ f. beest.

Bellum, i, n. oorlog, krijg.

Aspectus, *us. m.* gezicht, blik, aanblik; *ad cujus aspectum*: bij wiens aanblik.

Aspicio, aspexi, aspectum 3: aanzien, bezien, zien, beschouwen.

Assentio, assensi, assensus 4: toestemmen, inwilligen, toegeven. **Assentior, assensus sum.** 4: toestemmen, luisteren naar.

Asséquor, assecutus sum 3: bereiken, inhalen.

Assuêrus *i. m.* Assuerus.

Assuesco, assuevi, assuêtum 3: zich gewennen, gewoon worden.

Assuetus *part* gewend, gewoon.

Assyria, *æ. f.* Assyrie.

Assyrius, *i. m.* Assyriër.

Astiti van *asto*. Zie *adsto*.

At. conj. maar, doch.

Athalia, *æ. f.* Athalia.

Atque conj. en.

Atqui conj. maar.

Atrium, *i. n.* voorhof.

Attâmen, *adv.* toch, evenwel.

Attingo, attigi, attactum 3: aanraken, behandelen, bereiken.

Atträho, attraxi, attractum 3: naar zich toehalen, trekken, optrekken.

Attrecto, ävi, atum *l.*: aanraken, tasten, betasten.

Attüli, zie *affero*.

Auctus, *part.* van *augeo*.

Audax, äcis *adf.* stoutmoedig, stout, vermetel: *consilium*: stout plan, stoute onderneming.

Audeo, ausus sum 2: durven, wagen.

Audio, ivi, itum 4: hooren, vernemen, luisteren.

Aufêro, abstüli, ablätum, auferre: wegnemen, stelen.

Augeo, auxi, auctum 2: vermeederen, vermenigvuldigen; *rem suam*: zijne bezittingen vermeederen; *gloria*:

met roem overladen; *prole numerosa*; door een talrijk kroost vermenigvuldigen.

Aula, æ f. het hof.

Aulicus, i, m. hoveling.

Aureus, *adj.* gouden.

Auris, is f. oor: *ad aures*, ter oore.

Aurum, i n. goud.

Ausim van *audeo*: ik zou durven.

Ausus, zie *audeo*.

Aut, *conj.* of.

Autem, *conj.* echter, nu, maar.

Auxi, zie *augeo*.

Auxilium, i n. hulp, bijstand, *auxilio venire*: te hulp komen.

Avello, **avulsi**, **avulsam** 3: afrukken, ontrukken, afhouden.

Averto, **averti**, **aversum** 3: afwenden, verwijderen.

Avis, is f. vogel.

Avitus, *adj.* voorvaderlijk.

Avulsus, zie *avello*.

Avunculus, i m. oom, moeders broeder.

Avus, i m. grootvader; *avi*: voorouders.

Azarias, æ, m. Azarias.

B.

Babylon, **onis** f. Babylon, Babyionië.

Babylonicus, i, m. van Babylon, Babyioniër.

Babylonii, **orum** m. Babyioniërs.

Bacchides, is m. Bacchides.

Baculum, i. n. stok.

Bālo, **avi**, **atum** l.: blaten.

Balteus, i, m. gordel, bandelier.

Bathuel, **elis**, m. Bathuël.

Beātus, *adj.* zalig, gelukkig.

Bellua, æ f. beest.

Bellum, i, n. oorlog, krijg.

Caro, carnis f. vleesch, *suilla*: varkensvleesch.

Carus, adj. dierbaar, geacht.

Cassis, idis, f. helm.

Castellum, i. n. burcht, kasteel, vesting.

Castra, orum, n. legerplaats, kamp; *ponere*: legerplaats of kamp opslaan, legeren, kampeeren.

Casus, us, m. val, toeval; *quo casu*: door welk toeval; *casu*: bij toeval, toevallig.

Catēna, æ f. keten, ketting, boei.

Cauda, æ. f. staart.

Causa, æ. f. reden, oorzaak; *quam ob causam* of *ea de causa*: om die reden, daarom; *mea causa*: om mijnentwille; *causa Josephi*: ter wille van Jozef.

Caveo, cavi, cautum 2: zich wachten, op zijne hoeden zijn; *cave ne*: pas op dat.

Cecidi zie **Cado**.

Cecidi zie **Cædo**.

Cecini zie **Cano**.

Cedo, cessi, cessum 3: wijken, afloopen; *omnia feliciter cedebant*: alles liep gelukkig af, alles gelukte.

Celebro, āvi, ātum 1: viëren; *convivium*: een feestmaal houden.

Celo, avi, atum 1: verbergen, zwijgen.

Centum: honderd.

Centurio, onis. m.: hoofdman. aanvoerder.

Cepi, zie *capio*.

Cerno, crevi, cretum 3: zien, duidelijk onderscheiden, ontwaren.

Certamen, inis n: strijd, gevecht, slag.

Certè, adv.: zeker, voorzeker.

Certior: comparatives van *certus*; *certiorem facere* verwittigen, kennis geven.

Certò adv.: zeker.

Certo, āvi, ātum 1: strijden.

Certus adj.: zeker; *certiorem facere*, kennis geven, verwittigen.

Cervix, icis f.: hals, nek.

Cetéri, of cæteri, orum m.: de overigen.

Chamus, i. m.: Cham.

Chanaan, anis. m.: Kanäan.

Charta, æ. f.: papier.

Chirographum, i. n.: handschrift, schuldbekentenis.

Christus, i. m.: Christus.

Cibaria, orum, n.: levensmiddelen, mondkost.

Cibus, i. m.: spijs, voedsel, voeder.

Cilicium, i. n.: rouwkleed, boetekleed.

Cingo, cinxi, cinctum 3: omgorden, omringen, omsingelen;
obsidione: belegeren.

Cinis, eris. m.: asch.

Circà, adv. om, rondom.

Circuibam, zie *circum eo*.

Circumdo, dēdi, dātum, l.: omhangen, omringen, omgorden.

Circum eo, circui vi, circuitum, circuire: rondgaan, rond-
lopen, doorloopen.

Circumféro, tūli, latum, ferre: omdragen.

Circumstans, antis, m.: omstander.

Circumsto, stēti, stitum, l.: rondomstaan.

Circumtégo, texi, tectum 3: omhangen, rondom bedekken.

Circumvenire, veni, ventum 4: omgeven, omsingelen, inwik-
kelen.

Circumvolito, avī, atum, l.: omheenvliegen.

Citatus *part.* snel; *citato cursu* of *equo*: in galop, spoor-
slags.

Cithara, æ, f.: cither *pulsare citharam*: de harp bespelen.

Cito, citius, adv. spoedig, gauw.

Civis, is, m.: burger, inwoner.

Civitas, atis, f.: de burgerij, de stad.

Clades, is, f.: schade, verlies, nederlaag, onheil, *cladem acci-
pere*: eene nederlaag lijden of ontvangen.

Clam, adv. heimelijk.

Clāmo, avī, atum, l.: schreeuwen, roepen.

Clamor, oris, m.: geschreeuw, geroep; *clamorem edere*: een kreet slaken, een geschreeuw aanheffen.

Clanculum, adv. in het geheim, heimelijk.

Clango, claxi 3: schallen.

Clangor, oris, m.: geschal, geraas.

Claudo, clausi, clausum 3: sluiten.

Clementer, adv. minzaam, goedertieren.

Clypeus, i, m.: schild.

Coactus, part. en **Coëgi**, zie *cogo*.

Cælum, i, n.: hemel.

Cænaculum, i, n.: eetzaal, vertrek.

Cæpi, cæpisti, cæpit, cæpisse: beginnen, ondernemen.

Cogito, avi, atum, l.: denken.

Cognatus, adj. bloedverwant, aanverwant.

Cognitus, zie *cognosco*.

Cognomen, inis, n.: bijnaam.

Cognosco, cognovi, cognitum, 3: kennen, weten, vernemen, erkennen.

Cogo, coëgi, coactum, 3: verzamelen, dwingen, noodzaken.

Cohibeo, cohibui, cohibitum, 2: tegenhouden, weerhouden, inhouden.

Cohortor, cohortatus sum. l.; aansporen, opwekken, vermanen.

Colendus, part. eerwaardig, zie *colo*.

Collacrymo, avi, atum, l.: medeweenen, te zamen weenen.

Collaudo, avi, atum, l.: te zamen prijzen, prijzen.

Collido, collisi, collisum, 3: verbrijzelen.

Colligo, collēgi, collectum, 3: verzamelen, vergaderen.

Collōco, avi, atum, l.: plaatsen, zetten op, bij of in, stellen.

Colloquium, i, n.: samenspraak.

Collóquor, collocutus, sum 3: spreken met, zich onderhouden met.

Collum, i, n. hals.

Colo, colui, cultum 3: bebouwen, beoefenen, betrachten, eeren, vereeren, dienen.

Color, oris, m. kleur.

Columba, æ, f.: duif.

Columna, æ, f.: zuil, kolom; *nubis*: wolkkolom; *ignis*: vuurkolom.

Coma, æ, f.: het haar.

Comburo, combussi, combustum, 3: verbranden.

Comēdo, comēdi, comēsūm, 3: eten, opeten, verteren.

Comes, itis, m. l.: gezelschap, metgezel, gezellin, deelgenoot.

Comiter, *adv.* vriendelijk.

Commendo, avi, atum, l.: aanbevelen, aanprijzen, voorstellen.

Commigro, avi, atum, l.: verhuizen.

Commisceo, commiscui, commixtum, 2: mengen of vermengen met.

Committo, commisi, commissum, 3: begaan, plegen, leveren, toevertrouwen; *se fugae*: de vlucht nemen, zijn heil zoeken in de vlucht, op den loop gaan; *praelium* of *pugnam*: slag leveren, den strijd beginnen; *non committam ut*; ik zal wel oppassen, dat... niet.

Commōdo, avi, atum l.: leenen.

Commōror, commoratus, sum, l.: verblijven, wonen, herbergen.

Commotus, *part.* bewogen, ontsteld, ontroerd, overgehaald; zie *commoveo*.

Commoveo, commovi, commotum, 2: bewegen, teweegbrengen, in beweging brengen.

Commūnis, *adj.* algemeen.

Commūto, avi, atum, l.: verwisselen, ruilen.

Compareo, comparui, 2: verschijnen, schijnen, blijken.

Compāro, avi, atum, l.: voorbereiden, gereedmaken, winnen, zich verschaffen; *se ad bellum*; zich uitrusten tot den oorlog.

Compello, avi, atum, l.: aanspreken.

Compello, compūli compulsum, 3: dwingen, dringen, aandrijven.

Comperio, compēri, compertum, 4: vernemen, ontdekken.

- Complector, complexus sum, 3:** omhelzen, omvatten, aangrijpen, bevangen.
- Compōno, composui, compositum, 3:** vervaardigen, regelen, in orde brengen, ten einde brengen.
- Comprehendo, comprehendi, comprehensum, 3:** nemen, vatten, grijpen, aangrijpen.
- Comprōbo, avi, atum, 1:** bewijzen, staven; *res comprobavit:* de uitkomst of de werkelijkheid bewees het, de zaak kwam uit.
- Compūli en compulsus, zie compello.**
- Concēdo, concessi, concessum, 3:** toestaan, laten, afstaan, geven, toegeven, verleenen.
- Concido, concidi, 3:** invallen; *animo*, den moed verliezen.
- Concito, avi, atum, 1:** ophitsen, aanstoken, opruien, opzweepen.
- Conclave, is, n.** vertrek.
- Concordia, æ, f.** eendracht, overeenstemming, goede verstandhouding.
- Concupisco, concupivi, concupitum, 3:** begeeren, verlangen.
- Concurro, concurri, concursum, 3:** toelopen, toesnellen, samenstroomen.
- Concutio, concussi, concussum, 3:** schudden, heen en weer stooten.
- Condio, īvi, itum, 4:** balsemen.
- Conditio, onis, f.** voorwaarde, voorslag, beding.
- Condo, condidi, conditum, 3:** opsluiten, stichten.
- Condono, āvi, atum, 3:** vergeven, kwijtschelden.
- Confectus, part.** vervaardigd, voltooid, afgemaakt, uitgeput, *re nondum confecta:* onverrichter zake, zie *conficio*.
- Confero, contūli, collatum, conferre, 3:** bijeenbrengen; *se conferre:* zich begeven naar.
- Confessus, zie confiteor.**
- Confestim, adv.** dadelijk, terstond, zonder toeven.
- Conficio, confeci, confectum, 3:** vervaardigen, bereiden, afmaken, *labore:* door arbeid uitputten, afmatten,

conficior afgemaakt worden, vergaan, sterven, *mærore*: van droefheid wegwijnen.

Confido, confidi, confisum 3: vertrouwen op, zijn vertrouwen stellen op, zich verlaten op.

Confirmo, avi, atum 1: bevestigen, versterken, verzekeren, bemoedigen.

Confiteor, confessus sum 2: belijden, bekennen.

Conflicto, avi, atum 1: kwellen; *conflictor*: gekweld worden, getroffen worden, bedroefd zijn.

Confligo, conflixi, conflictum 3: strijden, slag leveren, slaags zijn, handgemeen worden.

Confluo, confluxi, confluum 3: samenstroomen, toesnellen.

Confodio, confodi, confossum 3: doorboren; *vulneribus*: met wonden overdekken.

Confugio, confugi, confugitum 3: zijn toevlucht nemen tot, de wijk nemen, vluchten.

Congeries, ei, hoop, stapel: *lapidum*: steenhoop.

Congero, congesi, congestum 3: opeenhoopen, verzamelen.

Congredior, congressus sum 3: handgemeen worden, strijden, vechten.

Conjector, oris, m. waarzegger.

Conjicio, conjeci, conjectum 3: werpen in of naar.

Conjugium, i, n. huwelijk, echt.

Conjungo, conjunxi, conjunctum 3: verbinden, vereenigen, *conjunctis viribus*: met vereenigde krachten.

Conjuro, avi, atum 1: samenzweren.

Conjux, conjūgis m. f.: echtgenoot, echtgenoote, man, vrouw, gemaal, gemalin.

Conor, conatus sum 1: trachten, pogen.

Conscendo, conscendi, conscensum 3: beklimmen.

Conscindo, conscīdi, conscissum 3: verscheuren, scheuren.

Conscius, adj. kennende, bewust.

Conscriptio, onis, f. beschrijving, verdrag.

Consécro, avi, atum 1: wijden.

Consēdi, zie *consideo*.

Conséquor, consecutus sum 3: volgen op, bekomen, verwerven.

Conséro, conserui, consertum 3: samenvoegen; *manum*: handgemeen worden, slaags worden.

Consideo, consedi, consessum 2: nederzitten, zich nederzetten, gaan zitten, tot bedaren komen.

Considero, avi, atum 1: beschouwen, bedenken, overwegen, in aanmerking nemen.

Consido, consedi, consessum 3: zie *consideo*.

Consilium, i, n.: raad, raadgeving, plan, besluit; *quo consilio*: met welk oogmerk; *consilio utor*: den raad volgen van, zich laten leiden of gezeggen door.

Consisto, constiti, constitum 3: zich plaatsen bij stilstaan, post vatten, blijven staan; *ad mensam*: zich aan de tafel posteerden.

Consolatio, onis, f.: vertroosting, troost.

Consōlor, consolatus sum 1: troosten.

Conspectus, us, m.: aanschijn. tegenwoordigheid, *in conspectu*: in 't gezicht.

Conspargo, conspersi, conspersum 3: besproeien, bedekken, *cinere*: met asche bestrooien.

Conspicio, conspexi, conspectum 3: zien, aanschouwen, ontwaren.

Conspīcor, conspicatus sum 1: gewaar worden, zien aanschouwen.

Constanter *adv.*: gestadig, standvastig, onwankelbaar.

Constantia, æ, f.: standvastigheid, volharding.

Constiti, zie *consisto*.

Constituo, constitui, constitutum 3: vaststellen, oprichten, plaatsen, aanstellen.

Constringo, constrinxi, constrictum 3: vastbinden; *vinculis* in de boeien klemmen, (knellen of klinken.)

Consuesco, consuēvi, consuētum 3: zich gewennen, gewoon zijn.

Consuetudo, inis, f.: gewoonte.

Consūlo, consului, consultum 3: raadplegen, voorzien, zorgen voor; *sibi*: voor zich zelveu zorgen; *suæ saluti*: voor zijn welzijn zorgen, in zijn behoud voorzien.

Consūmo, consumpsi, consumptum 3: verteren, verbruiken, vernielen, doorbrengen.

Consurgo, consurrexi, consurrectum 3: opstaan, van zijn stoel opstaan.

Contamīno, avi, atum 1: bezoedelen, bevleken.

Contemno, contempsī, contemptum 3: verachten, verwerpen.

Contendo, contendi, contensum 3: gaan of rijden naar, zich begeven naar.

Contéro, contrivi, contritum 3: aan stukken breken, verbrijzelen, verpletteren.

Contīneo, continui, contentum 2: weerhouden, terughouden; *se*, zich inhouden.

Contingo, contigi, contactum 3: aanraken, gebeuren, overkomen.

Continuò *adv.* terstond, dadelijk, in eens.

Contra *præp. cum acc.*: tegen.

Contrāho, contraxi, contractum 3: vergaderen, verzamelen; *exercitum*: een leger samenbrengen, op de been brengen.

Controversia, æ, f.: twist, geschil.

Contūli, zie *confero*.

Contumelia, æ, f.: beleediging, mishandeling, blaam, beschimping, hoon.

Contundo, contūdi, contūsum 3: verbrijzelen, vernederen, beteugelen.

Convenio, convēni, conventum 4: vergaderen, samenkomen, overeenstemmen, overeenkomen met, *Convenit*: het past, het voegt.

Conversus, part. gekeerd, bekeerd, zich keerende. Zie verder *converto*.

Converto, converti, conversum 3: keeren, wenden, omkeeren; *in bonum* ten goede keeren.

Conviciator, oris, m. lasteraar.

Convivium, i, n. gastmaal.

Convoco, āvi, ātum 1: bijeenroepen, samenroepen, bijeenbrengen.

Copia, æ, f. voorraad, menigte; **copiæ:** troepen, krijgsbenden.

Coquo, coxi, coctum 3: koken, braden.

Cor, cordis, n. het hart; *cordi esse:* ter harte gaan.

Coràm *præp. cum abl. et adv.:* voor, in tegenwoordigheid van, mondeling.

Cornu, n. horen.

Corpus, ōris, n. lichaam.

Corripio, corripui, correptum 3: aantasten, aangrijpen, vatten, grijpen, bevangen.

Corrumpto, corrūpi, corruptum 3: bederven, omkoopen.

Corruo, corruui 3: instorten, ineenvallen.

Corruptio, onis, f. bederf.

Corruptus, part. bedorven, verrot. Zie *corrumpo*.

Cortina, æ, f. gordijn, voorhangsel.

Corvus, i, m. raaf.

Costa, æ, f. rib.

Coxi zie *Coquo*.

Creator, oris, m. Schepper.

Credo, credidi, creditum 3: gelooven, toevertrouwen, leenen.

Credulus, adj. lichtgeloovig.

Creo, avi, ātum 1: scheppen, benoemen, aanstellen.

Cresco, crēvi, crētum 3: groeien, opgroeien, aangroeien, groot worden; *in dies:* met den dag aangroeien, toenemen.

Crimen, inis, n. misdad.

Crinis, is, m. het haar, de haren

Cruciatus, us, m. foltering, marteling.

Crucio, avi, ātum 1: folteren, pijnigen, martelen.

Crudelis, adj.: wreed, wreedaardig.

Crudelitas, ātis, f. wreedheid, wreedaardigheid.

Crudeliūs, adv. met meer wreedheid.

Crus, cruris, n. been, scheenbeen.

Crux, crucis, f. kruis, galg.

Cubitus, i, m. elleboog, el.

Cubo, cubui, cubitum 1: liggen.

Cucurri zie *curro*.

Culmas, i, m. halm, stengel.

Culpa, æ, f. schuld, misdaad; *culpam committere*: eene misdaad begaan.

Cultor, oris, m. vereerder; *Dei*: dienaar of aanbiddler van God.

Cultus, us, m. eeredienst, eerbewijzing, dienst, godsdienst, godsvrucht.

Cum *præp. cum abl.* met. **Cum** (quum) *conj.*: dewijl, terwijl, toen.

Cumulo, avi, atum 1: ophoopen, overladen, de maat vul len; *bonis*: met goederen verrijken.

Cupidus, adj. met *den genitivus*: begeerig naar of om.

Cupio, cupivi, cupitum 3: begeeren, verlangen. wenschen.

Cur, adv. waarom?

Cura, æ, f. zorg, bezorgdheid, vlijt; *curam gerere*: zorg dragen voor, zich bemoeien met.

Curo, avi, atum 1: zorgen, zorg dragen, zich bekommeren; *funus*: voor de begrafenis zorgen, de uitvaart houden.

Curro, cucurri, cursum 3: loopen, toesnellen, toeschieten; *currens*: loopende, haastig.

Currus, us, m. wagen.

Cursus, us, m. loop; *præceps*: volle galop, snelle vaart, hals over kop.

Custodiæ, arum. f.: wachters.

Custodio, ivi, itum 4: bewaken, behoeden, beschermen.

Custos, ōdis. m.: bewaker, beschermer.

Cutis, is, f.: vel, huid.

Cyrus, i, m.: Cyrus.

D.

Damnum, i, n.: verlies, nadeel. schade.

Daniel, ēlis, m.: Daniel.

Darius, i, Darius.

Datus, *part.* van *do*.

Daturus, *part. fut.* van *do*.

David, *idis*, m.: David.

De, *præp. cum abl.*: over, van.

Deambulo, *avi*, *atum* 1: wandelen.

Debeo, *debui*, *debitum* 2: moeten, schuldig zijn.

Debitus, *part.* van *debeo*: verschuldigd.

Decalogus, i, m. De wet der tien geboden.

Decedo, *decessi*, *decessum* 3: uitgaan; wijken, uit het leven scheiden.

Decem, tien.

Decepi, van *decipio*.

Deceptus, zie *decipio*.

Decerno, *decrevi*, *decretum* 3: besluiten, bepalen, bevelen

Decerpo, *decerpsi*, *decerptum* 3: afplukken, plukken.

Decerto, *avi*, *atum* 1: strijden, twisten, vechten.

Decido, *decidi* 3: nedervallen, vallen.

Decipio, *decepi*, *deceptum* 3: bedriegen, misleiden.

Declaro, *avi*, *atum* 1: verklaren.

Declinatio, *onis*, f.: buiging, neiging, zwenking.

Declino, *avi*, *atum* 1: afwenden, ontwijken.

Decretus, van *decerno*.

Decusso, *avi*, *atum* 1: kruisen; *decussare manus*: de handen kruiselings over elkander leggen.

Dedëram, *plusq. perf.* van *do*.

Dedi, zie *do*.

Dedicatio, *onis*, f.: wijding.

Deditio, *onis*, f.: overgave.

Deditus, *part.* overgegeven, toegewijd, zie *dedo*.

Dedo, *dedidi*, *deditum* 3: zich overgeven aan, zich toeleggen op.

Deduco, *deduxi*, *deductum* 3: wegvoeren, leiden, begeleiden, overhalen.

Deductus van *deduco*.

Deëram, van *desum*.

Defatigatus, *part.* vermoeid, afgemat.

Defeci, van *deficio*.

Defendo, **defendi**, **defensum** 3: verdedigen, beschermen;
a leone: tegen een leeuw.

Defero, **detuli**, **delatum**, **deferre** 3: medenemen, aanbrengen,
 overdragen; *deferre honorem*: eer bewijzen, eerbied
 betoonen.

Defervesco, **deferbui**, 3: bedaren, bekoelen.

Deficio, **defeci**, **defectum** 3: afvallen, verlaten.

Defigo, **defixi** **defictum** 3: inslaan, insteken, vasthechten.

Deflecto, **deflexi**, **deflexum** 3: afwijken, *ad vitia deflectere*:
 tot een slecht leven overgaan.

Defluo, **defluxi**, **defluxum** 3: afvloeien, afstroomen.

Defui, van *desum*.

Defuturus, van *desum*.

Degenero, **avi**, **atum** 1: ontaarden, afwijken.

Dehortor, **atus**, **sum** 1: ontraden, afraden.

Dein, *adv.* vervolgens, dan.

Deinceps, *adv.* van toen af, voortaan, in 't vervolg.

Deinde, *adv.* vervolgens, dan.

Dejicio, **dejeci**, **dejectum** 3: nedervellen, neerwerpen, om-
 verhalen.

Delabor, **delapsus**, **sum** 3: afvallen, neervallen.

Delatus, *part.* van *defero*: overgebracht, overgedragen; *res*
ad regem delata est: de zaak werd voor den koning
 gebracht.

Delecto, **avi**, **atum** 1: blijde maken.

Delector, **atus**, **sum** 1: zich verheugen, genoeg vinden,
 vermaak scheppen; *venatione*: in de jacht vermaak
 scheppen.

Delectus, *part.* van *deligo*.

Delēgo, **avi**, **atum** 1: afvaardigen.

Deleo, **delevi**, **deletum** 2: vernietigen, verdelgen, uitroeien.

Deliciæ, **arum**, *f.*: genoeg, geluk.

Deligo, delegi, delectum 3: uitkiezen.

Delinio, delinivi, delinitum 4: bedaren, paaien, voor zich innemen.

Delitescio, delitui 3: zich verbergen, zich verborgen houden.

Delūdo, delusi, delusum 3: bedriegen, verschalken.

Demetrius, i, m.: Demetrius.

Demitto, demisi, demissum 3: nederlaten.

Demum, adv. eindelijk, ten laatste.

Denique, adv. kortom, eindelijk.

Densus, adj. dicht, loofrijk.

Denuntio, avi, atum 1: aankondigen.

Deploro, avi, atum 1: beweenen.

Depōno, deposui, depositum 3: nederleggen, afleggen, laten varen; *deponere consilium*: van een voornemen afzien.

Deporto, avi, atum 1: overbrengen, medevoeren, medenemen.

Depositus, zie *depono*.

Deprēcor, ātus sum 1: afbidden, verbidden, verhoeden.

Deprehendo,prehendi,prehensum 3: betrappen, aantreffen.

Deprōmo, deprompsi, depromptum 3: voor den dag halen, te voorschijn brengen.

Derelinquo, dereliqui, derelictum 3: verlaten.

Derideo, derīsi, derīsum 2: bespotten, uitlachen.

Desævio, desævii, desævītum 4: heftig uitvallen tegen, zijne woede koelen aan.

Descendo, descendi, descensum 3: afdalen, nederdalen, afklimmen.

Descisco, descivi 3: afwijken.

Desēro, deserui, desertum 3: verlaten.

Desertum, i, n.: woestijn, wildernis.

Designo, avi, atum 1: aanduiden, afteekenen.

Desilio, desilii of desilui, desultum 4: afspringen, afstijgen.

Desisto, destīti, destītum 3: ophouden, nalaten, aflaten.

Despēro, desperavi, desperatum 1: wanhopen aan.

Despondeo, despondi, desponsum 2: verloven.

Destino, avi, atum 1: bestemmen, zich voornemen.

Destiti, zie *desisto*.

Destituo, destitui, destitutum 3: berooven, verlaten.

Destitutus, *part.* beroofd, verstoken, zie *destituo*.

Desum, defui, deesse, ontbreken, niet aanwezig zijn.

Deterreo, deterrui, deterritum 2: afschrikken, afwenden, afleiden.

Detraho, detraxi, detractum 3: aftrekken, afrukken, wegnemen, afstroopen.

Detrimentum, i, n.: schade, verlies; *detrimeto esse*: tot schade, schadelijk, nadeelig zijn.

Detrudo, detrūsi, detrusum 3: nederstooten, afwerpen.

Deus, i, m.: God.

Devenio, devēni, deventum 4: vervallen aan, overgaan tot.

Devinco, devici, devictum 3: overwinnen.

Devoro, avi, atum 1: verslinden, inslokken, opvreten.

Devoveo, devovi, devotum 2: opofferen, toewijden; *neci*: ter dood wijden, den dood toewijden,

Dextra, æ f.: rechterhand; *ad dexteram*: aan den rechterkant.

Diadēma, atis n.: koningskroon.

Dico, dixi, dictum 3: zeggen, spreken; *dicor*: gezegd, genoemd worden.

Dictito, avi, atum 1: zeggen, voorgeven, zich uitgeven.

Dictum, i, m.: bevel.

Dies, ei, m. en f.: dag; *in dies*: van dag tot dag.

Difficilis, adj. moeilijk, lastig.

Diffido, diffisus sum 3: mistrouwen, wantrouwen aan, geen vertrouwen stellen op.

Digitus, i, m.: vinger, *digito inserere*: aan den vinger steken.

Dignitas, atis, f.: waardigheid, waarde.

Dignus, adj. waard, waardig.

Digredior, digressus sum 3: afwijken.

Dilabor, dilapsus sum 3: zich verspreiden, zich verstrooien, uiteengaan.

- Dilectus**, *part.* van *diligo*: geacht, bemind.
Diligens, *adj.* vlijtig, naarstig.
Diligenter, *adv.* zorgvuldig, vlijtig.
Diligentia, *æ, f.*: vlijt, zorgvuldigheid.
Diligo, dilexi, dilectum 3: beminnen, liefhebben, achten.
Diluvium, i, n.: zondvloed, watervloed.
Dimico, avi, atum 1: strijden.
Dimidius, *adj.* half; *dimidia pars*: de helft.
Dimitto, dimisi, dimissum 3: wegzenden, laten gaan, loslaten.
Dimoveo, dimovi, dimotum 2: afleiden, verwijderen.
Dinumero, avi, atum 1: tellen.
Diripio, diripui, direptum 3: plunderen.
Diruo, dirui, dirutum 3: vernielen, verwoesten.
Dirus, *adj.* ijzingwekkend, onheilspellend.
Discedo, discessi, discessum 3: afscheid nemen, heengaan, weggaan, afwijken.
Discessus, us, m.: afscheid, vertrek.
Disco, didici, 3: leeren, leeren kennen.
Discumbo, discubui, discubum 3: zich aan tafel zetten.
Disjungo, disjunxi, disjunctum 3: verdeelen, scheiden.
Dispensator, oris, m.: rentmeester, hofmeester.
Dispono, disposui, dispositum 3: schikken, rangschikken.
Dissidium, i, n.: tweedracht, oneenigheid.
Dissimulo, avi, atum 1: ontveinzen, verbergen, onkenbaar maken.
Dissipo, avi, atum 1: uiteenjagen, verstrooien, verkwisten.
Dissuadeo, dissuasi, dissuasum 2: afraden.
Distribuo, distribui, distributum 3: uitdeelen.
Ditio, onis, f.: heerschappij, macht.
Diu, adv. lang, langen tijd; *diutius*: langer.
Diurnus, adj. langdurig.
Diversor, atus sum 1: zijn optrek nemen.
Dives, divitis, adj. rijk.
Divido, divisi, divisum 3: deelen, verdeelen.

Divinitus, *adv.* van Gods wege, door Gods wil.

Divinus, *adj.* goddelijk.

Divitiæ, arum, *f.*: rijkdom.

Dixi, zie *dico*.

Do, dedi, datum 1: geven; *se dare in viam*: zich op weg begeben; *voluptati*: zich aan wellust overgeven.

Doceo, docui, doctum 2: onderwijzen, leeren, onderrichten

Documentum, i, *n.*: les, proef; *capere*: een les nemen, leeren.

Doleo, dolui, dolitum 2: bedroefd zijn, zeer doen.

Dolor, oris, *m.*: droefheid, pijn, smart.

Domesticus, *adj.* huiselijk; *virtus domestica*: familiedeugd.

Dominus, i, *m.*: heer, meester; *exercituum*: de Heer der heerscharen.

Domo, domui, domitum 1: bedwingen, intoomen, temmen.

Domus, us, *f.*: huis; *domi*: te huis.

Donec, *adv.* totdat.

Dono, avi, atum 1: begiftigen.

Donum, i, *n.*: gift, geschenk; *dono*: ten geschenke.

Dormio, ivi, itum 4: slapen.

Dubito, avi, atum 1: twijfelen, aarzelen.

Ducenti, *adj. num.*: tweehonderd.

Duco, duxi, ductum 3: leiden, voeren; *exercitum*: een leger aanvoeren; *pro nihilo ducere*: voor niets rekenen, niets achten, niet tellen, verachten.

Dulcis, *adj.*: zoet, aangenaam.

Dum, conj.: totdat, terwijl.

Dumtaxat, *adv.*: slechts.

Duo, *adj. num.*: twee.

Duodecim, *adj. num.*: twaalf.

Duplex, *adj.*: dubbel; *somnium*: twee droomen.

Duplus, *adj.*: dubbel; *duplum pretium*: eens zooveel geld.

Duro, avi, atum 1: duren.

Durus, *adj.*: hard, moeielijk; *labor*: zware arbeid.

Dux, ducis, geleider, aanvoerder, hoofd, bevelhebber; *dux*

viæ of *itineris*: reisgids; *duce* onder geleide of aanvoering van.

Duxi, zie *duco*.

E.

E of **ex**, *præp. cum abl.*: uit, van.

Ea quæ: die dingen, welke; datgene wat.

Ecbatana, ōrum pl. n.: Ecbatana.

Ecce, *adv.* zie, ziehier, ziedaar.

Edico, edixi, edictum 3: bevelen, bepalen.

Edictum, i. n.: besluit, bevel; *edicto*: bij openbare bekendmaking.

Edo, edi, esum 3: eten.

Edo, edidi, editum 3: ter wereld brengen, uitbotten, voor den dag brengen; *clamorem*: schreeuwen; *edor*: geboren worden; *editus*: geboren.

Edoceo, edocui, edoctum 2: onderrichten.

Educo, avi, atum 1: opvoeden.

Educo, eduxi, eductum 3: uitleiden, uittrekken, uitvoeren; *castris*: doen oprukken.

Effectus, zie *efficio*.

Efferō, extūli, elatum, efferre: uitdragen, verheffen; *laudibus*: lofprijzen, verheerlijken.

Efficio, effeci, effectum 3: uitwerken, bewerken, doen, vormen.

Efflūe, effluxi, effluxum 3: verlopen.

Effodio, effōdi, effossum 3: uitgraven; *oculos*: de oogen uitsteken.

Effugio, effūgi, effugitum 3: ontsnappen, ontvluchten, ontwijken.

Effundo, effūdi, effusum 3: uitstorten, verspreiden.

Egens, adj.: hulpbehoevend, behoeftig.

Egēnus, adj.: arm, behoeftig.

Egestas, atis, f.: nood, behoefte, armoede.

Egi, zie *ago*.

Ego, *mei*, *pron.*: ik, van mij, enz.

Egredior, **egressus sum** 3: uitgaan, uitkomen, verlaten.

Egregie, *adv.* voortreffelijk, uitmuntend.

Egregius, *adj.*; uitgelezen, edel, uitmuntend.

Ejicio, **ejeci**, **ejectum** 3: uitdrijven, uitjagen, uitwerpen.

Elabor, **elapsus sum** 3: verlooopen.

Elatus, *part.* van *effero*: opgeblazen, trotsch, overmoedig geworden.

Eleazārus, **i**, *m.*: Eleazar.

Electus, zie *eligo*, *eligi*.

Elégans, *adj.*: welgeschapen, bevallig, schoon.

Elephantus, **i**, *m.*: olifant.

Eliezer, **eris**, *m.*: Eliezer.

Eligo, **elégi**, **electum** 3: kiezen, uitkiezen.

Elūo, **elui**, **elūtum** 3: uitwisschen.

Emergo, **emersi**, **emersum** 3: opduiken.

Emi, zie *emo*.

Emineo, **eminui** 2: zich onderscheiden, uitmunten.

Emitto, **emīsi**, **emissum** 3: uitzenden, uitlaten, verspreiden.

Emo, **emi**, **emptum** 3: koopen.

En, *adv.*: ziedaar; *en adsum*: zie hier ben ik.

Enarro, **avi**, **atum** 1: vertellen, verhalen.

Enascor, **enātus**, **sum** 3: uitschieten.

Enim, *conj.*: want, immers.

Enītor, **enixus sum** 3: baren, ter wereld brengen.

Eò, *adv.* daarheen, daar.

Eo, **ivi**, **itum**, **ire**, gaan; *eamus*: laat ons gaan; *itum est*: men ging.

Ephraimus, **i**, *m.*; Ephraïm.

Epūlor, **epulatus sum** 1: feest viëren, brassen.

Eques, **equītis**, *m.*: ruiter; *equites*: ruiterij.

Equus, **i**, *m.*: paard.

Erectus, zie *erigo*.

Ereptus, zie *eripio*.

Erga, *præp. cum acc.*: jegens.

Ergo, *conj.*: dus, dan, bijgevolg, alzoo.

Ergo, **erexi**, **erectum** 3: oprichten.

Eripio, **eripui**, **ereptum** 3: ontrukken; *e periculo*: aan een gevaar ontrukken, weghalen.

Erro, **avi**, **atum** 1: dwalen; *noli errare*: bedrieg u niet.

Error, **ōris**, *m.*: dwaling, vergissing.

Erumpo, **erūpi**, **eruptum** 3: uitbarsten, losbarsten, ontspringen, ontluiken; *in voces*: in woorden uitvallen.

Esaūs, *i*, *m.*: Ezau.

Esca, **æ**, *f.*: voedsel, aas.

Et, *conj.*: en, ook.

Etiam, *adv.*: ook, nog.

Etiamsi, *conj.*: alhoewel, ook al.

Eupator, **oris**, *m.*: Eupātor.

Europa, **æ**, *f.*: Europa.

Eva, **æ**, *f.*: Eva.

Evādo, **evāsi**, **evāsum** 3: ontsnappen, ontkomen.

Evenio, **evēni**, **eventum** 4: gebeuren, overkomen.

Eventus, **us**, *m.*: afloop, uitslag.

Everto, **everti**, **eversum** 3: te gronde richten, omwerpen, uitroeien.

Ex, *præp. cum abl.*: uit, van; *ex quo*: sedert, sinds.

Exactus, zie *exigo*.

Exalto, **avi**, **atum** 1: verheffen.

Exanimatus, *part. præet.*: uitgeput.

Exardeo, **exarsi** 2: ontvlammen: *irā*: in toorn ontsinken.

Exaudio, **ivi**, **itum** 4: hooren, verhooren.

Excēdo, **excessi**, **excessum** 3: uittrekken, verlaten.

Excellens, *adj.*: uitmuntend. uitstekend.

Excidium, *i*, *n.*: verwoesting, vernietiging, ondergang.

Excipio, **excepi**, **exceptum** 3: onthalen, ontvangen.

Excito, **avi**, **atum** 1: opwekken, aansporen.

Exclāmo, **avi**, **atum** 1: uitroepen.

Excusatio, onis, f.: verschooning; *afferre*: verschooning inbrengen.

Excuso, avi, atum, 1: verschoonen.

Exegi, zie *exigo*.

Exemi, zie *eximo*.

Exemplum, i, n.: voorbeeld.

Exeo, ivi, itum, exire: uitgaan, uitkomen.

Exequor, zie *exsequor*.

Exercitus, ūs, m.: leger, legermacht; *magnus, ingens*: een talrijk leger.

Exhalo, avi, atum, 1: uitwasemen, verspreiden.

Exhibeo, exhibui exhibitum, 2: vertoonen.

Exigo, exēgi, exactum 3: doorbrengen, voltrekken.

Exiguus, adj.: klein, gering; *exigua manu*: met eene kleine bende.

Exii, i, zie *exeo*.

Exilis, adj.: mager, schriel, dun.

Exilium, i, n.: ballingschap.

Eximius, adj.: uitstekend, zeer schoon.

Eximo, exēmi, exemptum 3: bevrijden, ontrukken aan.

Existimo, avi, atum 1: meenen, denken.

Exitus, us, m.: uitkomst, uitgang, uiteinde.

Exorior, exortus sum 4: optreden, ontstaan.

Exorno, avi, atum 1: versieren.

Expecto, zie *exspecto*, wachten.

Expello, expuli, expulsum 3: weggagen, uitdrijven.

Expergefactus, part. *præter*.: wakker geworden.

Experrectus, adj.: gewekt, wakker geworden.

Experior, expertus sum 4: proeven, beproeven, ondervinden.

Expio, avi, atum 1: zuiveren, van bezoedeling reinigen.

Expīro, avi, atum 1: den adem uitblazen, den geest geven.

Explōro, avi, atum 1: bespieden, onderzoeken, afloeren, nazien, ontdekken.

Expōno, exposui, expositum 3: verklaren, aantoonen, te vondeling leggen.

Exprīmo, expressi, expressum 3: uitpersen, uitdrukken.

Exprōbro, avi, atum 1: verwijten.

Expugno, avi, atum 1: bestormen, overweldigen.

Expūli, zie *expello*.

Exquīro, exquisīvi, exquisitum 3: vragen, onderzoeken.

Exquisītus, *part.* van *exquiro*: uitgezocht.

Exsecratus, vervloekt, verfoeid.

Exsecror, exsecratus sum 1: vervloeken.

Exsequor, exsecutus sum 3: uitvoeren, ten uitvoer brengen.

Exsicco, avi, atum 1: uitdrogen, droogmaken.

Exsilio, exsiliī, exsultum 4: toeschieten, schieten, opspringen, buiten springen.

Exsolvo, exsolvi, exsolūtum 3: betalen, boeten.

Exspecto, avi, atum 1: wachten, afwachten.

Extendo, extendi, extensum 3: uitstrekken, uitsteken.

Extērus, *adj.*: vreemdeling.

Extimesco, extimui 3: vreezen, schromen.

Extinctus, *part. praet.* van *extinguo*: overleden, den geest gegeven.

Extorqueo, extorsi, extortum 2: afpersen.

Extrāho, extraxi, extractum, uittrekken.

Extrēmus, *adj.*: uiterste, laatste.

Extrūo, extruxi, extractum 3: bouwen.

Exūo, exui, exūtum 3: uitkleeden, berooven.

Exūro, exūssi, exustum 3: verbranden.

Ezechias, æ, m.: Ezechias.

F.

Facies, ei, f.: gelaat, aangezicht.

Facile, facilius, facillime, *adv.*: gemakkelijk.

Facilis, *adj.*: gemakkelijk, licht.

Facinus, oris, n.: heldendaad.

Facio, fēcī, factum 3: doen, maken, handelen, verrichten, plegen.

Factum, i, n. daad, feit.

Factus, zie *facio* en *fio*: *factum est*: het is geschied.

Facultas, atis, f.: vermogen, verlof, macht. **Facultates**, um,
f.: vermogens; *tibi evenient*: goederen zullen u ten
deel vallen.

Fallo, *fefelli*, *falsum* 3: bedriegen.

Falsus, *adj.*: valsch, onwaar.

Fama, æ, f.: gerucht, roem.

Fames, is, f.: honger, hongersnood.

Familia, æ, f.: familie, huisgezin.

Familiares, *adj.*: huiselijk, erfelijk, *res*: tijdelijk vermogen.

Famula, æ, f.: dienstmaagd.

Famulus, i, m.: knecht, dienaar.

Fas, geoorloofd.

Fateor, *fassus sum* 2: belijden, bekennen.

Fauces, ium, f.: keel, muil.

Faveo, *favi*, *fautum* 2: begunstigen, bevoordeelen, gunstig
zijn, genegen zijn, toegedaan zijn; *favente Deo*: door
Gods gunst, door Gods genade.

Favor, oris, m.: gunst, bijval, genegenheid.

Faustus, *adj.*: gelukkig.

Feci, zie *facio*.

Fefelli, zie *fallo*.

Fel, *fellis*, n.: de gal, vr.

Feliciter, *adv.*: gelukkig.

Felix, *adj.*: gelukkig.

Fenestra, æ, f.: venster.

Fenum, i, n.: hooi.

Fera, æ, f.: wild dier.

Fere, *adv.*: bijna, omtrent.

Feretrum, i, n.: lijkbaar, draagbaar.

Ferio, 4: slaan.

Fere, en *ferme*, *adv.*: bijna, omtrent.

Fero, *tuli*, *latum*, *ferre*: dragen, lijden, verdragen, dulder,
voortbrengen.

- Ferrum**, i, n.: ijzer; *ferro ignique*: te vuur en te zwaard.
Fessus, *adj.*: vermoeid; *de via*: vermoeid van de reis.
Festinans, *part. præs.*: spoedig, met spoed, haastig.
Festus dies: een feestdag; *agere*: vieren.
Fetor, *oris*, m.: stank.
Fidelis, *adj.*: getrouw.
Fidenter, *adv.*: vertrouwelijk.
Fides, *ei*, f.: trouw, getrouwheid, geloof; *in fidem recipere*: voor zijn rekening nemen, in bescherming nemen; *in data fide manere*: 't gegeven woord gestand doen.
Fiducia, *æ*, f.: vertrouwen, zelfvertrouwen, stoutmoedigheid.
Filia, *æ*, f.: dochter.
Filius, i, m.: zoon.
Filum, i, n.: draad.
Fingo, *finxi*, *fictum* 3: vormen.
Finis, *is*, m.: einde; *finis*: grenzen.
Finxi, zie *finigo*.
Fio, *factus sum*, *fieri*: worden, geschieden, gebeuren, gemaakt worden.
Firmamentum, i, n.: firmament, uitspansel.
Firmo, *avi*, *atum* 1: bevestigen, vastmaken.
Fiscella, *æ*, f.: korf.
Flagitium, i, n.: euveldaad, wandaad, misdrijf.
Flamma, *æ*, f.: vlam.
Flecto, *flexi*, *flectum* 3: buigen, vermurven.
Fleo, *flevi*, *fletum* 2: weenen, huilen.
Flo, *avi*, *atum* 1: waaien, blazen.
Flrens, *part. præs.*: bloeiend, gelukkig.
Floreo, *florui* 2: bloeien, zich onderscheiden.
Flos, *oris*, m.: bloem.
Fluctus, *ûs*, m.: golf, baar.
Fluito, *avi*, *atum* 1: drijven, vloten.
Flumen, *inis*, n.: rivier, stroom.
Fluo, *fluxi*, *fluxum* 3: stroomen, vloeien.
Fluvius, i, m.: rivier, vloed.

rd.

Fædus, *adj.*: leelijk, misvormd.**Fædus**, *eris*, *n.*: verbond, verdrag; *facere*: verbond sluiten.**Fons**, *fontis*, *m.*: bron, fontein.**Foras**, *adv.*: naar buiten.**Fore**, zie *sum*; *fore ut*: dat zal, of dat zou.**Foris**, *adv.*: buiten.**Forma**, *æ*, *f.*: vorm, houding, voorkomen, gedaante.

ere:

Formido, *inis*, *f.*: schrik, angst, vrees.

; in

Formo, *avi*, *atum* 1: vormen.

n.

Fornax, *ācis*, *f.*: oven.

eid.

Forsitan, *adv.*: wellicht, misschien.**Forte**, *adv.*: toevallig, misschien.**Fortis**, *adj.*: sterk, moedig, heldhaftig, schrander, dapper.**Fortiter**, *adv.*: moedig, dapper.**Fortitudo**, *inis*, *f.*: heldhaftigheid, moed.**Fortuna**, *æ*, *f.*: lot, geluk, staat, toestand.**Fortunatus**, *adj.*: gelukkig.

ge-

Forum, *i*, *n.*: markt.**Fovea**, *æ*, *f.*: kuil.**Frango**, *fregi*, *fractum* 3: breken.**Frater**, *tris*, *m.*: broeder.**Fraternus**, *adj.*: broederlijk, van broeder.**Fraus**, *fraudis*, *f.*: bedrog, list.**Fregi**, zie *frango*.**Frequens**, *adj.*: talrijk, goed bezet.**Frequentia**, *æ*, *f.*: toeloop, samenloop, menigte.**Fretus**, *adj.*: steunend op.**Frons**, *frontis*, *f.*: voorhoofd.**Fructus**, *ūs*, *m.*: vrucht. ooft, fruit.**Fruementum**, *i*, *n.*: graan, koren.**Fruor**, *fruitus sum* 3: genieten.**Fruges**, *um*, *pl.* *f.*: veldvruchten.**Frustra**, *adv.*: vruchteloos, te vergeefs.**Fudi**, zie *fundo*.**Fuga**, *æ*, *f.*: vlucht.

Fugio, fugi, fugitum 3: vluchten, de wijk nemen.

Fui, zie *sum*.

Fulgeo, fulsi 2: schitteren, blinken.

Fulmen, inis, n.: bliksem.

Fumans, *part. præs.*: rookend.

Funda, æ, f.: werpslinger, slinger.

Fundamentum, i, n.: grondslag; *facere*: grondslag leggen.

Fundo, fudi, fusum 3: storten, uiteendrijven, voortbrengen,

Funestus, *adj.*: rampzalig, noodlottig.

Fungor, functus sum 3: waarnemen, vervullen, zich kwijten van.

Funus, eris, n.: begrafenis; *facere*: uitvaart viëren; *curare*: voor de begrafenis zorgen.

Furor, woede, razernij.

Furor, furatus sum 1: stelen.

Furtum, i, n.: diefstal; *facere*: stelen; *furto ablatum*: gestolen.

Fusus, zie *fundo*.

Futurus, toekomstig; *res futurae*: de toekomst; *futurum esse*: *infin.* van *sum*: dat zal zijn.

G.

Gabelus, i, m.: Gabel.

Galea, æ, f.: helm.

Galgala, crum, pl. n.: Galgala.

Gaudium, i, n.: vreugde.

Gedeon, onis, m.: Gedeon.

Gelboë, Gelboë.

Geminus, *adj.*: tweeling.

Gemitus, ūs, m.: zucht, geweën.

Gemma, æ, f.: edelgesteente, knop, bot.

Gener, ri, m.: schoonzoon.

Generosus, *adj.*: edelmoedig, edel.

Gens, gentis, volk, natie.

Gentilis, *adj.*: heiden, heidensch.

Genu, genu, n.: knie.

Genui, zie gigno.

Genus, eris, n.: geslacht, stam; *humanum*: het menschedom.

Gero, gessi, gestum 3: dragen, doen; *bellum*: oorlogvoeren.

Gesta, orum, n.: handelingen, daden.

Gesto, avi, atum 1: dragen.

Gigno, genui, genitum 3: telen, voortbrengen, ter wereld brengen.

Gladius, i, m.: zwaard, degen, sabel.

Gloria, æ, f.: roem, eer.

Glorior, atus sum 1: zich beroemen, roemen op.

Gnavus, adj. werkzaam, vlijtig.

Grādiōr, gressus sum 3: gaan, voortrukken.

Gradus, ūs, m.: rang, post, graad.

Græci, orum, m.: Grieken.

Grando, inis, f.: hagel.

Grātes, um, f.: dankzegging, *agere* of *rependere*: dank betuigen, beloonen, vergelden.

Gratia, æ, f.: dank, gunst, aanzien; *agere*: bedanken.

Gratiosus, adj. in aanzien, bemind.

Grātūlor, gratulatus sum 1: toejuichen, gelukwenschen.

Gratus, adj. dierbaar, aangenaam.

Gravis, adj. zwaar, gewichtig, hevig; *culpa*: groote misdaad; *somnus*: diepe slaap; *odium*: bittere haat.

Graviter, adv. zwaar, krachtig, erg, streng.

Grex, gregis, m.: kudde: *pecorum*: kudde vee.

Gustus, ūs, m.: smaak.

H.

Habeo, habui, habitum 2: hebben, houden, behandelen; *se habere*: zich bevinden. **Habeor, habitus sum 2:** gehouden worden, geteld, gerekend worden, doorgaan voor.

Habito, avi, atum 1: wonen, gehuisvest zijn.

- Hæcce, hæccine**, zie *hic*.
Hacténus, *adv.* tot hiertoe.
Hædus, *i*, *m.*: bok, geitebok.
Hæreditarius, *adj.* erfelijk.
Hæreo, hæsi, hæsum 2: hangen, vastzitten, staan blijven.
Hæres, edis, *m.*: erfgenaam.
Haran, *n.*: Haran.
Hasta, æ, *f.*: lans, mv. lansen.
Haurio, hausi, haustum 4: putten.
Hebræus, Hebreeuw.
Heli, *m.*: Heli.
Herus, i, *m.*: heer, meester.
Hic, *adv.* hier — **hic, hæc, hoc**, *pron.* deze, dit.
Hicce, versterking van *hic, hæc, hoc*, deze, dit.
Hierosolyma, æ, *f.*: Jeruzalem.
Hilâris, *adj.*: vroolijk, opgeruimd.
Hinc, *adv.*: van hier, daarom; *hinc et inde*: van weerskanten.
Hirundo, inis, *f.*: zwaluw.
Historia, æ, *f.*: geschiedenis.
Hocce, zie *hic*.
Hodie, *adv.*: heden, vandaag.
Homicida, æ, *m.*: moordenaar.
Homicidium, i, *n.*: doodslag, moord.
Homo, inis, *m.*: mensch, man.
Honor, oris, *m.*: eer, hulde.
Hora, æ, *f.*: uur (onz.); *in horas*: van uur tot uur.
Horologium, i, *n.*: uurwerk, zonnewijzer.
Horrendus, *adj.*: ontzettend, ijselijk, afgrijselijk.
Horreum, i, *n.*: zolder.
Hortor, atus sum 1: aansporen, aanmoedigen, opwekken.
Hortus, i, *m.*: tuin.
Hospes, pitis, *m.*: gast, vreemdeling.
Hospitium, i, *n.*: herberg, bergplaats, verblijf, herbergzaamheid; *hospitio excipere*: gastvrijheid verleenen, herbergen.

Hostia, æ, f.: slachtoffer.

Hostilis, *adj.*: vijandig; *animo*: met een vijandige gezindheid.

Hostis, is, m.: vijand.

Huc, *adv.*: hierheen, herwaarts, hier.

Humānus, *adj.*: menschelijk.

Humērus, i, m.: schouder.

Humi, *adv.*: op den grond, ter aarde.

I.

Ibi, *adv.*: daar, aldaar.

Ictus, ūs, m.: slag, steek; *lethalis*: doodsteek.

Id, zie *is*; *id est*: dat is.

Idcirco, *adv.*: daarom.

Idem, *eadem*, *idem*, *pron.*: dezelfde, hetzelfde.

Identidem, *adv.*: van tijd tot tijd, nu en dan.

Ideo, *adv.*: daarom.

Idoneus, *adj.*: bekwaam, geschikt.

Idumæa, æ, f.: Idumea.

Iens, *gen.*: *euntis*, *part. praes.* van *eo*.

Igitur, *adv.*: derhalve, alzoo.

Ignavia, æ, f.: lafhartigheid.

Igneus, *adj.*: vurig.

Ignis, is, m.: vuur.

Ignominia, æ, f.: oneer, schande.

Ignōro, *avi*, *atum* 1: niet weten.

Ignosco, *ignōvi*, *ignōtum* 3: vergeven.

Illæsus, *adj.*: ongedeerd, ongekwetst.

Ille, *illa*, *illud*, *pron.*: die, dat, hij, gene, enz.

Illicio, *illexi*, *illectum* 3: aanzetten, aanlokken.

Illico, *adv.*: oogenblikkelijk, terstond.

Illuc, *adv.*: daarheen, derwaarts, daar.

Illucesco, *illuxi* 3: schijnen; *dies illuxit*: de dag brak aan.

Illustris, *adj.*: luisterrijk, schitterend.

Illuxi, zie *illucesco*.

- Imāgo, inis, f.:** beeld, beeltenis.
- Imitor, imitatus sum 1:** navolgen, nabootsen.
- Immemor, adj.** met *genit.*: niet denkende aan, ongedachtig.
- Immeusus, adj.:** onmetelijk, ontzaglijk.
- Immineo, imminui 2:** boven het hoofd hangen, naderen.
- Imminuo, imminui, imminutum 3:** verminderen.
- Immitto, immissi, immissum 3:** zenden, toezenden.
- Immolo, avi, atum 1:** offeren.
- Immortalitas, atis, f.:** onsterfelijkheid.
- Imo, adv.:** zelfs, ja.
- Impatiens, adj.:** ongeduldig.
- Impedio, impedivi, impeditum 4:** belemmeren, verhinderen.
- Impeditus, zie impedio:** belemmerd in of door.
- Impello, impulsi, impulsus 3:** drijven, stooten.
- Imperator, oris, m.:** bevelhebber.
- Imperatus, zie impero.**
- Imperitus, adj.:** onervaren, onnadenkend, onbezonnen, gedachteloos.
- Imperium, i, n.:** bevel, gebied, oppermacht, bewind, rijk.
- Impero, avi, atum 1:** bevelen, gebieden.
- Impertio, impertivi, impertitum 4:** geven, verleenen, verdeelen onder.
- Impetro, avi, atum 1:** verwerven, verkrijgen.
- Impetus, ūs, m.:** aanval.
- Impietas, atis, f.:** goddeloosheid.
- Impius, adj.:** plichtvergeten, gewetenloos; *in Deum:* goddeloos.
- Implacabilis, adj.:** onverbiddelijk, onverzettelijk.
- Impleo, implevi, impletum 2:** vullen, vervullen, aanvullen, volmaken.
- Implico, avi, atum 1:** inwikkelen, verwarren, strengelen.
- Imploro, avi, atum 1:** smeeken, afsmeeken.
- Impōno, imposui, impositum 3:** opleggen, zetten op, plaatsen op.
- Imprimis, adv.:** inzonderheid, voornamelijk.

Improbe, *adv.*: verkeerd, onbeschaamd.

Improbitas, *atis*, *f.*: slechtheid, ondeugd.

Improbis, *adj.*: ondeugend.

Impulsus, zie *impello*.

Impune, *adv.*: straffeloos.

In, *prep. cum. abl.*: in, op, te; met den *acc.*: naar, jegens,
op, in, tot, tegen.

Inambulo, *avi*, *atum* 1: wandelen.

Inauditus, *adi.*: ongehoord.

Inauris, *is*, *f.*: oorring.

Incēdo, *incessi*, *incessum* 3: treden, gaan.

Incendium, *i*, *n.*: brand, brandstichting.

Incendo, *incendi*, *incensum* 3: aansteken, in brand steken,
verbranden.

Incensus, zie *incendo*: ontstoken, ontvlamd.

Incido, *incidi* 3: vallen in.

Inclamo, *avi*, *atum* 1: schreeuwen, luid roepen.

Inclino, *avi*, *atum* 1: neigen, overhellen tot.

Includo, *includi*, *inclusum* 3: opsluiten, insluiten.

Incolo, *incolui*, *incultum* 3: wonen, bewonen.

Incolūmis, *adj.*: behouden, gezond, zonder letsel, ongedeerd.

Incommōdum, *i*, *n.*: nadeel, verlies, schade, onaangenaamheid.

Incommodus, *adj.*: lastig, ongemakkelijk.

Inconsideratus, *adj.*: onbezonnen, onberaden, roekeloos.

Incredibilis, *adj.*: ongeloofelijk.

Incrēpo, *avi*, *atum* 1: berispen, verwijten.

Incūbo, *incubui*, *incubitum* 3: liggen; *terræ*: op den grond
liggen; *parieti*: tegen een muur gaan liggen.

Incutio, *incussi*, *incussum* 3: inboezemen, aanjagen.

Inde, *adv.*: vandaar, daaruit.

Indicium, *i*, *n.*: teeken, kenteeken.

Indico, *avi*, *atum* 1: toonen, aantoonen, aanwijzen, kenbaar
maken, te kennen geven.

Indignans, *part.*: met verontwaardiging.

Indignatio, *onis*, *f.*: verontwaardiging, toorn.

- Indigne ferre**, niet kunnen verdragen, met weerzin dulden.
Indignitas, atis, f.: onwaardigheid.
Indo, indidi, inditum 3: geven.
Indóles, is, f.: inqorst, aard, karakter.
Indūco, induxi, inductum 3: inleiden, binnenbrengen.
Indulgens, adj.: toegevend.
Induo, indui, indūtum 3: kleeden, bekleeden, aandoen, aantrekken.
Industrius, adj.: vlijtig, naarstig, vernuftig.
Indutus, zie *induo*.
Ineo, inivi, inītum, aangaan, beginnen.
Inērat, imperf.: van *inum*.
Infans, antis, m. f.: kind.
Infantia, æ, f.: kindsheid; *ab infantia*: van kindsbeen af.
Infantulus, i, m.: kindje.
Infensus, adj.: vijandig, verbitterd
Infero, intūli, illatum, inferre, inhalen, inleggen; *bellum*: den oorlog aandoen.
Infestus, adj.: tegenstrijdig, vijandig.
Infinitus, adj.: oneindig, talloos.
Infirmus, adj.: zwak.
Infixus, ingesneden, gegrift.
Infra, adv.: beneden, onder.
Ingenium, i, n.: verstand. vernuft, oordeel.
Ingens, adj.: zeer groot.
Ingravesco, 3: verergeren, toenemen.
Ingredior, ingressus sum 3: ingaan, binnentreden, binnentrekken.
Iniens, ineuntis, part. van *ineo*.
Inii, zie *ineo*.
Inimicitia, æ, f.: vijandschap, vijandelijkheid.
Inimicus, adj.: vijand, vijandig, strijdig, schadelijk.
Inique, adv.: onbillijk, verkeerd.
Iniquus, adj.: onbillijk, goddeloos, boos; *iniquo animo*: met tegenzin.

- Injuria**, æ, f.: onrecht, ongelijk, grief.
Injustus, *adj.*: onrechtvaardig, onbillijk.
Innixus, *part.*: steunend op.
Innoxius, *adj.*: schuldeloos, onschuldig.
Innumerus, *adj.*: ontelbaar, talloos.
Inobedientia, æ, f.: ongehoorzaamheid.
Inopia, æ, f.: gebrek, armoede, schaarschheid.
Inquo, **inquis**, **iaquit**, **inquiunt**: zeggen.
Insequor, **insecutus sum** 3: achtervolgen, volgen.
Insero, **inserui**, **insertum** 3: inzetten, plaatsen.
Insideo, **insedi**, **insestum** 2: zitten op.
Insidia, **arum**, f.: hinderlaag; *per insidias*: in hinderlagen;
insidias parare: belagen, een geheimen aanslag smeden.
Insignia, **ium**, n. eereteekenen, versierselen.
Insignis, *adj.*: aanzienlijk, glansrijk, schitterend, roemrijk, merkwaardig.
Insilio, **insilui**, **insultum** 4: springen op; *in collum*: om den hals springen of vallen.
Insons, *adj.*: onschuldig.
Instans, *adj.*: nakend, aanstaande.
Instar, op de wijze van.
Institi, zie *insto*.
Instituto, **institui**, **institutum** 3: instellen, inrichten, schikken.
Institutum, **i**, n. instelling.
Insto, **institi** 1: aanhouden, aandringen, naderen.
Insulto, **avi**, **atum** 1: hoonen, bespotten, beschimpen.
Insum, **inesse**, zijn in, zich bevinden in.
Insuper, *adv.*: bovendien, daarenboven, daarbij.
Intelligo, **intellexi**, **intellectum** 3: verstaan, begrijpen.
Intendo, **intendi**, **intendum** 3: toeleggen; *animum*: den geest zetten op.
Inter, *præp. cum acc.* onder, tusschen, *inter se*: onder of tegen elkander.

- Intercludo, interclusi, interclūsum** 3: opsluiten, insluiten.
Interdico, interdixi, interdictum 3: verbieden, ontzeggen.
Interdiu, *adv.*: bij dag, over dag.
Interdum, *adv.*: somtijds, soms.
Interēa, *adv.*: ondertusschen, middelerwijl.
Interēmi, zie *interimo*.
Intereo, interii, interitum, interire, omkomen, sneven, sterven.
Interficio, interfeci, interfectum 3: dooden, ombrengen.
Interim, *adv.*: intusschen, ondertusschen.
Interimo, interemi, interemptum 3: dooden, ter dood brengen, ombrengen, vermoorden.
Interior, *adj.*: binnenste, inwendig.
Intermitto, intermisi, intermissum 3: staken, afbreken, onderbreken.
Internecio, onis, f. volkomen nederlaag, *ad interneccionem*: totaal, *cedere*: totaal verslaan, kort en klein slaan, vernielen.
Interpello, avi, atum 1: onderbreken, invallen.
Interpres, pretis, m.: tolk, uitlegger.
Interpretatio, onis, f.: uitlegging, verklaring.
Interprētor, interpretatus sum 1: uitleggen.
Interrōgo, avi, atum 1: ondervragen, vragen.
Intersum, interfui, interesse, bijwonen, aanwezig zijn.
Intingo, intinxi, intinctum 3: indooopen, doopen in.
Intolerabilis, *adj.*: onuitstaanbaar, ondragelijk.
Intonsus, *adj.*: ongeschoren, onafgesneden.
Intra, *adv.*: binnen, in.
Introduco, introduxi, introductum 3: binnen leiden, brengen of leiden in.
Intuēor, intuitus sum 2: aanschouwen, het oog gevestigd houden op.
Intūli, zie *infero*.
Intumesco, intumui 3: opzwellen.
Intus, *adv.*: erin, binnen.

- ten.
gen. **Inultus**, *adj.*: ongewroken.
Inūro, inussi, inustum 3: inbranden, indrukken.
Invādo, invāsi, invasum 3: aanvallen, overweldigen, bekrui-
pen, insluipen.
Invalesco, invalui 3: toenemen, erger worden.
Invenio, invēni, inventum 4: vinden.
ven, **Invicem**, *adv.*: elkander.
n. **Invideo, invīdi, invisum** 2: benijden.
Invidia, *æ*, f. nijd, afgunst.
ren- **Invidus**, *adj.*: afgunstig op.
ken, **Invīso, invisī, invisum** 3: bezoeken.
Invīsus, *adj.*: gehaat, veracht, verfoeid, verfoeilijk.
Invīto, avi, atum 1: uitnoodigen; *ad prandium*: ten eten
noodigen.
Invoco, avi, atum 1: aanroepen.
em: **Ipsē, ipsa, ipsum**, zelf, zelve, hij.
aan, **Ira**, *æ*, f. toorn, gramschap.
Irascor, iratus sum 3: boos worden, toornig worden.
Iratus, *adj.*: vertoornd, verbolgen.
Irrideo, irrīsi, irrisum 2: bespotten, uitlachen, den spot
drijven.
Irrigo, avi, atum 1: besproeien, begieten.
Irrisus, ūs, m. bespotting, beschimping.
Irrito, avi, atum 1: tergen, verbitteren.
Irruo, irrui 3: losgaan, losrukken op, invallen, vallen op,
losstormen op.
Irruptio, onis, f. aanval, *facere*: een inval doen.
Is, ea, id, *pron.*: hij, die, degene.
en- **Isaacus, i**, m. Izaak.
igd **Isaias, æ**, m. Isaias.
Israel, elis, m. Israël.
Israelitæ, arum, m. Israëlieten.
Israeliticus, *adj.*: Israëlietisch.
Iste, ista, istud, *pron.*: die, dat.
Ita, *adv.*: zoo, alzoo, aldus, zoozeer, zoodanig; *ita ut*: zoo dat.

Itaque, *conj.*: derhalve, dus, alzoo.

Item, *adv.*: insgelijks, alzoo.

Iter, *itineris*, n. reis, weg; *facere*: reizen, voortreizen.

Iterum, *adv.*: andermaal, wederom.

Ivi, zie *eo*.

J.

Jabes, Jabes.

Jaceo, *jacui* 2: liggen, rusten.

Jacio, *jeci*, *jactum* 3: werpen, schieten.

Jacobus, i, m. Jacob.

Jactito, *avi*, *atum* 1: zich beroemen, zwetsen.

Jacui, zie *jaceo*.

Jam, *adv.*: reeds, nu, thans; *non jam*: niet meer.

Jampridem, *adv.*: reeds lang.

Japhetus, i, m. Jafet.

Jeci, zie *jacio*.

Jechonias, æ, m. Jechonias.

Jejunus, *adj.*: nuchteren.

Jeroboāmus, i, m. Jeroboam.

Jerosolyma, æ, f. Jerusalem.

Joābus, i, m. Joab.

Joāchas, æ, m. Joachas.

Joas, æ, m. Joas.

Joiadas, æ, m. Joiadas.

Jonāthas, æ, m. Jonathas.

Jorāmus, i, m. Joram.

Jordānis, i, m. de Jordaan.

Josaphātus, i, m. Josaphat.

Josēphus, i, m. Jozef.

Josias, æ, m. Jozias.

Josue, is, m. Jozue.

Jubeo, *jussi*, *jussum* 2: gebieden, bevelen, laten; *jubente*

Deo: op bevel van God.

- Jucundus**, *adj.*: aangenaam, genoeglijk.
Judæa, *æ*, f. Judea.
Judæus, *i*, m. Jood.
Judaïcus, *adj.*: Joodsch.
Judas, *æ*, m. Judas.
Judex, *dicis*, m. rechter.
Judicium, *ii*, n. oordeel. vonnis, uitspraak.
Judico, *avi*, *atum* 1: oordeelen.
Jungo, *junxi*, *junctum* 3: vereenigen, samenvoegen; *amiciti-
 am*: vriendschap aangaan of aanknoopen met.
Junior, comp. van *juvenis*: jonger; *Tobias*: Tobias de jonge.
Juramentum, *i*, n. eed.
Juro, *avi*, *atum* 1: zweren.
Jus, *juris*, n. recht.
Jussus, *us*, m, bevel. orde.
Jussus, zie *jubeo*: bevelen.
Justus, *adj.*: rechtvaardig.
Juvans, *part. praes.* van *juro*.
Juvenis, *is*, m. jongeling, jong.
Juvo, *javi*, *jutum* 1: helpen, bijstaan, ondersteunen.

L.

- Labanus**, *i*, m.: Laban.
Labens, *part. praes.* van *labor*.
Labor, *lapsus sum* 3: vallen.
Labor, *laboris*, m.: arbeid, vermoeidheid.
Lac, *etis*, n.: melk.
Lacesso, *laccessivi*, *laccessitum* 3: aanvallen, uitdagen.
Lacryma, *æ*, f. traan.
Lætor, *lætatus sum* 1: blijde zijn, zich verheugen.
Lætus, *adj.*: blijde, vroolijk.
Lævus, *adv.*: linksch, linker.
Lagena, *æ*, f. flesch.
Lamenta, *orum*, n.: gejammer, jammerklachten.

- Lamentor, lamentatus sum** 1: jammeren, kermen, groot misbaar maken.
- Lampas, adis**, f.: lamp.
- Lancea, æ**, f.: lans, *meercoud* lansen.
- Lapis, idis**, m.: steen.
- Lapideus, adj.**: steenen, van steen.
- Lassitudo, dinis**, f.: afgematheid, vermoeienis.
- Laté, adv.**: wijd en zijd.
- Latens, part. praes.** van *lateo*: verborgen.
- Lateo, latui** 2: zich verborgen houden, verscholen zijn.
- Latus, éris**, n.: zijde.
- Laudo, avi, atum** 1: prijzen, loven.
- Laus, laudis**, f.: lof, roem; *laudes ejus canere*: zijnen lof-zingen.
- Lautus, adj.**: keurig, kostelijk, heerlijk.
- Lavo, lavi, lotum**, 1: wasschen.
- Lectulus, i**, bed, legerstede.
- Legitimus, adj.**: wettig.
- Legumen, inis**, n.: groente.
- Lenio, ivi, itum** 4: verzachten, lenigen, paaien.
- Lenis, adj.**: zacht, glad, haarloos.
- Leniter, adv.**: zacht.
- Lens, lentis**, f.: linze.
- Leo, onis**, m.: leeuw.
- Lepra, æ**, f.: melaatschheid.
- Lethālis, adj.**: doodelijk.
- Lethum, i**, n.: dood; *letho dare*: ter dood brengen.
- Levo, avi, atum** 1: verlichten, verzachten, lenigen.
- Lex, legis**, f.: wet.
- Libenter, adv.**: gaarne, graag, gewillig.
- Liber, libri**, m.: boek.
- Liber, libera, liberum, adj.**: vrij.
- Liberalis, adj.**: milddadig, goedhartig.
- Libéri, orum**, m.: kinderen.
- Libéro, avi, atum** 1: bevrijden, verlossen, vrijmaken.

Libe
Libe

Lice
Lign
Lign
Lign
Lim
Line
Ling
Lini
Litt
Locu
Locu
Long
Long
Long
Loqu
Lori
Lotu
Luct
Ludi
Lug
Lun
Luo,
Lux
Lux
Lysi

Mac
Mac
Mac
Mac

Libertas, atis, f. vrijheid.

Libet, libuit 2: het behaagt, behagelijk zijn; *libenti animo*: gewillig, van ganscher harte.

Licet, licuit 2: het is geoorloofd, men mag; *licet mihi*: ik mag.

Ligneus, adj.: houten.

Lignum, i, n. hout.

Ligo, avi, atum 1: binden.

Limus, i, m. slijk.

Linea, æ, f. streep, graad.

Lingua, æ, f. tong, taal.

Linio, ivi, itum 4: bestrijken, besmeren, inwrijven, zalven.

Littus, ōris, n. oever, strand.

Locus, i, m. plaats, standplaats *plur. loca*.

Locutus, zie *loquor*.

Longe, adv.: veel, zeer ver; *alius*: geheel anders.

Longinquus, adj.: verwijderd; *in longinquum*: in de verte.

Longus, adj.: lang; *longo post tempore*: langen tijd daarna.

Loquor, locutus sum 3: spreken, zeggen.

Lorica, æ, f. harnas; — *squammata*: harnas van schubben.

Lotus, zie *lavo*.

Luctus, ūs, m. droefheid, rouw, rouwbeklag.

Ludibrium, i, n. spot; *ludibrio habere*: den spot drijven met.

Lugeo, luxi, luctum 2: betreuren, treuren, beweenen.

Luna, æ, f. maan.

Luo, lui 3: boeten, betalen.

Lux, lucis, f. licht.

Luxi, zie *lugeo*.

Lysias, æ, m. Lysias.

M.

Machabæus, i, m. Machabeër.

Macilentus, adj.: mager, schriel.

Macte, macti animo, welaan, heb goeden moed.

Macula, æ, f. schandvlek.

Madianita, æ, m. Madianiet.

Magis, *adv.*: meer.

Magnifice, *adv.*: heerlijk, prachtig.

Magnificus, *adv.*: heerlijk, grootsch, kostelijk.

Magnitudo, *inis*, f. grootte.

Magnus, *adj.*: groot.

Majestas, *atis*, f. majesteit, heerlijkheid.

Major, *ris*, *adj.*: grooter; *majores*, *um*, m. voorvaderen.

Male, *adv.*: slecht; *precari*: vervloeken.

Maledico, **maledixi**, **maledictum** 3: verwenschen, vervloeken.

Maledictio, *onis*, f. vloek, vervloeking.

Maledictum, *i*, n. verwensching, vervloeking.

Maledicus, *adj.*: kwaadsprekend.

Malevölus, *adj.*: kwaadwillig; *animus*: kwalijk gezind, kwaadaardigheid.

Malo, **malui**, **malle**, liever willen,

Malum, *i*, n. ramp, smart, kwaad.

Malus, *adj.*: kwaad, slecht; *malo animo*: uit kwaadwilligheid, met boos opzet.

Manasses, *is*, m. Manasses.

Mandatum, *i*, n. bevel, boodschap.

Mando, **avi**, **atum** 1: bevelen, lastgeven.

Mane, *adv.*: ('s morgens, vroeg.

Maneo, **mansi**, **mansum** 2: blijven, volharden; *in fide*: zijn woord houden, getrouw blijven.

Manifestus, *adj.*: klaarblijkelijk, openbaar, duidelijk.

Manifesto, **avi**, **atum** 1: bekend maken.

Manipūlus, *i*, m. schoof, garf.

Manna, n. manna.

Manus, *ūs*, f. hand, bende.

Mardochæus, *i*, m. Mardochæus.

Mare, **maris**, n. zee.

Maritus, *i*, m. man, echtgenoot.

Martyrium, marteldood.

Mathathias, æ, m. Mathathias.

Mater, tris, f. moeder.

Matrimonium, i, n. huwelijk; *in matrimonium*: ten huwelijk.

Maturesco, maturui 3: rijpen, rijp worden.

Maturus, adj.: rijp; *matura deditio*: tijdige overgave.

Maxilla, æ, f. kakebeen.

Maxime, adv.: zeer, vooral.

Maximus, adj.: zeer groot.

Mecum, in plaats van *cum me*: met mij.

Medi, orum, m. De Mediërs.

Media, æ, f. Medië.

Medicus, geneesheer.

Medicamentum, i, n. geneesmiddel, hulpmiddel.

Meditor, atus sum 1: beramen, overpeinzen, denken aan.

Medius, adj.: midden; *in mediis fluctibus*: in het midden der golven; *in fluctibus mediis*: in de middelste golven.

Mel, mellis, n. honig.

Melior, adj.: beter.

Melius, adv.: beter.

Membrāna, æ, f. het vlies.

Membrum, i, n. lid, lidmaat.

Memini, meminisse, met den *genitivus*: zich herinneren, gedachtig zijn, denken aan.

Memor, adj.: met den *genitivus*: gedachtig, denkende aan.

Memorābilis, adj.: gedenkwaardig, heuglijk.

Memoria, æ, f. geheugen, gedachtenis; *ad memoriam*: ter gedachtenis.

Mendacium, i, n. leugen.

Mens, mentis, f. geest, verstand, stemming, gezindheid; *venit in mentem mihi*: het valt mij in, het komt mij in de gedachte.

Mensa, æ, tafel.

Mensis, is, m. maand.

Mentio, onis, f. gewag, melding; *facere*: gewag maken van.

Mercator, oris, m. koopman.

Mercus, edis, f. belooning, loon.

Merito, *adv.*: terecht, met reden.

Meritum, *i*, *n.* verdienste.

Mesopotamia, *æ*, *f.* Mesopotamië.

Messis, *is*, *f.* oogst.

Metor, **metatus sum**, **castra**, een legerplaats afsteken, de legerplaats opslaan.

Matuo, **metui** 3: vreezen, bang zijn.

Metus, *ûs*, *m.* vrees, schrik.

Meus, *mea*, *meum*, *pron.*: mijn.

Mico, **micui** 1: flikkeren, glinsteren.

Miles, **militis**, *m.* soldaat, krijgsknecht.

Milito, **avi**, **atum** 1: strijden.

Mille, **millia**, duizend.

Minæ, **arum**, *f.* bedreiging.

Minime, *adv.*: geenszins.

Minimus, *adj.*: de kleinste.

Minister, **tri**, *m.* dienaar, bediende, beambte.

Ministro, **avi**, **atum** 1: dienen, bedienen.

Minitans, *part.*: dreigende.

Minor, *adj.*: minder, kleiner.

Minor, **atus sum** 1: dreigen.

Minus, *adv.*: minder; *neque eo minus*: en desniettemin.

Miraculum, *i*, *n.* wonder, mirakel.

Mirans, *part. praes.* van *miror*: met verwondering, met verbazing.

Mire, *adv.*: wonderlijk, wonderbaar.

Miror, **ātus sum** 1: bewonderen.

Mirus, *adj.*: wonderbaar; *mirum in modum*: op wonderbare wijze.

Misaël *ēlis*, *m.* Mizaël.

Misceo, **miscui**, **mixtum** 2: mengen.

Miser, *adj.*: ellendig, ongelukkig.

Misere, *adv.*: ellendig.

Misereor, **misertus sum** 2, met *genitivus*: medelijden hebben met.

Miseria, æ, f. ellende, ongeluk.

Misericordia, æ, f. mededoogen, medelijden, deernis.

Misertus, zie *misereor*.

Missus, *part. praet.* van *mitto*.

Mitigatus, *part.*: bedaard, vermurwd.

Mitis, *adj.*: zacht.

Mitto, *misi*, **missum** 3: zenden, werpen.

Mixtus, *part. praet.* van *misceo*: gemengd.

Modo, *adv.*: slechts, zoo even; *non modo non*: niet alleen niet.

Modus, i, m. wijze, manier; *in modum*: op de wijze van.

Mœrens, *part.*: treurende, bedroefd.

Mœror, **oris**, droefheid, kommer, verdriet; *funeris*: rouw-beklag.

Mœstitia, æ, f. droefheid, droefgeestigheid.

Moles, is, f. gevaarte, gewicht, dikte.

Moneo, **monui**, **monitum** 2: vermanen, waarschuwen, bekend-maken, herinneren.

Monitum, i, n. vermaning, waarschuwing.

Mons, **montis**, m. berg.

Monumentum, i, n. gedenkteeken.

Mora, æ, f. uitstel, het vertragen.

Morbus, i, m. ziekte, kwaal.

Mores, **um**, m. zeden, gedrag, inborst, karakter.

Morior, **mortuus sum** 3: sterven.

Moror, **moratus sum** 1: toeven, vertragen, blijven.

Mors, **mortis**, f. dood.

Mortalis, *adj.*: sterfelijk, sterveling.

Mortuus, *part.*: van *morior*: een doode; *mortui*: de dooden, de overledenen.

Mos, **moris**, m. gewoonte, gebruik; *more*: op de wijze van.

Môtus, *part. praet.*: van *moveo*: bewogen.

Moveo, **môvi**, **motum** 2: bewegen, schudden; *bellum motum est*: er ontstond een oorlog.

Mox, *adv.*: weldra, welhaast.

- Mulcto, avi, atum** 1: straffen.
Mulier, eris, f. vrouw.
Multitudo, inis, f. menigte.
Multo, adv.: veel.
Multum, adv.: veel.
Multus, adj.: veel, talrijk, verscheiden.
Mulus, i, m. muilezel.
Mundus, i, m. wereld.
Munia, um, n. plichten.
Munio, ivi, itum 4: versterken.
Munus, eris, n. geschenk, bediening, taak, ambt.
Mūrus, i, m. muur, m.
Mussito, avi, atum 1: mompelen, fluisteren.
Mutilatus, adj.: verminkt, beschadigd.
Muto, avi, atum 1: veranderen; *ignis mutavit*: het vuur verzengde.
Mutuus, adj.: onderling, wederkeerig.

N.

- Nabuchodonosor, ris, m.** Nabuchodonosor.
Nactus, part. præt.: van *nanciscor*.
Nam, conj.: want.
Namque, conj.: want.
Nanciscor, nactus sum 3: erlangen, bekomen.
Narro, avi, atum 1: verhalen, vertellen.
Nasciturus, part. fut.: van *nascor*: zullende geboren worden.
Nascor, natus sum 3: geboren worden.
Natalis dies, geboortedag, verjaardag.
Natio, onis, f. natie, volk.
Nato, avi, atum 1: zwemmen.
Natu major, maximus, de oudste; *Natu minor, minimus*: de jongste.
Natus, part. præt.: van *nascor*: geboren, oud.

Navis, *is*, *f.* schip; *in formam navis*: in den vorm van een schip.

Navo, *avi*, *atum*, *operam*: zijn best doen, grooten dienst bewijzen.

Ne, *conj.*: niet, dat niet, opdat niet; *ne quid*: opdat niets —
ne quis: opdat niemand.

Nec, *conj.*: noch, en niet, doch niet.

Necatus, *part. praet.*: van *neco*.

Necdum, *adv.*: en nog niet.

Necessarius, *adj.*: noodzakelijk, noodig.

Necessitas, *atis*, *f.* nood, noodzakelijkheid.

Necesse, noodzakelijk.

Necis, *necem*, *nece*, zie *nex*.

Neco, *avi*, *atum* 1: ter dood brengen, vermoorden.

Nefarius, *adj.*: schuldig, vervloekt, misdadig.

Nefas, ongeoorloofd.

Negligo, *neglexi*, *neglectum* 3: verwaarloozen, veronachtzamen, minachten, nalaten, verzuimen.

Nego, *avi*, *atum* 1: ontkennen, weigeren.

Negotium, *i*, *n.* bezigheid, zaak; *dare*: lastgeven.

Nemo, *in*, *m.* niemand.

Nempe, *adv.*: namelijk.

Nepos, *otis*, *m.* kleinkind, kleinzoon.

Nequaquam, *adv.*: geenszins, volstrekt niet.

Neque, *conj.*: zie *nec*.

Nequeo, *nequivi*, *nequire*, niet kunnen.

Nescio, *nescivi*, *nescitum* 4: niet weten.

Nescius, *adj.*: niet wetende, onbewust.

Neve, *conj.*: en niet, en dat niet.

Nex, *necis*, *f.* dood, moord; *necem parare*: naar het leven staan; *neci dare*: ter dood brengen.

Nicanor, *oris*, *m.* Nicanor.

Nidus, *i*, *m.* nest.

Nihil, niets, volstrekt niet.

Nihilominus, *adv.*: nochtans, evenwel, desnietteenstaande, desniettemin.

Nilus, *i*, m. de Nijl.

Nimum, *adv.*: te veel, al te, te.

Nimius, *adj.*: te groot, al te groot.

Nivive, *es*, f. Ninive.

Nisi, *conj.*: indien niet, als niet, tenzij, dan.

Nitens, *part.*: glanzig, schitterend, schoon.

Nitidus, *adj.*: schitterend, glanzend.

Nobiscum in plaats van *cum nobis*: met ons,

Noceo, **nocui**, **nocitum** 2: benadeelen, kwaad doen, schaden.

Noctu, **nocte**, des nachts, zie *nox*.

Nocui, zie *nocco*.

Noëmus, *i*, m. Noë.

Nolo, **nolui**, **nolle**: niet willen.

Nomen, **inis**, n. naam; *nomine*: met name, in den naam.

Nomino, **avi**, **atum** 1: noemen.

Non, *adv.*: niet, neen.

Nonaginta, negentig.

Nondum, *adv.*: nog niet.

Nonne, *adv.*: niet?

Nosco, **novi**, **notum** 3: kennen, weten.

Nostis voor *novistis*, zie *novi*.

Nota, *æ*, f. teeken, merk.

Novem, negen.

Novi, zie *nosco*.

Novitas, **atis**, f. nieuwigheid, nieuws.

Novus, *adj.*: nieuw.

Nox, **noctis**, f. nacht.

Nubes, *is*, f. wolk, zwerm.

Nubo, **nupsi**, **nuptum** 3: huwen, trouwen, (dit wordt alleen van eene vrouw gezegd).

Nudus, *adj.*: bloot, naakt; *nudis pedibus*: barrevoets.

Nullus, *adj.*: geen, niemand.

Num, *conj.*: of *adv.*: zie cap. IX. of.

Numen, **inis**, n. godheid.

Numéro, **avi**, **atum** 1: tellen.

Numerosus, *adj.* talrijk.

Numerus, *i*, *m.* getal; *numero augeri*: in getal vermeerderen.

Nummus, *i*, muntstuk, geldstuk.

Nunc, *adv.*: nu, thans.

Nuncio, *avi*, *atum* 1: boodschappen, berichten, mededeelen, bekend maken.

Nuncius, *i*, *m.* bode, tijding, bericht.

Nuptiæ, *arum*, *f.* bruiloft, huwelijk.

Nurus, *ûs*, *f.* schoondochter.

Nutans, *part.*: wankelend, waggelend.

Nutrio, *ivi*, *itum* 4: voeden, spijzen.

Nutrix, *icis*, *f.* voedster.

Nutus, *ûs*, *m.* wenk; *ad nutum ejus*: op zijn wenk.

O.

O! *interj.*: O!

Ob, *præp. cum acc.* om, wegens, voor.

Obdormisco, **obdormivi** 3: inslapen.

Obduco, **obduxi**, **obductum**, overdekken.

Obeo, **obivi**, **obitum**, **obire**: ontslapen, overlijden, rondloopen, begaan, beleven; *diem supremum*: overlijden, sterven.

Objicio, **objeci**, **objectum** 3: werpen voor, blootstellen aan.

Oblatus, *part. præf.* van *offero*.

Obligatus, *part.* verplicht, verbonden.

Obliviscor, **oblitus sum** 3: met den *genitivus*: vergeten.

Obrepo, **obrepsi**, **obreptum** 3: insluipen.

Obruo, **obruï**, **obrutum** 3: overstelpen, overvallen.

Obsécro, *avi*, *atum* 1: smeeken.

Obséquor, **obsecutus sum** 3: gehoor geven, gehoorzamen.

Obséro, *avi*, *atum* 1: sluiten.

Observans, *part. præf.*: onderhouder, voorstander van.

Observeo, *avi*, *atum* 1: waarnemen, onderhouden, betrachten.

Obses, *sidis*, *m.* gijzelaar,

Obsideo, **obsedi**, **obsessum** 2: belegeren, bezetten.

Obsidio, onis, f. beleg.

Obsisto, obstiti 3: weerstaan, weerstand bieden, zich verzetten.

Obstupesco, obstupui 3: verbaasd staan, ontstellen.

Obtempĕro, avi, atum 1: gehoorzamen.

Obtestor, atus sum 1: bezweren, zweren.

Obtŭli, zie Offero.

Obvenio, obvĕni, obventum 4: overkomen.

Obviam, adv.: te gemoet.

Obvius, adj.: aangetroffen.

Occasio, onis, f. gelegenheid; *occasione:* naar aanleiding van.

Occido, occīdi, occisum 3: dooden.

Occubui, zie occumbo.

Occulte, adv.: heimelijk.

Occulto, avi, atum 1: verbergen, verborgen houden.

Occumbo, occubui, occubitum 3: sneuvelen, den dood vinden, vallen.

Occŭpo, avi, atum 1: innemen, overweldigen, overmeesteren.

Occurro, occurri, occursum 3: te gemoet gaan, te gemoet komen, te gemoet lopen.

Ochozias, æ, m. Ochozias.

Ocrea, æ, f. laars.

Octingenti, adj.: achthonderd.

Octo, acht.

Octoginta, tachtig.

Oculus, i, m. oog; *in oculis:* onder de oogen.

Odi, odisse: haten, verfoeien.

Odiosus, adj.: gehaat, verfoeid.

Odium, i, n. haat.

Offendo, offendi, offensum 3: stooten, beleedigen.

Offensus, part. praet.: beleedigd, vertoornd, vergramd.

Offero, obtŭli, oblatum, offerre: opdragen, aanbieden, offeren, ten offer brengen.

- Officium**, *i*, n. dienst, plicht, plichtpleging, taak, dienstvaardigheid.
- Olea**, *æ*, f. oljffboom.
- Olim**, *adv.*: eerlang, eens.
- Oliva**, *æ*, f. oljffboom; *ramus*: oljftak; *mons*: oljffberg.
- Olla**, *æ*, f. ketel, pot.
- Omitto**, *omisi*, *omissum* 3: verzuimen, overslaan, nalaten.
- Omnino**, *adv.*: geheel en al, gansch.
- Omnipotens**, *adj.*: almachtig.
- Omnis**, *adj.*: al, geheel, veel; *omnia que*: alles wat.
- Onus**, *eris*, n. last.
- Opera**, *æ*, f. moeite, dienst; *operam dare*: zich beijveren.
- Operio**, *operui*, *opertum* 4: bedekken, dekken.
- Opertus**, *part. praet.*: van *operio*; *operto capite*: met gedekten hoofde.
- Opes**, *um*, f. schatten, rijkdom, macht; zie *ops*.
- Opimus**, *adj.*: vet, vruchtbaar.
- Oportet**, *oportuit* 2: het behoort, het moet; *oportet me*: ik moet.
- Opperior**, *oppertus sum* 4: wachten, afwachten.
- Oppeto**, *oppetivi*, *oppetitur* 3: ondergaan, trotseeren.
- Oppidum**, *i*, n. stad.
- Opportunus**, *adj.*: gunstig, geschikt.
- Oppositus**, *part.*: tegenovergesteld.
- Oppressio**, *onis*, f. verdrukking.
- Oppressus**, *part. praet.*: overladen, overstelpt, overmeesterd; zie *opprimo*.
- Opprimo**, *oppressi*, *oppressum* 3: verdrukken, onderdrukken, overrompelen, overladen, overstelpen.
- Ops**, *opis*, hulp, bijstand; *omni ope*: van alle hulp.
- Optabilis**, *adj.*: wenschelijk.
- Optimus**, *adj.*: best, zeer goed.
- Optio**, *onis*, f. keuze, verlof.
- Opus**, *eris*, n. werk, beroep; *opus est mihi*: ik heb noodig.
- Ora**, *æ*, f. boord, rand, zoom.

- Orbis**, *is*, m. bol; *terrarum*: aardbol, heelal.
Orbo, *avi*, *atum* 1: berooven.
Orbus, *adj.*: beroofd, kinderloos; *utroque parente*: ouderloos;
liberis: kinderloos.
Ordo, *inis*, m. orde, rang, gelid.
Orior, *ortus*, *sum* 4: uitspruiten, voortspruiten, ontstaan,
 voortkomen, tot stand komen.
Ornamentum, *i*, n. versiersel.
Orno, *avi*, *atum* 1: versieren.
Oro, *avi*, *atum* 1: bidden, smeeken.
Ortus, *part. præt.* van *orior*.
Ortus, *ûs*, m. geboorte.
Os, *oris*, n. mond, opening, bek.
Os, *ossis*, n. been, *meerv.* beenderen, gebeente.
Osculor, *osculatus sum* 1: kussen, omhelzen.
Ostendo, *ostendi*, *ostensum* 3: toonen, aantoonen.
Ostium, *i*, n. deur.
Ovicula, *æ*, f. schaapje.
Ovis, *is*, f. schaap.
Ovum, *i*, n. ei.

P.

- Palestina**, *æ*, Palestina.
Palam, *adv.*: openlijk, in het openbaar.
Palea, *æ*, f. stroo.
Pallium, *i*, n. mantel, sluier.
Palmes, *itis*, m. rank.
Palpito, *avi*, *atum* 1: lillen, spartelen.
Palus, *i*, m. paal, staak.
Palus, *udis*, f. moeras.
Panis, *is*, m. brood.
Par, *paris*, *adj.*: gelijk, even groot.
Paradîsus, *i*, m. Paradijs, lusthof.
Paratus, *a*, *um*, *part.*: bereid, gereed, zie *paro*.

Parco, peperci, parcitum 3 : sparen.

Parentes, um, pl. m. ouders, voorouders.

Pāreo, parui 2 : gehoorzamen.

Paries, étis, f. muur, wand.

Pario, peperī, partum 3 : baren, ter wereld brengen.

Pariter, adv. : gelijkelijk, insgelijks, eveneens, evenals.

Paro, avi, atum 1 : bereiden, gereedmaken, toebereiden.

Pars, partis, f. deel, kant ; *dimidia* : de helft ; *ex parte majore* : voor het grootste deel.

Parui, zie *pareo*.

Parum, adv. : weinig, te weinig.

Parumper, adv. : een weinig.

Parvi æstimare, gering achten.

Parvulus, i, m. klein kind, de jongste, de kleinste.

Parvus, adj. : klein, gering.

Pasco, pavi, pastum 3 : weiden, hoeden ; *pascor* : zich voeden.

Passim, adv. : hier en daar.

Passus, part. van *patior*.

Pastor, oris, m. herder.

Pateo, patui 2 : open zijn, open staan.

Pater, tris, m. vader.

Paternus, a, um, adj. : vaderlijk, van vader.

Patibulum, i, n. galg.

Patienter, adv. : geduldig, met geduld.

Patientia, æ, f. geduld, lijdzaamheid.

Patior, pāssus sum 3 : lijden, dulden.

Patria, æ, f. vaderland, geboortegrond.

Pauci, æ, a, pl. *adj.* : weinig, weinig in getal.

Paulatim, adv. : allengs, langzamerhand.

Paulo, adv. : een weinig.

Pauper, eris, m. arm.

Pax, pacis, f. : vrede ; *summa* : volle, volkomen, ongestoorde vrede.

Peccatum, i, n. zonde, misdaad.

Pecco, avi, atum 1 : zondigen ; *in Deum* : tegen God.

- Pectus, ōris**, n. borst, boezem.
Pecunia, æ, f. geld.
Pecus, ōris, n. vee.
Pedes, itis, m. voetknecht; *pedites*: voetvolk.
Pedum pastorale, herderstaf.
Pejor, us, *adj.*: erger, slechter.
Pellicio, pellexi, plectum 3: aanlokken, aantrekken.
Pellis, is, f. huid, vel.
Pello, pepŭli, pulsum 3: weggagen, terugstooten.
Pendeo, pependi, pensum 2: hangen, opgehangen zijn.
Pendo, pependi, pensum 3: betalen.
Pene, adv.: bijna.
Penes, prap.: in de handen van, bij, in de macht van.
Penitus, adv.: zeer diep, geheel.
Pensito, avi, atum 1: betalen.
Peperci, zie *parco*.
Pepĕri, zie *pario*.
Per, prap. cum acc.: door, gedurende, over.
Perāgo, peregi, peractum, voltooiën, eindigen.
Perāgro, avi, atum 1: doorkruisen.
Percello, percŭli, perculsum 3: treffen, aangrijpen, slaan.
Percitus, a, um, adj.: ontstoken.
Percontor, atus sum 1: vragen, nasporen, vernemen.
Percŭli, zie *percello*.
Perculsus, a, um, part. van *percello*: verslagen, onthutst.
Percutio, percussi, percussum 3: slaan, treffen.
Perdo, perdidi, perditum 3: bederven, ten val brengen, verdelgen, verliezen.
Perennis, e, adj.: altijddurend.
Pereo, perii, perire, vergaan, omkomen, te gronde gaan, sterven.
Perfĕro, pertŭli, perlatum, dragen, brengen, verdragen, onderstaan.
Perficio, perfĕci, perfectum 3: volbrengen, voltooiën, ten uitvoer brengen.

Pergo, perrexi, perrectum 3: gaan, vooruitgaan, voortzetten.

Perhumaniter, *adv.*: zeer menschlievend.

Periculosus, *adj.*: gevaarlijk.

Pericūlum, *i*, *n.* gevaar.

Perīmo, perēmi, peremptum 3: ter dood brengen.

Perītus, *adj.*: ervaren, bedreven.

Perlustro, avi, atum 1: doorzoeken, doorreizen.

Permitto, permisi, permissum 3: laten, toelaten.

Permoveo, permovi, permōtum 2: aandoen, ontroeren.

Perniciosus, *adj.*: verderfelijk.

Pernecto, avi, atum 1: overnachten.

Perobscurus, *adj.*: zeer duister.

Perpetuus, *adj.*: altijddurend, eeuwigdurend.

Perrexi, zie *pergo*.

Persæ, arum, *pl. m.* de Perzen.

Persecutio, onis, *f.* vervolging.

Persēquor, persecutus sum 3: vervolgen, achternazitten,
op de hielen zitten, voortgaan, voortzetten.

Persevero, avi, atum 1: volharden.

Persolvo, persolvi, persolutum 3: betalen.

Perspectus, a, um, *part. van perspicio*: bekend, overbekend,
duidelijk.

Persto, perstiti, perstitum 3: volharden.

Perstrēpo, perstrepui, perstrepitum 3: weergalmen.

Persuadeo, persuāsi, persuāsum 2: overreden, overhalen,
aanraden.

Pertæsus, *adj.*: moede.

Perterreo, perterrui, perterritum 2: verschrikken, schrik
aanjagen.

Perterrītus, a, um, *part.*: verschrikt, verbaasd.

Pertinacia, æ, *f.* hardnekkigheid, halstarrigheid.

Pertinet, pertinuit 2: reiken tot, behooren tot.

Pertrāho, pertraxi, pertractum 3: medesleepen, medevoe-
ren, wegsleepen.

Pertūli, zie *perfero*.

Perturbatus, *part.*: ontsteld, onthutst, verontrust.

Pervenio, **pervēni**, **perventum** 4: bereiken, komen tot, aankomen.

Pervius, *adj.*: open, vrij.

Pes, **pedis**, m. voet, poot, (pooten).

Pessimus, *adj.*: zeer slecht, zeer erg, bedorven.

Peto, **petivi**, **petitum** 3: vragen, verzoeken, gaan naar.

Phaléræ, **arum**, pl. f. paardentuig.

Pharetra, pijlkoker.

Philistæi, **orum**, pl. m. Philistijnen.

Pie, *adv.*: vroom, hartelijk, plichtmatig.

Piētas, **atis**, f. vroomheid; *in Deum*: godsvrucht.

Pilōsus, *adj.*: ruig, harig.

Pincerna, **æ**, m. schenker.

Pinguis, **e**, *adj.*: vet.

Piscis, **is**, m. visch.

Pistor, **oris**, m. bakker, bakmeester.

Pix, **picis**, f. pik, pek.

Placatus, *part.* van *placo*.

Placeo, **placui**, **placitum** 2: behagen, aangenaam zijn, be-lieven.

Placide, *adv.*: zacht, stil, vreedzaam.

Placidus, *adj.*: bedaard, kalm, stil; *placida morte quievit* of *discessit*: hij stierf een zachten dood.

Placo, **avi**, **atum** 1: bedaren, verzoenen, verzachten.

Placui, zie *placeo*.

Plaga, **æ**, f. plaag.

Planctus, **us**, f. rouwmisbaar, misbaar.

Plane, *adv.*: alleszins, geheel en al.

Planta, **æ**, f. plant, gewas.

Plaustrum, **i**, n. wagen.

Plebecūla, **æ**, f. het grauw.

Plebs, **plebis**, f.: volk.

Plecto, **plexi**, **plexum** 3: straffen.

Plenus, *adj.*: vol.

Plures, **a**, **pl**, *adj.*: meerdere, verscheidene.

Plurimum, *adv.*: zeer veel; *posse*: zeer veel vermogen, groot gezag hebben.

Plurimus, *adj.*: zeer veel, meest.

Plus, **pluris**, *n.* meer.

Pluvia, **æ**, *f.* regen.

Pœna, **æ**, *f.* straf; *dare*, *luere*, *exsolvere*: straf ondergaan, gestraft worden.

Pœnitentia, **æ**, *f.* boetvaardigheid.

Pœnitet, **pœnituit**, het berouwt, het spijt, berouw hebben.

Polliceor, **pollicitus sum** 2: beloven.

Polluo, **pollui**, **pollūtum** 3: besmetten, bezoedelen, ontheiligen, bevlekken.

Pompa, **æ**, *f.* zegepraal, optocht.

Pompeius, **ii**, *m.* Pompejus.

Pondus, **eris**, *n.* gewicht, last.

Pono, **posui**, **positum** 3: stellen, zetten, plaatsen, oprichten.

Pontifex, **ficis**, *m.*: priester.

Poposci, zie *posco*.

Populus, **i**, *m.* volk.

Porrigo, **porrexi**, **porrectum** 3: overgeven, toereiken, aanbieden.

Porro, *adv.*: nu, maar, doch.

Porta, **æ**, *f.* poort, deur.

Portendo, **portendi**, **portentum** 3: voorspellen, voorzeggen.

Porto, **avi**, **atum** 1: dragen.

Posco, **poposci**, **poscitum** 3: vragen, eischen.

Positus, *part.* van *pono*.

Possum, **potui**, **posse**, kunnen.

Post, *præp.*: na, daarna; *non multo post*: niet lang daarna.

Postea, *adv.*: naderhand, later, daarna.

Postëri, **orum**, *m.* de nakomelingen, de nakomelingschap

Postis, **is**, *m.* stijl, deurstijl.

Postquam, *conj.*: nadat, toen.

Postrēmo, *adv.*: ten laatste, eindelijk.

Postrēmus, *adj.*: laatste.

Postridie, *adv.*: daags daarna, des anderen daags.

Postulatio, **onis**, *f.* verzoek.

Postulatum, **i**, *n.* vraag, verzoek.

Postūlo, **avi**, **atum** 1: verzoeken, vragen.

Posui, zie *pono*.

Potentia, **æ**, *f.* macht.

Potestas, **atis**, *f.* macht; *facere*: machtiging verleenen, machtigen.

Potior, **potītus sum** 4: bemachtigen, meester worden van, verwerven.

Potius, *adv.*: liever, eerder, welcer.

Potui, zie *possum*.

Potus, **us**, *m.* drank; *dare*: te drinken geven.

Prae, *praep. cum abl.*: van, uit overmaat van; *præ gaudio*: van vreugde; *præ ceteris*: boven de anderen, meer dan de anderen,

Praebeo, **praebui**, **praebitum** 2: geven, aanbieden, verschaffen, toonen.

Praecepti, zie *praecipio*.

Praeceptis, **itis**, *adj.*: snel, hals over kop.

Praeceptum, **i**, *n.* bevel, gebod, les.

Praecido, **praecīdi**, **praecīsūm** 2: afhouden, afsnijden.

Praecipio, **praeecepi**, **praeeptum** 3: bevelen.

Praecipuus, *adv.*: voornamelijk.

Praecisus, *part.* van *praecido*.

Praeclarus, voortreffelijk.

Praeclāre, *adj.*: voortreffelijk, schoon, schitterend.

Praecurro, **praecūcurri**, **praecursum** 3: vooruitloopen, vooruitgaan.

Praeda, **ae**, *f.* buit.

Praedico, **praedixi**, **praedictum** 3: voorzeggē, voorspellen.

Praeditus, *adj.*: begaafd.

Praedixi, zie *praedico*.

Praeeo, praeivi, praeitum, praeire, voorafgaan, voorgaan, vooropgaan.

Praefectus, i, m opperste, krijgsoverste, stadhouder, legerhoofd.

Praeféro, praetūli, praelātum, praferre: dragen, vooruitdragen.

Praeficio, praefēci, praefectum 3: aanstellen over, aan het hoofd stellen van.

Praelium, ii, n. strijd, veldslag, gevecht.

Praemitto, praemīsi, praemisum 3: vooruitzenden.

Praemium, ii, n. belooning, loon.

Praemonitus, part. van *praemoneo*: vooraf onderricht, vooraf verwittigd.

Praenosco, praenōvi, praenōtum 3: vooruitkennen.

Praescio, ivi, itum 4: te voren weten, vooruit weten, voorzien.

Praesens, sentis, adj.: tegenwoordig.

Praesertim, adv.: vooral, voornamelijk.

Praesidium, ii, n. bezetting, hulp, bescherming.

Praesto, praestīti, praestitum 1: bewijzen, verschaffen, vervullen.

Praesum, praefui, praeesse, aan het hoofd staan van, meester zijn van, staan over.

Praeter, praep. cum. acc: behalve.

Praetero, praeterii, praeteritum, praeterire, voorbijgaan.

Prandium, ii, n. middagmaal.

Pravus, adj.: slecht, kwaad.

Preces, cum, f. gebeden.

Precor, atus sum 1: bidden, wenschen; *prospera* of *fausta*: heil wenschen; *bene*: zegenen.

Premo, pressi, pressum 3: drukken, persen, in 't nauw brengen.

Pretiosus, adj.: kostbaar, kostelijk.

Pretium, ii, n. prijs, loon.

Primo, adv.: eerst, ten eerste.

Primogenitus, *i*, m. eerstgeborene; *jus primogeniti*: eerstgeboorterecht.

Primum, *adv.*: eerst, vooreerst.

Primus, *adj.*: eerste.

Princeps, *cipis*, m. f. meester, vorst, baas, voornaamste.

Principium, *i*, n. begin.

Prior, *adj.*: de eerste (van twee).

Pristinus, *adj.*: vroegere, vorige.

Prius, *adv.*: eerst, te voren, vroeger.

Priusquam, *conj.*: vooraleer, voordat.

Pro, *pr. cum abl.*: in plaats van, voor.

Probrum, *i*, n. verwijt, belediging, hoon.

Procēdo, **processi**, **procēssum** 3: optrekken, vooruitgaan, voorttrekken.

Procul, *adv.*: van verre, ver.

Præcuratio, *ionis*, f. bestuur, beheer, bewind.

Prodeo, **prodivi** (*ii*), **proditum**, **prodire**, te voorschijn komen, optreden, verschijnen.

Prodigium, *ii*, n. wonder; *edere*: een wonder wrochten.

Prodii, zie *prodeo*.

Prodo, **prodidi**, **proditum** 3: verraden.

Prodūco, **prodūxi**, **productum** 3: voorbrengen, te voorschijn brengen, verlengen.

Profanus, *adj.*: onheilig.

Profecto, *adv.*: zeker, voorzeker, voorwaar.

Profectus, zie *proficiscor*.

Proféro, **protūli**, **prolatum**, **proferre**, voortbrengen, te voorschijn brengen, vertoonen.

Proficiscor, **profēctus sum** 3: vertrekken.

Profigo, *avi*, *atum* 1: verslaan.

Profundo, **profūdi**, **profusum** 3: vergieten; *lacrymas*: tranen storten; *vitam*: het leven laten.

Progenies, *niei*, f. nageslacht, afkomst.

Progredior, **progressus sum** 3: voorttrekken, vooruittreden; *obriam*: te gemoet gaan.

- Prohibeo, prohibui, prohibitum** 2: beletten, verbieden.
- Projicio, projēci, projectum** 3: werpen.
- Proles, is, f.** kroost, nakomelingschap.
- Promiscuus, adj.:** door elkander, algemeen; *promiscuum vulgus*: het gemeene volk; *promiscua caedes*: algemeene slachting.
- Promissum, i, n:** belofte.
- Promissus, adj.:** lang, beloofd, zie *promitto*.
- Promitto, promisi, promissum** 3: beloven.
- Prompte, adv.:** vaardig, gewillig.
- Promulgo, avi, atum** 1: afkondigen.
- Pronus, adj.:** voorover gebogen.
- Propāgo, avi, atum** 1: voortplanten, verspreiden.
- Prope, pr. cum acc.:** bij, nabij.
- Propéro, avi, atum** 1: snellen, ijlen, zich haasten.
- Prophēta, æ, m.** profeet.
- Propinquus, adj.:** nabuur, nabestaande.
- Propitius, adj.:** genadig, gunstig.
- Propius, adv.:** dichter, naderbij.
- Propōno, proposui, propositum** 3: voorstellen, bepalen.
- Proprius, adj.:** eigen, afzonderlijk.
- Propter, pr. cum acc.:** neven, naast, om.
- Propterea quod, conj.:** omdat.
- Prosequor, prosecutus sum** 3: volgen, vervolgen.
- Prosper, adj.:** voorspoedig, gelukkig.
- Prospere, adv.:** voorspoedig.
- Prospexi, zie prospicio.**
- Prospicio, prospexi, prospectum** 3: zien, beschouwen.
- Prosterno, prostravi prostratum** 3: nedervellen, neerslaan, ter aarde werpen.
- Prosum, profui, prodesse**: baten, voordeelig zijn, nuttig zijn.
- Protendo, protendi, protensum** 3: uitstrekken, vooruitsteken.
- Protūli, zie proféro.**
- Providentia, æ, f.** voorzienigheid.
- Provideo, providi, provisum** 2: voorzien, bezorgen.

- Provincia**, *æ*, f. gewest.
Provóco, *avi*, **atú**m 1: uitdagen.
Proximus, *adj.*: naast; *mórti*: den dood nabij.
Prudens, *dentis*, *adj.*: voorzichtig, wijs.
Prudentia, *æ*, f. voorzichtigheid, verstand, vernuft, wijsheid.
Publicus, *adj.*: openbaar.
Pudet, **puduit**, zich schamen.
Puella, *æ*, f. meisje, maagd.
Puer, *ri*, n. knaap, kind, jongen; *a puero*: van jongs af.
Puerilis, *m*, f. kinderachtig.
Pueritia, jongelingsjaren, kinderjaren.
Puerulus, *i*, m. knaapje.
Pugna, *æ*, f. strijd, gevecht.
Pugno, *avi*, **atú**m, strijden, vechten; *inter pugnandum*: in de hitte van den strijd.
Pulcher, *chra*, *chrum*, *adj.*: schoon, fraai, mooi.
Pulchre, *adv.*: schoon, heerlijk.
Pulchritudo, *dinis*, f. schoonheid, glans.
Pulmentum, *i*, n. kooksel, soep.
Pulso, *avi*, **atú**m 1: kloppen; *citharam*: op de harp spelen.
Pulsus, *part.* van *pello*.
Purgo, *avi*, **atú**m 1: reinigen, zuiveren, verschoonen.
Purpureus, *adj.*: purperen.
Purus, *adj.*: zuiver, louter.
Putēus, *i*, m. put.
Putīphar, *aris*, m. Putiphar.
Puto, *avi*, **atú**m 1: meenen, denken.

Q.

- Qua**, *adv.*: waarlangs.
Quadraginta, veertig.
Quaero, **quaesīvi**, **quaesitum** 3: zoeken, vragen.
Quaeso, ik bid u, als 't u belieft.
Quaestio, *onis*, f.: vraag, vraagstuk, geschil, geding.

Quam, *conj.*: hoe, als, dan.

Quamobrem, *adv.*: daarom.

Quamprimum, *adv.*: ten spoedigste.

Quamdiu, *adv.*: zoolang als.

Quamquam, *conj.*: ofschoon, alhoewel.

Quamvis, *conj.*: ofschoon, alhoewel.

Quando, *conj.*: wanneer, toen.

Quantum, *adv.*: zooveel als.

Quantus, *adj.*: hoe groot.

Quapropter, *adv.*: weshalve, daarom.

Quare, *adv.*: waarom, daarom.

Quartus, *adj.*: vierde.

Quasi, *adv.*: alsof, gelijk, evenals.

Quercus, *us*, f. eik.

Queror, **questus**, **sum** 3: klagen, zich beklagen.

Questus, *us*, m. gejammer, jammerklacht.

Qui, **quae**, **quod**, *pron.*: die, welke, hetwelk, wie, wat, hetgeen.

Quia, *conj.*: omdat.

Quibuscum, in plaats van *cum quibus*.

Quidam, **quaedam**, **quoddam**, *pron.*: zeker, zeker iemand;
die quodam: op zekeren dag.

Quidem, *adv.*: wel; *nec unus quidem*: zelfs niet een.

Quidquam, iets; *nec quidquam*: niets.

Quidquid, *pron.*: alwat.

Quies, *etis*, f. rust, slaap, *per quietem*: in den slaap.

Quiesco, **quievi**, **quietum** 3: rusten, uitrusten.

Quin, *conj.*: of, zonder dat.

Quindécim, *adj.*: vijftien; *dies*: 14 dagen.

Quinquagesimus, *adj.*: vijftigste.

Quinque, *adj.*: vijf.

Quintuplum, vijfdeubbel, vijfmaal.

Quintus, *adj.*: vijfde.

Quippe, *conj.*: vermits, want.

Quis, **quae**, **quid**, **quod**, *pron.*: wie, wat, welk; *quid rei*:
wat voor een zaak.

Quisnam, zie *quis*.

Quisquam, quaequam, quidquam, *pron.*: iemand; *nec quisquam*: en niemand.

Quisque, quaeque, quodque, *pron.*: alwie, alwat.

Quisquis, *pron.*: alwie.

Quocumque, *adv.*: waarheen ook.

Quod, *adv.*: omdat; *pron.*: dat, wat, hetgeen; zie *qui*.

Quomodo, *adv.*: hoe; *se habent*: hoe zij zich houden.

Quoniam, *conj.*: dewijl, omdat.

Quoque, *conj.*: ook.

Quorsum, *adv.*: waartoe; *spectat*: waartoe dient het.

Quotannis, *adv.*: jaarlijks.

Quotidianus, *adj.*: dagelijksch.

Quotidie, *adv.*: dagelijks.

Quoties, *adv.*: zoo dikwijls als.

Quum of **cum**, *conj.*: toen (bij het onderwerp) wanneer, dewijl als, ofschoon.

R.

Rachel, *lis*, f. Rachel.

Radix, *icis*, f. wortel, m. voet.

Rages, *is*, f. Rages.

Raguel, *is*, m. Raguel.

Ramus, *i*, m. tak, twijg.

Rapio, **rapui**, **raptum** 3: rooven, ontrukken.

Raptum, *i*, n. roof; *ex rapto vivere*: van roof leven.

Ratio, *onis*, f. reden; *rationem habere*: rekening houden met.

Ratus, *part.* van *reor*: meenende, denkende.

Rea, *reæ*, f. zie *reus*.

Rebecca, *æ*, f. Rebecca.

Rebello, **avi**, **atum** 1: opstand maken, in opstand komen.

Recedo, **recessi**, **recessum** 3: weggaan, terugtreden.

Recens, *tis*, *adj.*: versch, nieuw, jongst; *recens natus*: pasgeboren.

Recēpi, zie *recipio*.

Receptus, *part.* van *recipio*.

Recessus, **us**, m. schuilplaats.

Recido, **recidi** 3: nedervallen, neerkomen op.

Recipio, **recepi**, **receptum** 3: terug ontvangen, herkrijgen, terughalen; *se recipere*: zich terugtrekken; *recipere animum*: moed hervatten, tot zich zelven komen.

Reconcilio, **avi**, **atum** 1: verzoenen.

Recondo, **recondidi**, **reconditum** 3: verbergen, opbergen.

Recordor, **atus sum** 1: met *gen.* of *acc.* zich herinneren, denken aan, gedenken.

Recte, *adv.*: behoorlijk, goed.

Rectus, *adj.*: recht.

Recupéro, **avi**, **atum** 1: terugkrijgen, terughalen.

Reddo, **reddīdi**, **reddītum** 3: teruggeven.

Redeo, **redivi**, **reditum**, **redire**, terugkeeren, wederkeeren, terugkomen.

Rediens, **redeuntis**, *part.* van *redeo*.

Reditus, **us**, m. terugkomst.

Redūco, **reduxi**, **reductum** 3: terugleiden, terugvoeren, terugbrengen.

Refēci, zie *reficio*.

Reféro, **retūli**, **relatum**, **referre**, terugbrengen, behalen; *referre gratiam*: beloonen.

Reficio, **refēci**, **refectum** 3: herstellen.

Refluo, **refluxi**, **refluxum** 3: terugvloeien, terugstroomen.

Regia, **æ**, f. het hof, paleis.

Regina, **æ**, f. koningin.

Regio, **onis**, f. landstreek, landschap, land.

Regius, *adj.*: koninklijk.

Regno, **avi**, **atum** 1: regeeren, heerschen.

Regnum, **i**, n. het rijk, koninkrijk, regeering.

Rego, **rexī**, **rectum** 3: regeeren, besturen.

Regredior, **regressus sum** 3: terugkeeren, teruggaan.

Reipsa, *adv.*: werkelijk, inderdaad.

Rejicio, rejēci, rejectum 3: verwerpen.

Religio, onis, f.: godsdienst.

Religiosus, adj.: godsdienstig, godvruchtig, vroom.

Relinquo, relīqui, relictum 3: achterlaten, verlaten, overlaten, nalaten.

Reliquus, adj.: overig; *reliqua omnia*: al het overige.

Reluctans, tis, part.: weerstand biedend, zich verzettend.

Remaneo, remansi, remansum 2: blijven, terugblijven.

Remigro, avi, atum 1: terugkeeren, terugverhuizen.

Remitto, remisi, remissum 3: terugzenden.

Remunero, avi, atum 1: beloonen, vergelden.

Renuncio, avi, atum 1: boodschappen, verslag doen.

Renuo, renui 3: weigeren.

Reor, ratus sum 2: gelooven, meenen.

Rependo, rependi, repensum 3: teruggeven, vergelden.

Reperio, repēri, repertum 4: vinden, terugvinden.

Repetitus, part. van *repeto*: herhaald.

Repono, reposui, repositum 3: wederom leggen, weder inleggen, nederleggen.

Reporto, avi, atum 1: terugbrengen, behalen.

Reprehendo, reprehendi, reprehensum 3: berispen, laken.

Repto, avi, atum 1: kruipen.

Res, rei, f. zaak, ding, daad, onderwerp, gebeurtenis; *rem bene gerere*: gelukken, slagen, gelukkig strijden; *male gerere*: mislukken, ongelukkig strijden.

Rescio, īvi, itum 4: te weten komen, vernemen.

Reservo, avi, atum 1: achterhouden, bewaren, sparen.

Resideo, resēdi 2: rusten, neerkomen.

Resisto, restīti, restitum 3: weerstand bieden, zich verzetten.

Respicio, respexi, respectum 3: omzien, zich omkeeren.

Respondeo, respondi, responsum 2: antwoorden.

Respuo, respui 3: versmaden, verwerpen.

Restitit, van *resisto*.

Restituo, restitui, restitutum 3: herstellen, verbeteren.

Retineo, retinui, reatentum 2: terughouden, behouden.

Retūli, zie *refero*.

Reus, *adj.* met den *gen.* schuldig aan.

Revēra, *adv.*: inderdaad, waarlijk.

Revertor, reversus sum 3: terugkeeren, terugkomen.

Revōco, avi, atum 1: terugroepen.

Rex, regis, m. koning.

Rexi, zie *rego*.

Rideo, risi, risum 2: lachen.

Ripa, æ, f. oever.

Risi, zie *rideo*.

Ritus, us, m. gewoonte, gebruik.

Roboamus, i, m. Roboam.

Robur, oris, n. kracht, sterkte.

Robustus, adj.: sterk.

Rogo, avi, atum 1: vragen, verzoeken.

Romanus, adj.: Romeinsch, Romein.

Ruben, enis, m. Ruben.

Ruber, bra, brum, adj.: rood.

Ruens, tis, part. van *ruo*.

Ruina, æ, f. val, ondergang.

Rumor, oris, m. gerucht, nieuws, tijding.

Rumpo, rupi, ruptum 3: breken, verbreken.

Ruo, rui, ruitum 3: vallen, zich neerstorten.

Rupes, is, f. rots.

Rupi, zie *rumpo*.

Rursum, rursus, adv.: wederom, andermaal.

Rūs, ruris, n. veld, land; *ruri*: op het veld, buiten; *rure*:
van het veld, van buiten.

S.

Saba, Saba (eene stad in Arabië).

Sabbātum, i, n. Sabbat.

Saccūlus, i, m. weitasch.

Saccus, i, m. zak.

Sacer, cra, crum, heilig, gewijd.

Sacerdos, dotis, m. priester.

Sacrificium, ii, n. offerande; *facere* : offeren.

Saepe, *adv.* : dikwijls, vaak.

Sagitta, æ, f. pijl.

Saltus, us, m. bosch, woud.

Salus, utis, f. geluk, heil, behoud. welzijn, groet.

Salutāris, *adj.* : heilzaam.

Salūto, avi, atum 1 : groeten.

Salvus, *adj.* : gezond, welvarend, gelukkig.

Samaria, æ, f. Samarië.

Samson, onis, m. Samson.

Samuel, elis, m. Samuël.

Sanatus, *part.* : genezen, gezond, zie *sano*.

Sanctus, *adj.* : heilig.

Sane, *adv.* : zeker.

Sanguis, inis, m. bloed.

Sano, avi, atum 1 : genezen.

Sanus, *adj.* : gezond.

Sapiens, entis, *adj.* : wijs, verstandig.

Sapienter, *adv.* : wijselijk, verstandig.

Sapientia, æ, f. wijsheid.

Sara, æ, f. Sara.

Satelles, itis, trawant.

Satis, *adv.* : genoeg, vrij.

Satisfacio, **satisfeci**, **satisfactum** 3 : voldoen, voldoening
geven, toegeven, tevreden stellen.

Satius, *adv.* : beter.

Sauciatus, *adj.* : gekwetst.

Saül, ülis, m. Saul.

Scala, æ, f. ladder.

Scateo, scatui, 2 : krioelen.

Scelestus, *adj.* : boos, booswicht.

Scelus, eris, n. misdaad.

Scidi, zie *scindo*.

Scientia, *æ*, f. wetenschap, kennis.

Scilicet, *adv.*: namelijk, want.

Scindo, **scidi**, **scissum** 3: scheuren, verscheuren.

Scio, **scivi**, **scitum** 4: weten, kennen.

Scirpea fiscella, biezen korfje.

Sciscitor, **sciscitatus sum** 1: ondervragen.

Scrutor, **scrutatus sum** 1: onderzoeken, doorzoeken.

Scyphus, *i*, m. beker.

Secēdo, **secessi**, **secessum** 3: vertrekken, zich verwijderen, zich afzonderen.

Seco, **secui**, **sectum** 1: doorsnijden, doorzagen.

Secum, in plaats van *cum se*.

Secundò, *adv.*: ten tweede, voor de tweedemaal.

Secundus, *adj.*: de tweede.

Securis, *is*, f. eene bijl; *percutere*: het hoofd afhouden.

Secutus, *a*, *um*, zie *sequor*.

Sed, *conj.*: maar, doch.

Sedatus, *part.* van *sedo*: bedaard, gerustgesteld.

Sedecias, *æ*, m. Sedecias.

Sedeo, **sedi**, **sessum** 2: zitten, nederzitten.

Sedes, *dis*, f. zetel, verblijf.

Seditio, *onis*, f. oproer, opstand.

Sedo, **avi**, **atum** 1: bedaren, tot bedaren brengen.

Sedūle, *adv.*: zorgvuldig.

Seges, *ētis*, f. korenveld.

Seipsum, zichzelf.

Sella, *æ*, f. zetel, stoel.

Semeī, *Semeī*.

Semel, *adv.*: eenmaal, eens.

Semper, *adv.*: altijd, altoos, steeds.

Sempiternus, *a*, *um*, altijddurend, eeuwig.

Semus, *i*, m. Sem.

Senectus, **tūtis**, f. ouderdom; *extrema*: zeer hoge ouderdom.

Senesco, **senui** 3: oud worden.

- Senex**, is, m. grijsaard, oud; comp. *senior*, bejaard.
- Sensi**, zie *sentio*.
- Sensim**, *adv.*: langzamerhand, allengs.
- Sententia**, æ, f. gevoelen, oordeel, vonnis, uitspraak.
- Sentio**, **sensi**, **sum** 4: gevoelen.
- Senui**, zie *senesco*.
- Sepelio**, **sepelivi**, **sepultum** 4: begraven.
- Sepōno**, **seposui**, **sepositum** 3: wegleggen, afzonderen.
- Septem**, zeven.
- Septies**, *adv.*: zevenmaal.
- Septimus**, *adj.*: zevende.
- Septuaginta**, zeventig.
- Sepulcrum**, i, n. graf, grafstede.
- Sepultura**, æ, f. begraafplaats, begrafenis.
- Sequens**, **entis**, *part.* van *sequor*: volgend.
- Sequor**, **secutus sum** 3: volgen, naloopen.
- Sera**, æ, f. slot.
- Sermo**, **onis**, m. gesprek, woorden.
- Serpens**, **entis**, m. slang.
- Serra**, æ, f. zaag; *lignea*: houten zaag.
- Servitus**, **utis**, f. slavernij, dienstbaarheid.
- Servo**, **avi**, **atum** 1: bewaren, redden, behouden.
- Servus**, i, m. slaaf, dienaar, knecht.
- Sese**, versterking van *sē*, zich zelf.
- Seu**, **sive**, *conj.*: of.
- Sex**, zes.
- Sexaginta**, zestig.
- Sexcenti**, æ, a, zeshonderd.
- Sextus**, a, um, zesde.
- Si**, *conj.*: indien, als, zoo, *si quis, siquando* in plaats van;
si aliquis, aliquando: als iemand, als eens.
- Sic**, *adv.*: zoo, aldus.
- Siccus**, *adj.*: droog; *sicco pede*: droogvoets.
- Sicera**, æ, f. sterke drank, bier.
- Sicut**, *adv.*: gelijk, zooals.

Significo, avi, atum 1 : beteekenen, beduiden, aanduiden.

Signum, i, n. teeken, merk, kenteeke.

Sileo, silui 2 : zwijgen, zich stilhouden.

Sylva, æ, f. bosch, woud.

Sylvestris, adj. : wild, woest.

Simeon, onis, m. Simeon.

Simila, æ, f. tarwebloem.

Similis, adj. : gelijk.

Similiter, adv. : gelijkelijk, insgelijks.

Similitudo, dinis, f. gelijkenis.

Simplex, plicis, adj. : eenvoudig.

Simul, adv. : tegelijk, tevens, gezamenlijk, samen.

Simulatio, onis, f. veinzerij, geveinsdheid.

Simulo, avi, atum 1 : veinzen, voorgeven.

Sin, conj. : indien ; *sin autem* : maar zoo.

Sina, æ, f. Sinaï.

Sincerus, adj. : oprecht, zuiver.

Sine, pr. cum abl. : zonder.

Singularis, adj. : zeldzaam, bijzonder, uitstekend ; *singulare certamen* : tweestrijd.

Singuli, æ, a. ieder, elk, alle.

Sinistra, æ, f. linkerhand.

Sino, sivi, situm 3 : laten, toelaten.

Situs, adj. : gelegen.

Socer, ceri, m. schoonvader.

Socia, æ, f. gezellin.

Societas, tatis, f. gezelschap ; *societatem jungere* : gemeenschap sluiten.

Socius, ii, m. gezel, metgezel ; *itineris* : reisgezel.

Sol, solis, m. zon.

Solatium, ii, n. : troost, vertroosting.

Solemnis, adj. : plechtig.

Soleo, solitus sum 2 : plegen, gewoon zijn.

Solitudo, dinis, f. eenzaamheid, wildernis, woestijn.

Solitus, adj. : gewoon, gewend.

Solium, ii, n. troon.

Sollicitus, *adj.*: bekommerd, bezorgd, ongerust.

Sollicitudo, *inis*, f. bezorgdheid, kommer.

Solum, i, n.: grond.

Solus, *adj.*: alleen.

Solvo, *solvi*, *solutum* 3: losmaken; *obsidionem*: het beleg opbreken.

Somniator, *oris*, m. droomer.

Somnio, *avi*, *atum* 1: droomen.

Somnium, ii, n. droom.

Somnus, i, m. slaap.

Sonitus, *us*, m. klank, geluid.

Sopor, *ōris*, m. diepe slaap.

Soror, *oris*, f. zuster.

Spatium, ii, n. ruimte; *temporis*: verloop van tijd.

Species, *ciei*, f. gedaante, schijn, soort.

Specimen, *minis*, n. proef, bewijs, blijk.

Spectaculum, i, n. schouwspel.

Specto, *avi*, *atum* 1: doelen, dienen tot, betreffen, behooren.

Spelunca, *æ*, f. spelonk, hol.

Sperno, *sprevi*, *spretum* 3: verachten, versmaden, in den wind slaan.

Spero, *avi*, *atum* 1: hopen.

Spes, *ei*, f. hoop.

Spica, *æ*, f. korenaar.

Spina, *æ*, f. doren, doorn.

Spiritus, *us*, m. geest, adem.

Splendide, *adv.*: luisterrijk.

Splendidus, *a*, *m*, schitterend, luisterrijk, prachtig.

Spolio, *avi*, *atum* 1: berooven, uitschudden.

Spolium, ii, n. buit.

Spondeo, *spondendi*, *sponsum* 2: beloven.

Sponte, *adv.*: vanzelf, uit eigen beweging.

Sprēvi, zie *sperno*.

Squamatus, *adj.*: van schubben, geschubd.

Statim, *adv.*: terstond, aanstonds; *statim ac* of *statim ut*: zoodra als.

Statua, *æ*, *f.* standbeeld.

Statuo, **statui**, **statūtum** 3: plaatsen, besluiten.

Statura, *æ*, *f.* gestalte; *ingens*: zeer hoog van gestalte.

Status, **us**, *m.* staat, stand.

Stella, *æ*, *ster*.

Stereus, **cōris**, *n.* drek.

Sterilis, *adj.*: onvruchtbaar.

Steti, zie *sto*.

Stimūlo, **avi**, **atum** 1: opwekken, prikkelen.

Stipendiarius, *adj.*: schatplichtig.

Stirps, **pis**, *f.* stam, geslacht.

Sto, **seti**, **statum** 1: staan, stilstaan.

Stultitia, *æ*, dwaasheid.

Strenue, *adv.*: schrander, dapper.

Strenuus, *adj.*: moedig, schrander.

Stridor, **oris**, *m.* gebrul.

Strues, **is**, *f.* hoop; *lignorum*: houtstapel.

Stupendus, *adj.*: verbazend, ontzettend.

Suadeo, **suāsi**, **suāsum** 2: aanraden, aanbevelen, overreden.

Suavis, *adj.*: aangenaam, zacht, zoet.

Subeo, **subii**, **subitum**, **subire**, ondergaan.

Subitus, *adj.*: schielijk, plotseling.

Subjicio, **subjēci**, **subjectum** 3: onderwerpen.

Sublatus, *part.* van *tollo*.

Sublevātus, *part.*: opgelicht. opgeheven.

Submissus, *part.* van *submitto*: *submissa voce*: zachtjes.

Subnixus, *part.*: steunende.

Subripio, **subripui**, **subreptum** 3: stelen, wegnemen.

Subsidium, **ii**, *n.* hulp, bijstand.

Subter, *pr. cum acc. vel abl.*: onder.

Subverto, **subverti**, **subversum** 3: omverwerpen, ondermijnen.

Succēdo, **successi**, **successum** 3: volgen, opvolgen, gelukken.

Succendo, succendo, succensum 3: aansteken, in brand steken.

Succenseo, sui 2: boos worden.

Successi, van *succedo*.

Successor, oris, m. opvolger, nazaat.

Succresco, succrēvi, succretum 3: uitbotten.

Sufficio, suffēci, suffectum 3: in de plaats stellen, aanstellen.

Sui, sibi, se, *pron.*: van zich, aan zich, zich.

Sum, fui, esse, zijn, bestaan. Met een dativus: *hebben*, zie cap. 90; met twee dativi: *strekken tot*, zie cap. 108 en 129; met een abl. *hebben*, zie cap. 46 en 100.

Summa, æ, f. *rerum*: opperbewind; *potestas*: oppermacht.

Summus, adj.: hoogst, uiterst; *sacerdos* of *pontifex*: hoogepriester.

Sumo, sumpsi, sumptum 3: nemen; *sumo mihi*: ik neem het op mij.

Sumptus, us, m. kosten, uitgeven.

Supellex, lectilis, f. huisraad.

Super, pr. cum acc. et abl.: boven, op, over.

Superbia, æ, f. hoogmoed, hoovaardigheid.

Superbio, ivi, itum 4: zich verhoovaardigen.

Superbus, adj.: hoovaardig, trotsch op.

Superne, adv.: van boven.

Supero, avi, atum 1: overtreffen, overwinnen.

Superstes, stitis, adj.: overlevend.

Superstitio, onis, f. bijgeloovigheid.

Supersum, superfui, superesse, overig zijn, overblijven, nog leven.

Suppedito, avi, atum 1: verschaffen, bezorgen.

Suppĕto 3: voor handen zijn, ten dienste staan.

Supplex, plicis, adj.: smeekend, ootmoedig.

Suppliciter, adv.: ootmoedig, smeekend

Supplicium, ii, n. straf, lijfstraf, strafplaats; *ad supplicium trahi*: ter doodstraf gevoerd worden.

Suppōno, supposui, suppositum 3: onderzetten, leggen onder.

Supporto, avi, atum 1: vervoeren, dragen.

Suprēmus, laatste; *supremum diem agere* of *obire*: sterven, ter ziele gaan.

Surgo, surrexi, surrectum 3: opstaan, oprijzen.

Suscipio, suscēpi, susceptum 3: ondernemen.

Suspendo, suspendi, suspensum 3: ophangen; *ad palum*, aan een paal binden.

Sustineo, sustinui, sustentum 2: uithouden, doorstaan, tegenhouden; *pœnam*: straf ondergaan.

Sustūli, perf. van *tollo*.

Suus, a, um, pron: zijn, haar, hun.

Syria, æ, f. Syrie.

T.

Tabernaculum, i, n. tabernakel.

Tabulæ, arum, f. tafels.

Taceo, tacui, tacitum 2: zwijgen.

Tacitus, adj.: stilzwijgend.

Talentum, i, n. talent.

Tam, adv.: zoo.

Tamdīu, adv.: zoolang.

Tamen, conj.: toch, nochtans.

Tandem, adv.: eindelijk.

Tango, tetigi, tactum 3: raken, aanraken.

Tantopēre, adv.: zoozeer, zooveel.

Tamquam, conj.: als, als ware.

Tantum, adv.: slechts, alleen; *tantummodo*: alleenlijk.

Tantus, adj.: zoo groot.

Tardus, adj.: traag, langzaam.

Tecum, in plaats van *cum te*.

Tego, texi, tectum 3: dekken.

Tela, æ, f. lijnwaad, linnen.

Telum, i, n. pijl, wapen; *jacere*: schieten.

Temere, *adv.*: roekeloos, zonder reden, onbedacht, zonder overleg, op goed geluk af.

Templum, i, n. tempel.

Tempus, poris, n. tijd; *agere*: tijd doorbrengen.

Teneo, tenui, tentum 2: houden, behouden, bewaren.

Tento, avi, atum 1: beproeven, bekoren, op de proef stellen.

Tergum, i, n. rug; *vertere*: den rug keeren, op de vlucht gaan, de wijk nemen.

Terra, æ, f. aarde.

Terrestris, m. f. **tre** n. aardsch.

Terribilis, *adj.*: verschrikkelijk, schrikwekkend.

Terrificus, *adj.*: schrikbarend.

Terror, oris, m. schrik, vervaardheid, angst.

Tertio, *adv.*: voor de derde maal, ten derde.

Tertius, derde.

Testacea lagena, een aarden flesch.

Testimonium, ii, n. getuigenis.

Testis, is, m. getuige.

Tetigi, zie **tango**.

Texo, texui, textum 3: weven.

Thus, thuris, n. wierock.

Tigris, m. de Tiger.

Timeo, ui 2: vreezen, schromen.

Timor, oris, m. vrees, schrik.

Tingo, tinxi, tinctum 3: doopen in.

Tinnio, ivi, itum 4: suizen, tuiten.

Tobias, æ, m. Tobias.

Toga, æ, f. rok, tabbaard.

Tolero, avi, atum 1: lijden, verduren, verdragen.

Tollo, sustuli, sublatum 3: nemen, wegnemen, wegdragen, opnemen.

Tondeo, totondi, tonsum 2: scheren.

Tonitru, n. donder.

Tormentum, i, n. foltering, pijniging.

- Torqueo, torsi, tortum** 2: pijnigen, folteren.
Torques, quis, m. halsband, halssnoer.
Torreo, torrui 2: braden.
Tot, *adv.*: zooveel.
Totidem, *adv.*: even zooveel.
Totondi, zie *tondeo*.
Totus, *adj.*: geheel, gansch.
Trado, tradidi, traditum 3: overleveren, overgeven, geven, toevertrouwen.
Traho, traxi, tractum 3: trekken, sleepen; *ad se*: tot zich trekken, ophalen, toehalen.
Trajicio, trajeci, trajectory 3: oversteken, overzetten, overtrekken, doortrekken.
Tranquillitas, tatis, f. stilte, rust.
Tranquillus, *adj.*: stil, kalm; *res tranquillæ*: vrede.
Transfero, transtuli, translatus 3: overdragen, overbrengen, overvoeren.
Transfigo, doorsteken.
Transfodio, transfodi, transfossum 3: doorsteken, doorboren.
Transtuli, zie *transfero*.
Trecenti, *adj.*: driehonderd.
Trepidus, *adj.*: bevend; *præ metu*: van angst sidderend.
Tres en tria, drie.
Tribulus, i, m. distel.
Tribuo, tribui, tributum 3: geven, toekennen, verschaffen, toeschrijven.
Tribus, us, f. stam.
Tributum, i, n. schatting.
Triginta, dertig.
Tristis, *adj.*: droevig, treurig.
Triticum, i, n. tarwe.
Trucido, avi, atum 1: onthalzen, vermoorden, ombrengen.
Truncus, *adj.*: verminkt.
Tu, tui, tibi, te, *pron.*: gij, uwer, u.

Tute, in plaats van *tu ipse*.

Tuba, *æ*, f. trompet.

Tueor, **tuitus sum** 2: verdedigen, beschermen.

Tuli, zie *fero*.

Tum, *adv.*: toen, alsdan (bij het gezegde).

Tunc, *adv.*: toen, dan, alsdan (bij het gezegde).

Tunica, *æ*, f. kleed, rok, jas.

Turba, *æ*, f. menigte.

Turbatus, *part.*: ontroerd, ontstemd, uit het veld geslagen;
zie verder *turbo*.

Turbo, **avi**, **atum** 1: storen, ontstellen, in verwarring of
wanorde brengen.

Turpis, *adj.*: schandelijk, leelijk.

Turpitude, **dinis**, f. schande, eerloosheid.

Turris, *is*, f. toren.

Tumetipse, gij zelf.

Tutus, veilig, beveiligd tegen.

Tuus, *pron.*: uw, uwe.

Tympānum, *i*, n. trom, trommel.

Tyrannus, *i*, m. dwingeland, tiran.

U.

Ubertas, **tatis**, f. vruchtbaarheid, overvloed.

Ubi, *adv.*: waar? — **Ubi**, *conj.*: zoodra, toen, wanneer;
ubi primum: zoodra als.

Ubinam, *adv.*: waar?

Ulciscor, **ultus sum** 3: zich wreken, wreken, wraak nemen.

Ullus, *adj.*: eenig.

Ultio, **onis**, f. wraak.

Ultor, **oris**, m. wreker.

Ultra, *pr. cum acc.*: over; *biennium*: meer dan twee jaar;
nec ultra: en niet meer.

Umbra, *æ*, f. schaduw.

Unà, *adv.*: te zamen.

Unctus, *part.*: van *ungo*.

Unde, *adv.*: vanwaar, waardoor.

Undécim, *elf*.

Undecimus, *adj.*: elfde.

Ungo, **unxi**, **unctum** 3: zalven, wijden.

Unice, *adv.*: eeniglijk, teeder.

Unicus, *adj.*: eenig.

Universus, *adj.*: al, geheel.

Unquam, *adv.*: ooit; *ne* of *nec unquam*: nooit, en nooit.

Unus, *adj.*: één, alleen; *ad unum*: tot eenen toe.

Unusquisque, **unaquæque**, **unumquodque**, elk, elkeen, ieder, eenieder.

Urbs, **urbis**, *f.* stad.

Urias, *æ*, *m.* Urias.

Urna, *æ*, kruik.

Ursus, *i*, *m.* beer, *meerv.* beren.

Usque, *prep.*: tot aan.

Usura, *æ*, *f.* genot.

Usurpo, **avi**, **atum** 1: gebruiken, bezigen.

Usus, **us**, *m.*: gebruik; *ad usum*: ten gebruike.

Usus, *part.*: van *utor*.

Ut, *conj.*: dat, opdat, om te; *zonder conjunctivus*: zoodra, als, wanneer, gelijk.

Uterque, **utraque**, **utrumque**, beide.

Uterus, *i*, *m.* schoot.

Uti, *conj.*: gelijk, als; of *infin.* van *utor*.

Utilis, *adj.*: nuttig, dienstig, voordeelig.

Utinam, *adv.*: mocht, gave God dat.

Utor, **usus sum** 3: gebruiken, zich bedienen van, genieten.

Utpote, *conj.*: als zijnde.

Utrinque, *adv.*: wederzijds, aan beide kanten.

Uva, *æ*, *f.*: druif.

Uxor, **oris**, *f.*: vrouw, echtgenoot, huisvrouw; *uxorem ducere*: eene vrouw huwen, tot vrouw nemen, trouwen, huwen.

V.

Vacca, æ, koe.

Vado, **vadi**, **vasum** 3: gaan.

Vadum, i, n. ondiepte.

Vagio, ii, **itum** 4: schreien.

Vagor, **atus sum** 1: rondzwerven.

Vagus, *adj.*: zwervend, zwerveling.

Valde, *adv.*: zeer, grootelijks.

Valedico, **valedixi**, **valedictum** 3: vaarwelzeggen.

Valens, **lentis**, *adj.*: welvarend.

Valeo, **valui** 2: deugen, welvarend zijn, gezond zijn.

Valetudo, **dinis**, f. gezondheid, welvaren.

Validus, *adj.*: sterk, krachtig.

Varius, *adj.*: bont, verscheiden, verschillend.

Vas, **vasis**, n. vat.

Vasto, **avi**, **atum** 1: verwoesten, vernielen.

Vastus, *adj.*: zeer ruim, uitgestrekt, zeer groot.

Vates, is, m. profeet.

Vectigal, **gālis**, n. tol, belasting.

Vehemens, **mentis**, *adj.*: geweldig, hevig.

Vehementer, *adv.*: geweldig, zeer.

Veho, **vexi**, **vectum** 3: vervoeren, overbrengen; *rehor*: rijden.

Venatio, **ionis**, f. jacht, wild.

Venator, **toris**, m. jager.

Vendo, **vendidi**, **venditum** 3: verkoopen.

Veneror, **atus sum** 1: vereeren, eeren, groeten.

Venia, æ, f. vergiffenis, verlof: *bona cum venia*: met goedwilligheid.

Venio, **veni**, **ventum** 4: komen.

Venor, **atus sum** 1: jagen.

Venter, **tris**, m. buik.

Venturus, zie *venio*.

Ventus, i, m. wind.

Vepres, **prium**, m. f. dorens, doornstruiken.

- Verbēra**, um, n. slagen, geeselslagen.
Verbum, i, n. woord; *verbo*: in één woord.
Vere, adv.: waarlijk.
Vereor, **veritus sum** 2: vreezen, eerbiedigen.
Veritas, tatis, f. waarheid.
Veritus, ne, *part.*: van *vereor*: vreezende dat.
Vermis, is, m. worm.
Vero, *conj.*: waarlijk, werkelijk, toch, maar, nu.
Versus, zie *verto*.
Vertex, ticis, m. kruin, top.
Verto, **verti**, **versum** 3: keeren, wenden, draaien, drijven.
Verus, *adj.*: waar, waarachtig; *verum dicere*: de waarheid zeggen.
Vescor 3: eten, zich voeden.
Vesper, **peri**, m. avond.
Vester, tra, **trum**, *pron.*: uw, uwe.
Vestio, **ivi**, **itum** 4: kleeden, bekleeden.
Vestis, is, f. kleed, gewaad, kleeding, het pak.
Veto, **vetui**, **vetitum** 1: verbieden.
Vexo, **avi**, **atum** 1: kwellen, folteren, mishandelen.
Via, æ, f. weg, reis; *qua via*: waarlangs; *se dare in viam*: zich op weg begeven.
Vibro, **avi**, **atum** 1: zwaaien, slingeren.
Vici, zie *vinco*.
Vicinus a, um, naburig, nabijgelegen.
Victor, **toris**, m. overwinnaar, zegevierend.
Victoria, æ, f. overwinning, zege; *referre* of *reportare*: overwinning behalen, zegevieren.
Victus, *part.* van *vinco*: overwonnen.
Victus, us, m. kost, mondbehoefte, voeding.
Video, **vidi**, **visum** 2: zien; *videor*: schijnen, dunken, verschijnen; *videtur sibi*: het schijnt hem, hij meent.
Viginti, twintig.
Vilis, *adj.*: gemeen, laag, verachtelijk, slecht.
Vincio, **vinxi**, **vinctum** 4: boeien, binden.

- Vinco**, *vici*, **victum** 3 : overwinnen, winnen.
Vinctus, *part.* van *vincio* : geboeid.
Vinculum, *i*, *n.* boei, keten.
Vindico, *avi*, **atum** 1 : wreken ; *in libertatem* : vrij maken.
Vinea, *æ*, *f.* wijnstok.
Vinum, *i*, *n.* wijn.
Violentus, *adj.* . geweldig.
Violo, *avi*, **atum** 1 : schenden, onteeren.
Vir, *viri*, *m.* man, echtgenoot, persoon.
Virens, *rentis*, *part.* : groen.
Vireo, *ruī*, 2 : groenen, groen worden.
Vires, *rium*, *f.* krachten, krijgsmacht.
Virga, *æ*, *f.* roede.
Virgo, *ginis*, *f.* maagd.
Virgultum, *i*, *n.* struiken.
Virtus, *tutis*, *f.* deugd, dapperheid, kracht.
Vis, *vim*, *vi*, *f.* geweld, kracht.
Viscēra, *rum*, *n.* ingewanden.
Visio, *onis*, *f.* visioen.
Viso, *visi*, **visum** 3 : bezoeken, zien.
Visus, *part.* van *videor* ; *visus est* : hij scheen.
Visus, *us*, *m.* gezicht.
Vita, *æ*, *f.* leven.
Vitis, *is*, *f.* wijnstok.
Vitium, *ii*, *n.* ondeugd, zonde, fout.
Vito, *avi*, **atum** 1 : ontwijken, ontgaan, vermijden.
Vitulus, *i*, *m.* kalf.
Vivo, *vixi*, **victum** 3 : leven, in leven zijn.
Vivus, *adj.* : levend.
Vix, *adv.* : nauwelijks, ternauwernood.
Vixi, zie *vivo*.
Vobiscum, in plaats van ; *cum vobis* : met u.
Vocatio, *onis*, *f.* roeping.
Voco, *avi*, **atum** 1 : roepen, noemen.
Volito, *avi*, **atum** 1 : vliegen, zweven.

Volo, volui, velle, willen.

Voluntas, tatis, f. wellust, genoeg.

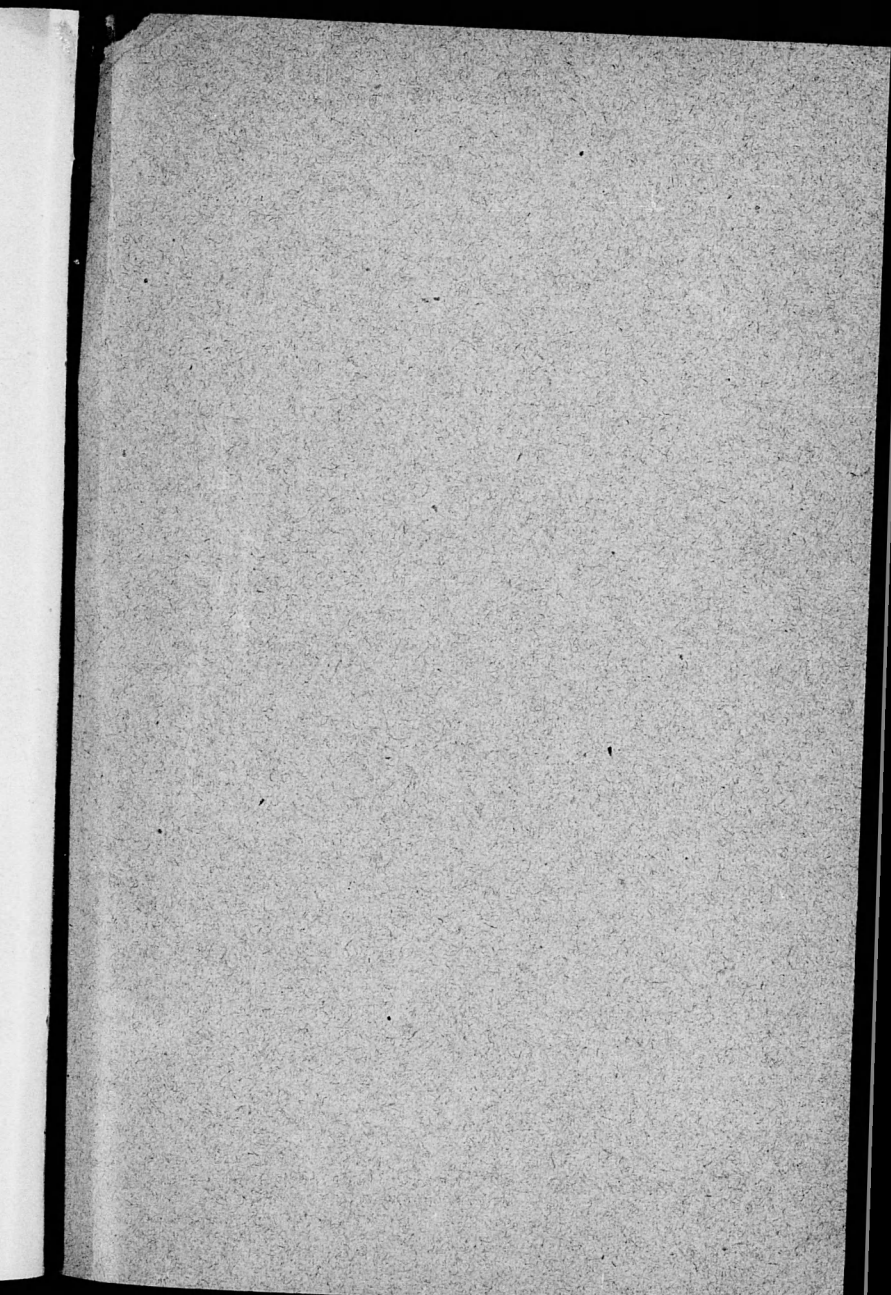
Vox, vocis, f. stem, woord; *magna voce*: met luider stemme,
hardop; *clara voce*: duidelijk.

Vulgus, i, n. volk, grauw, gemeen.

Vulnus, neris, n. wond.

Vulpes, is, f. vos.

Vultus, us, m. gelaat, aangezicht.

Bij den uitgever dezes is verschenen:

DE
VIRIS ILLUSTRIBUS
URBIS ROMÆ

A ROMULO AD CÆSAREM AUGUSTUM.

EDITIO TERTIA
DENUO RECOGNITA ET EMENDATA

CUI ACCESSERE XIV PARAGRAPHI
DE MORIBUS ET INSTITUTIS POPULI ROMANI.

VARIE ANNOTATIONES

ET

LEXICON LATINO-BELGICUM.

XX, 268 pag. f 1.50.